

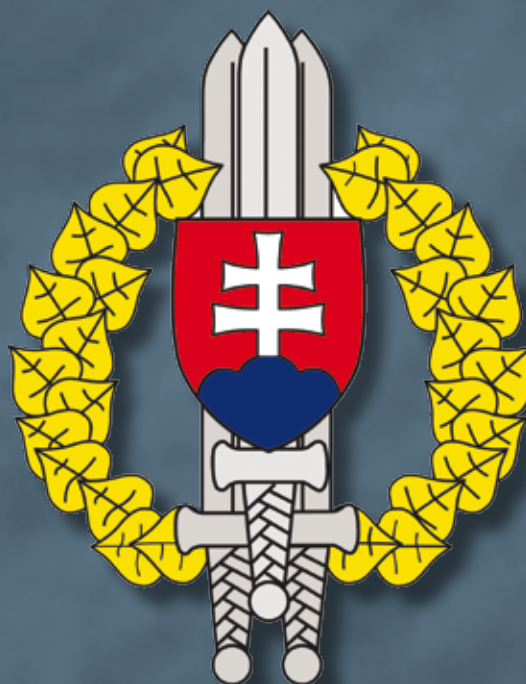

2024 - 2025

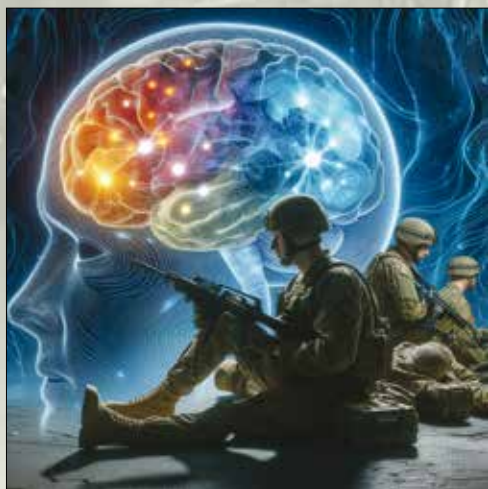
VOJENSKÁ OSVETA

Spoločenskovedné semináre

1. časť

Umelá inteligencia v rámci hybridnej vojny

Rastúci trend vo vývoji technológií má významný vplyv na charakter hybridnej vojny. Hybridné vojny sú charakteristické svojou komplexnosťou a kombinovaním rôznych foriem útokov, ktoré zahŕňajú konvenčné, kybernetické, informačné, politické, ale aj iné nekonvenčné metódy. S technologickým pokrokom a novým vývojom sa hybridné hrozby stávajú sofistikovanejšími a ťažšie predvídateľnými, v čom zohráva svoju úlohu aj umelá inteligencia.

Umelá inteligencia má veľký potenciál byť úspešným nástrojom aj vo vojenskom prostredí. Je možné využiť ju na operačnej i strategickej úrovni vedenia vojny. Na operačnej úrovni má umelá inteligencia potenciál v oblasti robotických systémov, simulačného modelovania situácií alebo v analýze informácií za účelom lokalizácie rôznych systémov a zariadení.

Na strategickej úrovni sa dá v súvislosti s využitím umelej inteligencie hovoriť o technológiách automatického rozpoznávania cieľov alebo o útočných a obranných schopnostiach v kybernetickom priestore. Umelú inteligenciu je možné využiť aj v oblasti systémov velenia a riadenia. Taktiež by mohla nájsť uplatnenie v oblasti strategického rozhodovania pri presnejšej a rýchlejšej analýze situácie, v oblasti elektronického boja, pripravenosti vojsk, a tiež v oblasti vojenských cvičení.

Obrázok vytvorený pomocou umelej inteligencie Midjourney

Umelá inteligencia sa stáva jedným z najväčších technologických pokrokov súčasnej doby. S jej veľkým potenciálom sa však do popredia dostávajú aj obavy ohľadom možného zneužitia, či už stratou kontroly nad zbraňovými systémami, v dezinformačných kampaniach, pri ovplyvňovaní názorov, alebo porušovaní súkromia. Pre dosiahnutie bezpečnosti a stability je dôležitý vyvážený prístup k integrácii umelej inteligencie do vojenských operácií.

Vojenská OSVETA

Spoločenskovedné semináre

1/2024 – 2025

Vydavateľ:

Personálny úrad OS SR
Demänová 393
031 01 Liptovský Mikuláš

Redakčná rada:

Predseda: plk. Ing. František GRZNÁR
Tajomník: Mgr. Marek ORAVEC
Členovia:
pplk. Ing. Tatiana VOJČINIAKOVÁ
pplk. Mgr. Oľga JANČOVÁ KOHÁRYOVÁ
pplk. Mgr. Katarína GARGALÍKOVÁ
pplk. Mgr. Zdenko BARANEC
kpt. Ing. Mgr. Martin HANULÍK
npor. PaedDr. Alena LITVIK DUFEKOVÁ, PhD.
Dr. Imrich PURDEK, PhD.
PhDr. Mária MARTINSKÁ, PhD.
PhDr. Dominika PAŽICKÁ ČERNÁKOVÁ, PhD.
Mgr. Andrea PLAUTEROVÁ

Redaktor:

Ing. Iveta ČATLOCHOVÁ
tel.: 0960 428166
e-mail: iveta.catlochova@mil.sk

Grafický redaktor:

Ing. Zdenko ZAŤKO
tel.: 0960 428163
e-mail: zdenko.zatko@mil.sk

Recenzenti:

Mgr. Juraj ŠIMKO, PhD.
PhDr. Mária MARTINSKÁ, PhD.
pplk. PhDr. Pavel CZIRÁK, PhD.
JUDr. Tomáš MARTAUS, PhD.

Rok vydania: 2024

Vydanie: prvé

Náklad: 350 ks

Nepredajné

© Personálny úrad OS SR
Liptovský Mikuláš

ISBN 978-80-89609-35-2

Obsah:

- 1. Tenká čiara medzi nacionalizmom a vlastenectvom**
PhDr. Marek **GREJTÁK**, PhD., MPH 3
- 2. Vodcovstvo v Ozbrojených silách Slovenskej republiky**
PhDr. Soňa **ŠROBÁROVÁ**, PhD., MBA
štáb. nrtm. Marcel **KANIAK** 12
- 3. Morálna a duchovná podpora profesionálnych vojakov v záťažových situáciách**
plk. Mgr. Viktor **SABO**, PhD.
mjr. PaedDr. PhDr. ThLic. Tomáš **HUĎA**, SchP, PhD. 28
- 4. Extrémizmus a jeho prejavy v Ozbrojených silách Slovenskej republiky**
JUDr. Tomáš **MARTAUS**, PhD. 42
- 5. Hybridná hrozba – identifikácia príznakov vedenia hybridnej vojny**
kpt. JUDr. Milan **KUSÁK**, LL.M. 63

2. strana obálky:

Umelá inteligencia v rámci hybridnej vojny
Pripravila: Ing. Iveta ČATLOCHOVÁ

3. strana obálky:

Významné výročia v roku 2025
Pripravil: Mgr. Ján LUKÁČ

Publikácia je určená pre vnútornú potrebu Ozbrojených síl Slovenskej republiky na zabezpečenie spoločenskovedných seminárov pre profesionálnych vojakov a vybrané skupiny zamestnancov Ozbrojených síl SR.

Jednotlivé odborné články boli posúdené recenzentmi.

Bezplatné rozširovanie do útvarov a zariadení ozbrojených síl zabezpečuje vydavateľ.

Publikácia je dostupná na <https://osveta.mil.sk>

ÚVODNÉ SLOVO

Vzdelávanie, výcvik a výchova vojenského profesionála je zložitý, komplexný proces a žiadna jeho súčasť nemôže byť realizovaná na úkor inej. Každá má svoje špecifiká a zákonitosti. Tak ako prechádza zmenami naša spoločnosť, prechádza zmenami aj spoločenskovedná príprava profesionálnych vojakov. Tieto zmeny rešpektujú vývoj v spoločnosti i v ozbrojených silách a vytvárajú predpoklady, aby príslušníci ozbrojených síl boli všestranne pripravení vykonávať svoje náročné povolanie v mieri i v ozbrojenom konflikte, a zároveň aby boli rešpektovaní spoločnosťou ako vzdelaní a kultúrni občania, všestranne rozvinuté osobnosti.

Tematický plán spoločenskovedných seminárov na obdobie október 2024 – september 2025

Mesiac	Názov témy	Informačný zdroj
Október 2024	Tenká čiara medzi nacionalizmom a vlastenectvom	Vojenská osveta 1/2024 – 2025
November 2024	Vodcovstvo v Ozbrojených silách Slovenskej republiky	Vojenská osveta 1/2024 – 2025
December 2024	Morálna a duchovná podpora profesionálnych vojakov v záťažových situáciách	Vojenská osveta 1/2024 – 2025
Január 2025	Extrémizmus a jeho prejavy v Ozbrojených silách Slovenskej republiky	Vojenská osveta 1/2024 – 2025
Február 2025	Hybridná hrozba – identifikácia príznakov vedenia hybridnej vojny	Vojenská osveta 1/2024 – 2025
Marec 2025	Komunikačné zručnosti v kontexte aktivít na podporu regrutácie a prípravy obyvateľstva na obranu štátu	Vojenská osveta 2/2024 – 2025
Apríl 2025	Dukla – Dargov – Liptovský Mikuláš: najtvrdšie boje na území Slovenska	Vojenská osveta 2/2024 – 2025
Máj 2025	Motivácia – základný predpoklad úspešnosti a efektivity práce	Vojenská osveta 2/2024 – 2025
Jún 2025	Slovenskí leteckí hrdinovia v československých stíhacích perutiach – Ján Ambruš a Otto Smik	Vojenská osveta 2/2024 – 2025
September 2025	Ochrana kultúrneho dedičstva v prípade ozbrojeného konfliktu	Vojenská osveta 2/2024 – 2025

TENKÁ ČIARA MEDZI NACIONALIZMOM A VLASTENECTVOM

PhDr. Marek **GREJTÁK**, PhD., MPH

ÚVOD

Pravdepodobne ste už počuli o ľuďoch, ktorí sa dopúšťajú veľkých činov vlastenectva. Pravdepodobne ste tiež počuli o obavách z rastúcej vlny nacionalizmu na celom svete. Obe slová zahŕňajú určitú formu hrdosti na svoju krajinu, ale medzi nimi je neuveriteľne dôležitý rozdiel. Historicky sa vlastenectvo aj nacionalizmus používali zhruba rovnakým spôsobom. Plynutím času sa však výrazne rozchádzali a jedno má oveľa pozitívnejšiu konotáciu ako druhé.

Čo je vlastenectvo? Vlastenectvo je pocit lásky, oddanosti, pocit pripútanosti k vlastnej krajine. Táto pripútanosť môže byť kombináciou mnohých rôznych pocitov, jazyka vzťahujúceho sa k vlastnej domovine, vrátane etnických, kultúrnych, politických alebo historických aspektov. Zahŕňa súbor pojmov úzko súvisiacich s nacionalizmom, väčšinou občianskym nacionalizmom a niekedy s kultúrnym nacionalizmom. ¹⁾ Jednoducho povedané, vlastenectvo je pocit lásky k vlasti. Preukázanie vlastenectva – byť „vlasteneckým“ – je jednou z nevyhnutností byť stereotypným „dobrým občanom“. Vlastenectvo, podobne ako mnohé dobre mienené skutočnosti, však môže byť škodlivé, keď sa dostane do extrému. ²⁾ Skupina, ktorá v mene „vlastenectva“ nie je prístupná žiadnej diskusii alebo diskusii o zlepšení krajiny a neznesie politický dissent, si zamieňa vlastenectvo s nacionalizmom. Ako však rozlišovať medzi vlastencom a nacionalistom? Keď pochopíme rozdiel, môžeme sa opýtať seba a ostatných, či sme vlastenci alebo nacionalisti a diskutovať o tom, či je nacionalizmus dobrý pre ktorúkoľvek krajinu.

Čo je nacionalizmus? Nacionalizmus je súbor názorov o národe, o jeho pôvode, povahe a hodnote. Pre nacionalistov sme špeciálne sociálne zvieratá. Na jednej strane sú naše životy štruktúrované hlbokým pocitom spolupatričnosti a podobnosti, zdieľame jazyky a spomienky, na druhej strane sú naše životy charakterizované hlbokými rozdeleniami a rozdielmi. Kreslíme hranice a bojujeme s historickými príbehmi. Pre nacionalizmus nie je ľudstvo druhové spoločenstvo, ani zoskupenie jednotlivcov, ale je rozdelené do odlišných a jedinečných národov. Jadrom nacionalizmu sú tvrdenia o našej identite a potrebách ako spoločenských zvierat, ktoré tvoria základ série normatívnych tvrdení.

1 NACIONALIZMUS

Vo väčšine moderných kontextov je nacionalizmus „identifikácia s vlastným národom a podpora jeho záujmov, najmä s vylúčením alebo poškodzovaním záujmov iných“. Jedným slovom, nacionalizmus je extrémny druh vlastenectva. Pýcha nacionalizmu spočíva v tom, že chváli integritu svojej krajiny a odmieta jej nedostatky. Ak chceme odpovedať na otázky „Čo máme robiť?“ alebo „Ako máme žiť?“, musíme najprv odpovedať na otázky „Kto sme?“ a „Kam patríme?“. Nacionalizmus hovorí, že naše členstvo v národe je na prvom mieste a v konečnom dôsledku musí riadiť naše rozhodnutia a činy. Pokiaľ ide o usmerňovanie výberu a konania, nacionalistické myslenie navrhuje špecifickú formu zaujatosti. Namiesto neustranného zaobchádzania so záujmami alebo nárokmi

1) *Patriotism*, 2024.

2) LONGLEY, R.: *What Is Patriotism? Definition, Examples, Pros and Cons*, 2022.

osôb a skupín nacionalista požaduje, aby človek uprednostňoval svoje vlastné, či už ako skupinové záujmy, alebo ako záujmy a nároky jednotlivých osôb. Nacionalizmus netvrdí, že je jedinou formou zaujatosti, ale tvrdí, že prevyšuje všetky ostatné. Lojalita alebo záväzky voči iným skupinám alebo identitám sú podriadené národnej lojalite. Tieto tvrdenia spolu fungujú ako politická ideológia.

Nacionalizmus identifikuje národ ako ústrednú formu spoločenstva a povyšuje ho na objekt najvyššej lojality. Tento základný záujem o národ a jeho rozkvet možno rozdeliť na užšie ciele:

- národnú autonómiu,
- národnú identitu,
- národnú jednotu.

Nacionalizmus je ideológia založená na predpoklade, že lojalita a oddanosť jednotlivca k svojej krajine by mala byť nadradená záujmom a názorom iných občanov alebo záujmom určitej skupiny občanov. Pýcha nacionalizmu všemožne prezentuje cnosti svojej krajiny a popiera jej nedostatky. Nacionalizmus je pohrdavý voči špecifikám iných krajín. Nacionalizmus je skrátka druh prílišného, agresívneho vlastenectva. Moderný nacionalizmus má sčasti korene vo francúzskych a amerických revolúciách, ktoré bojovali za suverenitu svojho ľudu nad monarchiami. Tento historický nacionalizmus je všeobecne vnímaný priaznivo, je základným kameňom západného liberalizmu a demokracie. Fašistické režimy však spojili zápal nacionalizmu s predstavami nadradenosti, najmä pokiaľ ide o etnickú príslušnosť a náboženstvo. V takýchto súvislostiach sa „vlastenci“ môžu stať tými, ktorí s vami náhodou súhlasia alebo sa na vás podobajú, a „zradcami“ sú tí, ktorí nesúhlasia. Táto forma nacionalizmu nastane, keď sa vlastenectvo vymkne spod kontroly a premení sa na niečo viac vylučujúce, izolacionistické a šovinistické.

Nacionalizmus je teda presvedčenie, že národ, ktorý sa definuje etnicky, predstavuje vhodnú politickú organizáciu a stal sa ústrednou myšlienkou politických aktivít rôznych extrémne pravicových strán. Národná identita je vnímaná ako pocit príslušnosti jednotlivca k národu. Napríklad vo Veľkej Británii je veľmi dobre definované chápanie škótskeho, waleského a írskoho nacionalizmu. Na druhej strane je nesprávne definovaný anglický alebo britský nacionalizmus. Angličania si často neuvedomujú, že výrazy „Angličan“ a „Brit“ nie sú totožné, zatiaľ čo Škóti a Walesania sa považujú za Škótov či Walesanov a Britov súčasne. V prieskumoch sa často používa tzv. Morenova otázka, pri ktorej si respondenti majú vybrať medzi možnosťami: „Škót aj Brit“, „viac Škót ako Brit“ a „ani Škót, ani Brit“. Väčšina politologickej literatúry označuje Spojené kráľovstvo za multinacionálny štát. Škótsko a Wales sú krajiny so samostatnými národnými inštitúciami, ktoré vznikli v roku 1998 po predchádzajúcich neúspešných pokusoch. V Severnom Írsku neexistuje jeden národ. Je skôr oblasťou, kde súperia dva zjavne nezlučiteľné nacionalizmy – britský a írsky. Írsky nacionalizmus prezentovalo začiatkom 20. storočia hnutie za samosprávu a nezávislosť, vďaka čomu vzniklo v roku 1920 Severné Írsko a väčšia časť Írska získala v roku 1921 nezávislosť. Vzájomné nepochopenie medzi írskymi a anglickými nacionalistami malo za následok írsku nezávislosť, o ktorej sa rokovalo príliš dlho, a ktorá priniesla viac bolesti a utrpenia, než bolo potrebné. Waleský nacionalizmus vždy predstavoval primárne kultúrne a obranné hnutie, ktoré sa najsilnejšie prejavovalo v oblastiach severného a západného Walesu, kde ľuďom hovoriacim Waleským jazykom hrozila asimilácia, a tým aj strata jazyka a životného spôsobu. Politicky teda vychádzal zo silnej, i keď obmedzenej základne. Škótsky nacionalizmus je roztrieštenejší a geograficky sústredený na Škótsko. Waleský a škótsky nacionalizmus sa prejavovali počas dlhej krízy v rokoch 1886 – 1921,

ale spojenie s Írmi im nepomohlo. Kontakty boli oslabené po roku 1921, ale v šesťdesiatych rokoch minulého storočia opäť ožili v protestnom hnutí proti neúspechu labouristických vlád. Škóti a Walesania ľahko protestujú proti viditeľným neúspechom konzervatívnej vlády tak, že hlasujú za labouristov, ťažšie je však podniknúť opačný krok. Preto sa Waleský a škótsky nacionalizmus najsilnejšie prejavoval za labouristických vlád.

Britský nacionalizmus je možné definovať ako silnú vieru v Britániu ako politickú entitu, anglický nacionalizmus zasa ako identifikáciu s anglickými symbolmi, alebo ako snahu zabezpečiť Anglicku „spravodlivý“ podiel navzdory požiadavkám neanglických častí Spojeného kráľovstva. Na začiatku 20. storočia predstavoval britský nacionalizmus mohutnú silu a stal sa hnacím motorom unionistickej opozície proti samospráve. Chránil myšlienku impéria a logicky ho oslabil prechod k Spoločenstvu národov. K jeho znovuoživeniu došlo v deväťdesiatych rokoch 20. storočia. Bol mohutnou silou, ktorú mnohí politici a vydavatelia novín použili proti Európskej únii. Ako introspektívne hnutie bol britský nacionalizmus pravdepodobne v deväťdesiatych rokoch 20. storočia slabší než v predchádzajúcich obdobiach, ak ho chápeme ako zásadný odpor proti decentralizácii, ktorá by v krajnom prípade mohla viesť k rozpadu Spojeného kráľovstva. Klesajúca podpora monarchie v deväťdesiatych rokoch minulého storočia sa stala problémom britského nacionalizmu i možným príznakom jeho pozvoľného vyhasínania.³⁾

Debata o nacionalizme má tendenciu sa rozdeľovať na dve časti, jednu deskriptívnu a jednu normatívnu, ktoré nadväzujú len čiastočný kontakt. Pre historikov a sociológov sú otázky vcelku jasné. Čo je nacionalizmus, čo je národ, ako spolu súvisia a kedy a ako vznikli? Filozofi a politickí teoretici sa zameriavajú na zdôvodnenie nacionalizmu alebo nacionalistických tvrdení. Je národná lojalita obhájitelná, aké sú hranice tejto lojality, ako hodnotíme našu lojalitu a je nacionalizmus v rozpore s ľudskými právami?⁴⁾ Nativistický nacionalizmus je typ nacionalizmu podobný kreolskému alebo územnému typu nacionalizmu, ktorý však definuje príslušnosť k národu výlučne tým, že sa niekto narodil na jeho území. V krajinách, kde existuje silný nativistický nacionalizmus sa ľudia, ktorí sa nenarodili v krajine považujú za menejcennejších štátnych príslušníkov ako tí, ktorí sa tam narodili. Nazývajú sa prisťahovalcami, aj keď sa stali naturalizovanými. Je to kultúrne, pretože ľudia nikdy nevidia osobu narodenú v cudzine ako jednu z nich a je to legálne, pretože takíto ľudia majú doživotný zákaz zastávať určité zamestnania, najmä štátne. V odborných štúdiách je nativismus štandardným odborným termínom hoci tí, ktorí zastávajú tento politický názor, toto označenie zvyčajne neprijímajú. „*Nativisti sa nepovažujú za nativistov. Pre nich je to negatívny pojem a skôr sa považujú za patriotov.*“⁵⁾

Musí však byť nacionalizmus nevyhnutne zlý, negatívny? Prekvapivo nie. Nacionalizmus môže zjednotiť ľudí v boji proti nespravodlivosti. Ako príklad je možné spomenúť boje proti kolonializmu v 20. storočí v Afrike a Indii poháňané silnými nacionalistickými náladami medzi utláčanými národmi. Niektorí politickí analytici sa domnievajú, že mier na Blízkom východe možno dosiahnuť len prostredníctvom silnej národnej identity zainteresovaných krajín, na rozdiel od súčasných kmeňových a náboženských identít, ktoré ich rozdeľujú. Prijatie národnej identity pred náboženskou môže uľahčiť vyjednávanie prostredníctvom vnútroštátnych zákonov a nie nejednoznačných náboženských zákonov.⁶⁾

3) RAMSDEN, J (ed.): *The Oxford Companion to Twentieth-Century British Politics*, 2002.

4) GARNER, R. P.: *Nationalism*, 2022.

5) *Nationalism*, 2024.

6) O'DONNELL, W.: *Patriotism vs. Nationalism : What's the Difference?*, 2019.

2 VLASTENECTVO A OBČIANSTVO

Čo je občianstvo? Kto je občan? Kolektívna a právne uznávaná identita „občana“ je a vždy bola nestabilná a spochybňovaná. Napriek tomu, ako poznamenal Max Weber už v roku 1921, občianstvo je vykonštruovaná pozícia definujúca status, ktorá je v interakcii a zmierňuje iné pozície, ako napríklad tie, ktoré zahŕňajú triedu a moc. To je dôvod, prečo sa elity so značnou silou, ktorú majú k dispozícii, vo všeobecnosti pokúšajú oslabiť štatút občianstva a prečo podvratné sily, ktoré majú záujem organizovať sa a konať na základe triedy, často považujú občianstvo za falošné vedomie, za (len) buržoázno-nacionalistické vlastenectvo, ktoré sa proti nemu obrátilo.⁷⁾ Táto formulácia predpokladá to, čo by niektorí namietali – že výraz „občan sveta“ má rozpoznateľný význam.

Vo veľmi diskutovanom prejave britská premiérka Theresa Mayová vyhlásila, že „*ak si myslíte, že ste občanom sveta, ste občanom ničoho*“. Navonok je to očividne pravda, pretože neexistuje žiadna globálna entita, ktorej by sme mohli byť občanom. Ak však pôjdeme trochu hlbšie, skutočnosť sa skomplikuje.⁸⁾ Čo je vlasť? Napriek tomu, že môžeme identifikovať niektoré všeobecne konsenzuálne presvedčenia o národe, národy sú územné spoločenstvá. Nárokujú si pôdu ako právoplatne svoju. Vlasť je ich posvätné územie. Má to zmysel, pretože je to miesto minulých udalostí, ktoré definujú skupinu, je to miesto kde sa bojovalo, pochovávali mŕtvi a kde minulé generácie prekvitali.⁴⁾ Yack zdôrazňuje, že popri etnickom národnom mýte o zdedenej kultúrnej identite existuje aj mýtus občianskeho národa, ktorý naznačuje, že „*národná identita nie je nič iné ako vaša voľba: vy ste politické princípy, ktoré zdieľate s ostatnými podobne zmýšľajúcimi jednotlivcami*“.⁷⁾ Vlastenectvo je pripútanosť k vlasti, láska a adorácia k miestu, kde sa jednotlivec narodil, vyrastal a k národu, ktorému toto miesto patrí. Tieto väzby môžu súvisieť s etnickými, kultúrnymi, politickými alebo historickými hodnotami. Vlastenectvo je tiež hrdosť na cnosti krajiny, ale s dychtivosťou a pripravenosťou napraviť svoje nedostatky. Patriotizmus uznáva vlastenectvo občanov iných krajín a rešpektuje ich cnosti. Zároveň však obsahuje aj súbor pojmov úzko súvisiacich s nacionalizmom.

Websterov slovník definuje vlastenectvo ako lásku k vlasti alebo ako oddanosť k nej. Vlastenectvo však znamená viac, a to podporovať svoju krajinu v dobrých alebo zlých časoch, nikdy nestrácať vieru vo svoju krajinu, ctiť si tých, ktorí slúžia či slúžili pri obrane národa, či už žijúcich alebo mŕtvych, na dôchodku alebo aktívnych. Vlastenectvo znamená podporovať a milovať svoju krajinu, aj keď prežíva ťažké časy. Stále milujete svoju krajinu, aj keď okolnosti nie sú také, ako by sme chceli. Oddanosť svojej krajine znamená stáť pri nej, nech sa deje čokoľvek a pracovať na tom, aby bola lepšia. Vlastenectvo znamená nikdy nestratiť vieru vo svoju krajinu. Viete, že ideály, na ktorých je krajina založená platia a stojíte za nimi. Nevzdávate sa len preto, že niečo nejde tak, ako si myslíte, že by malo ísť. Dôverujete svojej krajine, že sa vráti na správnu cestu, i keď z nej zišla.

Obrázok 2: Vlastenci? Nacionalisti?

(Zdroj: <https://slobodnyvysielac.sk/2017/06/26/>)

7) ABRAHAM, D.: Constitutional patriotism, citizenship, and belonging, 2008.

8) GALSTON, W. A.: *In defense of a reasonable patriotism*, 2018.

Vlastenectvo by sa malo prejavovať aj vyvesovaním vlajky našej krajiny. Nielen počas športových podujatí, oficiálnych diplomatických návštev alebo cez štátne sviatky, ale aj doma, v práci či v škole. Vyvesenie vlajky ukazuje, že si vážite našu krajinu a že ste našej krajine oddaní. Vyvesenie vlajky neznamená, že podporujete všetko čo sa stalo v minulosti, ale znamená, že máte radi našu krajinu a milujete to, čo je na nej najlepšie. Vlastenectvo sa prejavuje aj tým, ako sa správate k tým, ktorí slúžili tejto krajine. Vlastenectvo znamená uctiť si tých, ktorí zomreli, a to udržiavaním ich pohrebísk v čistote, poriadku a nepoškodené. Vlastenectvo neznamená, že naša krajina je dokonalá, ale znamená, že sa snažíme byť najlepší, ako vieme.

Aký je skutočný význam vlastenectva? Pre niekoho to môže byť silvestrovský ohňostroj, pre iného vojaci, prehliadky alebo štátna hymna. S týmto všetkým je možné súhlasiť, ale skutočná definícia vlastenectva spočíva v tom, čo ľudia robia vo svojom každodennom živote. Najdôležitejším spôsobom ako prejavovať vlastenectvo je naše mentálne zmýšľanie. Veľa ľudí nie je uznávaných za svoje činy, ale vykonajú ich aj tak, pretože sa vďaka tomu cítia vnútorne vyrovnaní a naplnení. Tento pocit ich núti byť ešte vlasteneckejšími. Čím sme vlasteneckejší, tým viac vyzráame ako národ. Mohli by sme sa zamerať aj na taký jednoduchý úkon akým je účasť na voľbách. Považuje sa to za vlastenectvo, pretože sa aktívne zúčastňujeme na verejnom dianí a záleží nám na budúcnosti našej obce, mesta, župy, krajiny. Je oveľa dôležitejšie byť vlasteneckým mentálnym prejavom a nielen vonkajším. Naozaj musíme veriť vo vlastenectvo, v slobodu alebo v spravodlivosť, ktorá neustále prechádza našimi myšlienkami. Môžeme povedať, že vlastenectvo nám koluje v žilách. Ako povedal bývalý senátor George McGovern: „Najvyšším vlastenectvom nie je slepé prijatie oficiálnej politiky, ale láska k vlasti dostatočne hlboká na to, aby ju povolala na vyššiu úroveň.“⁹⁾ Vlastenectvo je dôležité a malo by sa viac prejavovať. Vďaka tomu sa cítime dobre zvnútra. Vlastenectvo prejavujeme vonkajšími prejavmi a našimi myšlienkami.

3 ZÁKLADNÉ ROZDIELY MEDZI VLASTENECTVOM A NACIONALIZMOM

Už v predchádzajúcom texte boli naznačené komplikácie pri snahe jednoznačne vymedziť rozdiely medzi nacionalizmom a vlastenectvom. Komplikácie nie sú spôsobené len vnímaním významu slov z pohľadu odbornej a laickej verejnosti, ale najmä častým splyvaním, resp. prienikom medzi aktivitami, ktoré definujeme ako vlastenecké, prípadne nacionalistické. Konkrétnejšie, túto nejednoznačnosť je možné priblížiť na príklade vnímania Národného frontu.

Obrázok 2: Možno vlastenectvo vynucovať?

(Zdroj: <https://sita.sk/vlastenectvo-by-prebudila-vyssia-zivotna-uroven/>)

9) George S. McGovern > Quotes, 2022.

V už spomínanom regióne Veľkej Británie reprezentuje Národný front pravicovú politickú stranu, ktorej vytvorenie v roku 1967 bolo najvýznamnejšou udalosťou pre radikálnu pravicu a fašistické krídlo britskej politiky od internácie počas druhej svetovej vojny. Národný front vznikol spojením Ligy imperiálnych lojalistov a Britskej národnej strany. Prvú z nich ovládal A. K. Chesterton, ktorého politické aktivity siahali až k Britskej únii fašistov. Britskú národnú stranu, založenú v roku 1960 viedol veľkostatkár z Norfolku a bývalý konzervatívny politik A. Fountaine. Zjednotené hnutie bolo protiimigrantské, antisemitské, protiamerické, proti Európskemu hospodárskemu spoločenstvu, protiliberálne a antikomunistické. Získavalo podporu z obáv verejnosti z černošských a ázijských imigrantov. Túto otázku vyprovokoval diskusný príspevok E. Powela v roku 1968 a počas nasledujúcich rokov ju oživil príchod cudzincov z rôznych štátov. Národný front zneužíval tento problém v britských mestách, kde rasový populizmus nadobúdala na význame. V tomto kontexte sa politicky presadzovali J. Tyndal a M. Webster. Svoje poslanstvo intenzívne prezentovali v novinách Národného frontu *Spearhead*. Hnutie si zároveň vybudovalo spojenectvo s niektorými konzervatívnymi politikmi a poslancami. Navzdory ideologickým nezhodám a permanentným osobným intrigám sa význam Národného frontu zvyšoval. Na začiatku osemdesiatych rokov 20. storočia sa však Národný front stal politicky mŕtvym. Čiastočne kvôli silnej opozícii politickej ľavice a čiastočne kvôli štátnemu dozoru, ktorý obmedzoval jeho manévrovací priestor, najmä však vďaka thatcherizmu po roku 1975 a dôslednej a jasnej toryovskej politike v otázke imigrácie, ktorá ho pripravila o zásadný ideologický postoj. Jeho dni ako potenciálnej štvrtej politickej strany, zdôrazňované v sedemdesiatych rokoch minulého storočia boli spočítané.³⁾

V priestore bývalého Československa má pojem Národný front diametrálne odlišný obsah. Ešte v časoch ČSR predstavoval monopol politických strán po druhej svetovej vojne. Tvoril najdôležitejší článok mocensko-politického systému po roku 1945. Do roku 1948 bol politickým základom štátu, určoval líniu štátnej politiky a rozhodoval o všetkých sporných politických a mocenských otázkach. Politické strany v ňom mohli slobodne pôsobiť a súperiť o podiel na moci. Pôvodne ho tvorilo šesť koalíčných strán, z toho štyri české (lidová, národnosocialistická, sociálnodemokratická a česká komunistická) a dve slovenské (demokratická a slovenská komunistická). Neskôr ešte pribudli na Slovensku Strana práce a Strana slobody. Zrod nových politických strán podliehal súhlasu Národného frontu. Vstup do Národného frontu bol podmienený súhlasom potenciálneho nového člena s programom frontu, čím sa minimalizovala možnosť vzniku legálnej opozície. Zasadnutia Národného frontu zvolával úradujúci predseda vlády a zúčastňovali sa ho delegácie jednotlivých členských strán s vopred dohodnutým počtom členov. Na prijatie rozhodnutia tohto orgánu sa vyžadoval všeobecný súhlas. V takejto podobe front fungoval do februára 1948, keď skončil ako orgán ľudovodemokratickej koalície politických strán a stal sa organizovanou inštitúciou s nižšími orgánmi a aparátom. Stratil schopnosť určovať politickú líniu štátu. Tejto úlohy sa zmocnila komunistická strana a štruktúra Národného frontu zodpovedala predstávam a potrebám strany. Tvorili ho Komunistická strana Čiech, Komunistická strana Slovenska, povolené (tolerované) nekomunistické strany ako Československá strana lidová, Československá strana socialistická, Strana slobody, Strana slovenskej obrody, rôzne spoločenské organizácie s rozhodujúcou prevahou komunistov – Revolučné odborové hnutie (ROH), Zväz československo-sovietskeho priateľstva (ZČsSP), Socialistický zväz mládeže (SZM) a podobne.¹⁰⁾

10) *Ottova encyklopédia. Slovensko A – Ž*, 2006.

Tabuľka 1: Rozdiely medzi nacionalizmom a vlastenectvom

Vlastenectvo vs nacionalizmu	
Vlastenectvo	Nacionalizmus
<p>Vlastenectvo spočíva v princípoch slobody, spravodlivosti a rovnosti.</p> <p>Vlastenci veria, že vláda a ľudia ich krajiny sú vo svojej podstate dobrí a mali by spolupracovať na zlepšení svojich životných podmienok.</p>	<p>Nacionalizmus verí, že rodná krajina je lepšia ako všetky ostatné. Môže to tiež naznačovať podozrievavosť alebo pohrdanie inými krajinami, čo vyvoláva dojem, že sú rivalmi.</p>
<p>Vlastenectvo má pozitívny podtón.</p> <p>Je to široký pojem, ktorý zahŕňa pozitívne pocity, postoje a správanie. Navyše vyznáva princípy tolerancie, multikulturalizmu a axiologického pluralizmu.</p>	<p>Nacionalizmus má negatívnu auru.</p> <p>Podporuje extrémnejšiu a exkluzívnejšiu lásku k vlastnej krajine – na úkor cudzincov, prisťahovalcov a dokonca aj obyvateľov, o ktorých sa domnievajú, že nejakým spôsobom nepatria k národu, zvyčajne kvôli rasovým alebo náboženským rozdielom.</p>
<p>Vlastenectvo sa pokúša naučiť nové veci z kritiky. Vlastenci oceňujú konštruktívnu kritiku, vidia nedostatky a poskytujú návrhy na zlepšenie.</p>	<p>Akákoľvek kritika je proti nacionalizmu a v prvom rade sa považuje za urážku. Nacionalizmus hľadá prázdne vysvetlenia a výhovorky pre predchádzajúce zlyhania. Okrem toho sa každý nesúhlas považuje za hrozbu pre jednotu a integritu krajiny.</p>
<p>Hoci je vlastenec hrdý na to, že je občanom, môže rozpoznať chybné vládne zákony a postupy a pokúsiť sa ich napraviť.</p>	<p>Nacionalisti sa viac zaujímajú o zachovanie status quo, pretože váhajú uznať, že ich krajina urobila chyby.</p>

4 ZÁVER

Zásadný rozdiel medzi nacionalizmom a patriotizmom je v tom, že nacionalizmus povyšuje jeden národ nad všetky ostatné a presadzuje jeho kultúru a záujmy nad záujmy iných národov alebo nadnárodných inštitúcií. Na druhej strane vlastenectvo je zbavené tohto obmedzenia. Nacionalizmus verí, že rodná krajina je lepšia ako všetky ostatné. Môže tiež naznačovať podozrievavosť alebo pohrdanie inými krajinami, čo vyvoláva dojem, že sú rivalmi. Vlastenectvo spočíva v princípoch slobody, spravodlivosti a rovnosti. Patrioti veria, že vláda a ľudia ich krajiny sú vo svojej podstate dobrí a mali by spolupracovať na zlepšení svojich životných podmienok. Nacionalizmus má negatívnu auru. Podporuje extrémnejšiu a exkluzívnejšiu lásku k vlastnej krajine – na úkor cudzincov, prisťahovalcov a dokonca aj obyvateľov, o ktorých sa domnieva, že nejakým spôsobom nepatria k národu, zvyčajne kvôli rasovým alebo náboženským rozdielom. Vlastenectvo má pozitívny podtón. Je to široký pojem, ktorý zahŕňa pozitívne pocity, postoje a správanie. Navyše vyznáva princípy tolerancie a multikulturalizmu. Akákoľvek kritika je proti nacionalizmu a v prvom rade sa považuje za urážku. Nacionalizmus hľadá prázdne vysvetlenia a výhovorky pre predchádzajúce zlyhania. Okrem toho sa každý nesúhlas považuje za hrozbu pre jednotu a integritu krajiny. Na druhej strane sa vlastenectvo pokúša z kritiky naučiť nové veci. Oceňuje sa konštruktívna kritika, vidia sa nedostatky a poskytujú sa návrhy na zlepšenie. Nacionalisti sa viac zaujímajú o zachovanie status quo, pretože váhajú uznať, že ich krajina urobila chyby. Hoci je patriot hrdý na to, že je občanom, môže rozpoznať chybné vládne zákony a postupy a pokúsiť sa ich napraviť.

Ako funguje demokracia? V prvom rade sa zdá, že medzi politickými filozofmi rastie konsenzus, že demokratický ústavný štát potrebuje nielen demokratické inštitúcie a procedúry, ktoré zaručujú právny štát, ale aj určitú jednotu a identitu politického spoločenstva. Stručne povedané: demokratické politické spoločenstvo sa musí postarať nielen o svoju legitimitu, ale aj o svoju národnú jednotu. ¹¹⁾ Demokracia ako forma života založená na aktívnom súhlase a účasti ustúpila, zatiaľ čo občianstvo sa rozdeľuje na základe pasívnych kritérií príslušnosti – územnej alebo etnickej. Tento úpadok *občianskeho* väčšinou sprevádzal úpadok etno-národnosti. *Občianske* sa mení, zatiaľ čo rozdiel medzi občanom a cudzincom sa stráca spôsobom, ktorý pripomína úpadok majetku, hodnosti a poriadku. Namiesto toho má každý dôrazne práva a na ich základe súťažia jednotlivci a skupiny. ⁷⁾ Prebytok vlastenectva pri obrane národa sa nazýva šovinizmus. Rozdiel medzi vlastenectvom a nacionalizmom je jednoduchý. Vlastenec miluje svoju krajinu a je na ňu hrdý za to, čo robí, zatiaľ čo nacionalista miluje svoju krajinu a je hrdý na svoju krajinu, bez ohľadu na to, čo urobí. Celkom jasne, vlastenectvo živí v občanoch pocit „zodpovednosti“, zatiaľ čo nacionalizmus plodí „slepú aroganciu“ alebo ignoranciu, čo často vedie k vojnovým konfliktom.

Nacionalizmus môže niekedy vyústiť do džingoizmu, čo je forma extrémneho a emocionálneho nacionalizmu, ktorý podporuje bdelú pripravenosť na vojnu a agresívnu zahraničnú politiku. Môže to viesť aj k izolacionizmu alebo k politike či doktríne izolácie vlastnej krajiny od záležitostí iných národov odmietnutím uzatvárania aliancií, zahranično-ekonomických záväzkov, či medzinárodných dohôd. Pri používaní týchto slov je dôležité mať na pamäti kontext a konotáciu: vlastenectvo má vo všeobecnosti pozitívny význam. Pojem vlastenectvo sa používa na rôzne pozitívne pocity, postoje a činy, ktoré zahŕňajú lásku k vlastnej krajine a slúžia veľkému dobru všetkých jej ľudí. Nacionalizmus má vo všeobecnosti negatívnu konotáciu. Tento pojem sa používa pre politické ideológie a hnutia, ktoré sa prezentujú extrémnejšou a exkluzívnejšou láskou k svojej krajine, na úkor cudzincov, prisťahovalcov a dokonca aj ľudí, o ktorých si myslia, že do krajiny nejakým spôsobom nepatria, často z rasových a náboženských dôvodov. ¹²⁾

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ABRAHAM, D.: Constitutional patriotism, citizenship and belonging. In: *International Journal od Constitutional Law* [online]. 2008, roč. 6, č. 1 [cit. 2023-05-05]. Dostupné na internete: <<https://academic.oup.com/icon/article/6/1/137/669057>>.

De WIT, T. W. A.: Belonging a Homeland in Order to not Need it Anymore. In: *Interdisciplinary Journal for Religion and Transformation in Contemporary Society* [online]. 2020, roč. 5, č. 2 [cit. 2023-05-05]. Dostupné na internete: <https://brill.com/view/journals/jrat/5/2/article-p331_4.xml>.

Difference Between Nationalism and Patriotism – Patriotism vs Nationalism [online]. BYJU'S, 2023 [cit. 2023-05-05]. Dostupné na internete: <<https://byjusexamprep.com/upsc-exam/difference-between-nationalism-and-patriotism>>.

GALSTON, W. A.: *In defense of a reasonable patriotism* [online]. Brookings, 2018 [cit. 2023-05-05]. Dostupné na internete: <<https://www.brookings.edu/research/in-defense-of-a-reasonable-patriotism/>>.

GARNER, R. P.: *Nationalism* [online]. Oxford University Press, 2022 [cit. 2023-05-05]. Dostupné na internete: <<https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-2039>>.

11) DeWITT, T. W. A.: *Belonging to Homeland in Order to not Need it Anymore*, 2020.

12) *Patriotism vs. Nationalism : What's The Difference?*, 2022.

George S. McGovern > Quotes [online]. Goodreads, 2022 [cit. 2023-05-05]. Dostupné na internete: <https://www.goodreads.com/author/quotes/204621.George_S_McGovern>.

LONGLEY, R.: *What Is Patriotism? Definition, Examples, Pros and Cons* [online]. ThoughtCo, 2022 [cit. 2023-05-05]. Dostupné na internete: <<https://www.thoughtco.com/patriotism-and-nationalism-4178864>>.

Nationalism [online]. Wikipedia, 2024 [cit. 2023-05-05]. Dostupné na internete: <<https://en.wikipedia.org/wiki/Nationalism>>.

O'DONNELL, W.: *Patriotism vs. Nationalism: What's the Difference?* [online]. Medium, 2019 [cit. 2023-05-05]. Dostupné na internete: <<https://wesodonnell.medium.com/patriotism-vs-nationalism-whats-the-difference-5e23db662a3>>.

Patriotism [online]. Wikipedia, 2024 [cit. 2023-05-05]. Dostupné na internete: <<https://en.wikipedia.org/wiki/Patriotism>>.

Patriotism vs. Nationalism: What's The Difference? [online]. Dictionary.com, 2022 [cit. 2023-05-05]. Dostupné na internete: <<https://www.dictionary.com/e/patriotism-vs-nationalism/>>.

RAMSDEN, J. (ed.): *The Oxford Companion to Twentieth-Century British Politics*. 1. vyd. New York : Oxford University Press, 2002. 948 s. ISBN 80-7260-169-5.

Ottova encyklopédia : Slovensko A – Ž. 1. vyd. Bratislava : Ottovo nakladateľstvo, 2006. 1056 s. ISBN 80-7360-578-3.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Čo pre Vás znamená vlastenectvo? Považujete sa za vlastencov?
2. Stretli ste sa niekedy s prejavmi nacionalizmu? Ako by ste reagovali, keby ste boli svedkami násilných prejavov nacionalizmu? Zakročili by ste?
3. Je potrebné, aby bolo vzdelávanie v oblasti vlastenectva a nebezpečenstva nacionalizmu formalizované?
4. Sú profesionálni vojaci väčší vlastenci ako civilisti?
5. Ako vnímate tvrdenie E. M. Forstera: „Keby som si mal vybrať medzi zradou vlasti a zradou priateľa, dúfam že by som mal guráž zradiť svoju vlasť.“

VODCOVSTVO V OZBROJENÝCH SILÁCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

PhDr. Soňa **ŠROBÁROVÁ**, PhD., MBA

štáb. nrtm. Marcel **KANIAK**

ÚVOD

Od príslušníka vojenskej organizácie sa dnes vyžaduje, že bude disciplinované a koordinovane plniť zadané úlohy nielen v bežných podmienkach mierového života, ale predovšetkým v podmienkach neštandardných alebo dokonca extrémnych, akými je priame bojové nasadenie. Rovnako, či dokáže rozvíjať svoj potenciál v súlade s meniacimi sa požiadavkami organizácie. Vojenská organizácia má zložitú a presne vymedzenú hierarchickú štruktúru, v ktorej majú velitelia nevyhnutne vedieť efektívne riadiť procesy a systémy, ako aj viesť svojich podriadených. Roly vedúceho zamestnanca a podriadených sú jasne rozdelené. Vedúcimi zamestnancami vo vojenskej organizácii sú velitelia a odborní náčelníci. Z hľadiska svojej roly v organizácii majú formálnu autoritu, pričom sa za určitých podmienok môžu stať vodcami – lídrami. Predpokladom pre naplnenie týchto podmienok sú osobnostné predispozície vojaka pre nadobudnutie a rozvoj vodcovských kompetencií umožňujúcich efektívne riadenie zverenej vojenskej organizačnej zložky. Rovnaký vplyv má aj podpora vo forme cieľavedomého vzdelávania v tejto oblasti. Cieľom príspevku je objasniť informácie o vodcovstve, o jeho psychologických aspektoch, a rovnako aj charakterizovať vzdelávanie v oblasti vodcovských zručností a jeho implemtáciu.

1 VODCOVSTVO – KOMPETENCIE, SCHOPNOSTI A ZRUČNOSTI VODCOV

Vodcovstvo je štýl vedenia ľudí, ktorý zdôrazňuje nasledovanie určitej vízie a stavia na schopnostiach vodcu stimulovať, inšpirovať, viesť a motivovať ľudí práve prostredníctvom určovania smeru a vízie. Je kľúčovým faktorom úspechu v rôznych organizáciách a spoločnostiach. Robert Katz, americký sociológ a manažérsky teoretik, predstavil koncept vodcovstva zameraný na identifikáciu kľúčových kompetencií, ktoré vodcovia potrebujú pre úspešné riadenie organizácií. ¹⁾

Leadership sa definuje ako interakcia medzi členmi skupiny. Lídri sú ľudia, ktorí predstavujú činiteľov zmeny, teda osoby, ktorých konanie ovplyvňuje konanie iných ľudí a naopak. K vedeniu ľudí dochádza vtedy, keď jeden člen skupiny modifikuje motiváciu alebo kompetencie ostatných členov skupiny. ²⁾ V rámci tohto príspevku sú pojmy leadership, vodcovstvo a líderstvo považované za synonymá a v texte sú používané podľa jednotlivých autorov. V rámci vymedzenia pojmov leadership a vodcovstvo je primárnym atribútom používania tohto pojmu samotný synonymický výber na báze používateľa.

Katz postuloval, že účinné vodcovstvo (leadership) je podmienené zvládnutím troch okruhov schopností vedúceho:

- **Koncepčné schopnosti**, ktoré sú potrebné predovšetkým pre rozhodovanie a plánovanie.
- **Interpersonálne (sociálno-psychologické) schopnosti**, t. j. schopnosti pre jednanie s ľuďmi a ich vedenie.
- **Odborné schopnosti**, ktoré sú špecifické pre rôzne typy úloh riadenej skupiny či organizácie.

1) RADTKE, L.: *Principles of Leadership & Management*, 2022.

2) IVANCEVICH, J. M. - GIBSON, J. L. - DONNELLY, J. H. - KONOPASKE, R.: *Organizations...*, 2011.

Ciele predstavujú efektívny nástroj spoločnej vízie vodcu a organizácie. Vedenie nastáva vtedy, keď sú **nasledovníci** ovplyvnení³⁾ robiť to, čo je prospešné pre organizáciu. Členovia organizácie musia pracovať na dosiahnutí výsledkov spoločne.

Ovplyvňovanie a stanovenie cieľov je o **zmene**. Zmena ako jeden z prvkov vodcovstva sa týka predovšetkým organizácie, ktorá musí neustále sledovať rýchlo sa meniace prostredie a prispôbovať sa mu. Cieľom vedenia je ovplyvňovať nasledovníkov k pozitívnemu ponímaniu zmeny. Pod pojmom nasledovníci sa rozumejú ľudia, ktorých líder vedie. Je dôležité si uvedomiť, že vodcovstvo je o vedení ľudí.⁴⁾

Podľa Katzovej teórie⁵⁾ má úspešný manažér mať tri kľúčové manažérske zručnosti (konceptné, ľudské a technické). Nedostatok v ktorejkoľvek z týchto zručností vedie k strácaniu šance byť úspešným manažérom a všeobecne úspešnou organizáciou. Manažérske zručnosti sú potrebné na implementáciu päťnásobných funkcií manažmentu (plánovanie, organizovanie, riadenie, kontrola, hodnotenie).

J. C. Maxwell predstavil premenu formálneho vedúceho skupiny na vodcovskú osobnosť rozdelením vodcov do piatich skupín (rovín):

- **manažér/pozičný vodca (líder)** – podriadení ho nasledujú, pretože musia, je ich formálnym vedúcim,
- **transakčný vodca (líder)** – podriadení ho nasledujú, pretože chcú – vzájomný vzťah je založený na rešpekte,
- **výkonový vodca (líder)** – k rešpektu voči vodcovi sa pridáva taktiež rešpekt k jeho vedomostiam a zručnostiam,
- **rozvíjajúci vodca (líder)** – podriadení ho nasledujú, pretože vodca pozitívne vplýva na ich osobnostný rozvoj,
- **transformačný vodca (líder)** – podriadení ho rešpektujú pre to, kým je a čo svojou osobnosťou reprezentuje, je pre nich nositeľom hodnôt, vedomostí a zručností, je vzorom.

Kompetencie spojené s vodcovstvom sú definované nasledovne:

- a) **Interné osobnostné schopnosti** – rýchle a logické rozhodovanie, samostatné tvorivé myslenie, schopnosť adaptácie a riešenia problémov, vysoká autorita a rešpekt, zmysel pre zodpovednosť a disciplínu, schopnosť sebaovládania a sociálne zručnosti pri práci v tíme;
- b) **Orientácia na úlohu** – vhodnosť pre danú pozíciu, spravodlivosť a taktnosť voči podriadeným;
- c) **Vodcovské schopnosti** – byť príkladom pre podriadených, presviedčanie, delegovanie úloh, inšpirácia, schopnosť stanoviť jasné ciele a riadiť ich plnenie podľa schopností jednotlivcov, tvorba podmienok pre vysoký výkon, efektívne a zodpovedné využívanie právomocí a osobná zodpovednosť, vytvorenie podmienok pre pozitívnu reakciu podriadených, budovanie dôvery a schopnosť sociálnej interakcie;
- d) **Neustále vzdelávanie, tréning a osobný rozvoj.**

3) Ovplyvňovanie je proces, kedy vodca oznamuje svoje myšlienky a motivuje nasledovníkov k ich realizácii. Vplyv predstavuje podstatu vodcovstva. S vedúcou pozíciou sa spája vyššia právomoc ovplyvňovať ostatných.

4) LUSSIER, R. N. - ACHUA, Ch. F.: *Leadership : Theory, Application & Skill Development*, 2022.

5) KATZ, R. L.: *Skills of an effective administrator*, 1991.

Medzinárodné prieskumy i prax ukázali, že najefektívnejšími vodcovskými osobnosťami sú ľudia, ktorí dokázali vytvoriť rovnováhu medzi osobným talentom, odborným vzdelaním a profesionálnymi manažérskymi zručnosťami. Vodca musí byť tiež stratég, pričom stratégiu nemožno zredukovať len na techniky a metódy s využitím intuície. Umenie stratégie je schopnosť vnímať a predvídať vývoj, mať vyvinutý zmysel pre riziko, schopnosť vedieť sa chopiť šance, mať odvahu a vedieť prijať aj riziko prehry. Jadro manažérskej profesie tvorí talent a osobné čaro. Skutočný vodca je dôveryhodný, spravodlivý, vie počúvať, motivovať a je iniciatívny.

Warren Bennis a Burt Nanus uvádzajú sedem vlastností potenciálneho vodcu:

- **interpersonálne zručnosti** – schopnosti práce s ľuďmi, schopnosť komunikovať, motivovať a delegovať,
- **technické zručnosti** – skúsenosti v odbore a pochopenie svojho odboru,
- **koncepčné zručnosti** – schopnosť abstrakcie alebo strategického myslenia,
- **schopnosť usudzovať** – nájsť správne rozhodnutie pri nedostatku času a informácií,
- **úspechy v minulosti** – úspešná minulosť (v odbore),
- **vkus** – schopnosť spoznávať talenty a rozvíjať ich,
- **charakter** – základné kvality, ktoré nás robia tým, čím sme. ⁶⁾

Existujú mýty o tom, čo robí človeka lídrom. Rovnako existujú mýty aj o základných charakteristikách lídrov a samotného leadershipu. Medzi tieto mýty patria napríklad:

- **Líderstvo je jedinečná schopnosť** daná len niekoľkým. To nie je pravda. Niektorí si môžu myslieť, že dobrí lídri sa rodia, no o väčšine sa hovorí, že sa stávajú dobrými lídrami vďaka zručnostiam a schopnostiam, ktoré sa učia celý život. Rovnako ako všetky ostatné zručnosti, aj rozvoj líderstva si vyžaduje čas, tréning a veľké odhodlanie.
- **Efektívne líderstvo** je založené na kontrole, nátlaku a manipulácii. Tento mýtus tiež nie je pravdivý. Lídri si získavajú svojich nasledovníkov prostredníctvom rešpektu a schopnosti inšpirovať ľudí k práci na spoločnom ciele. Líder je teda niekto, koho by jeho nasledovníci nasledovali na miesto, kam by v inom prípade nešli.
- **Dobří lídri** sú vysoko vzdelaní. Nie je to pravidlom. Je síce pravda, že vzdelanie môže zdokonaľiť aspekty vodcovských schopností, samo o sebe nemôže urobiť z niekoho lídra.

Vizionárske vodcovstvo znamená schopnosť formulovať a oznamovať reálne, dôveryhodné a atraktívne vízie budúcnosti, ktoré sú lepšie než súčasnosť. Presahuje rámec charizmy. Vízia by mala ľuďom poskytnúť jasnú a presvedčivú predstavu, ktorá rezonuje s ich emóciami a vyvoláva nadšenie a energiu na dosiahnutie cieľov organizácie. Ľudia musia veriť, že vízia je dosiahnuteľná, náročná ale reálna, pretože dobrá vízia často prináša konkurenčnú výhodu. Vízia je vnímaná ako obraz budúcnosti, zameranie na zmeny, smer úsilia riadených zamestnancov. ⁷⁾

V rámci riadenia a velenia vojenským jednotkám môže vízia plniť nasledovné úlohy: stanovenie cieľov; ukazovanie smeru či cesty. Vízia predstavuje motivačný nástroj správania podriadených, alternatívu k príkazom, je nástrojom koordinácie konania viacerých podriadených.

6) BENNIS, W. - NANUS, B.: *Leaders : The Strategies for Taking Charge*, 2007.

7) MAJTÁN, M. a kol.: *Manažment*, 2008.

Znaky dobrej vízie:

- *zmysluplnosť* – je určená podriadeným zamestnancom, ktorých musí zaujať, z jej zadania musí byť jasná aj jej naliehavosť,
- *realnosť* – podriadení zamestnanci by nemali byť pesimistickí, že je nedosiahnuteľná,
- *príťažlivosť* – mala by byť v záujme podriadených zamestnancov, ale aj nadriadených zamestnancov (veliteľov),
- *zrozumiteľnosť* a ľahká zapamätateľnosť – má byť jasná a jednoducho formulovaná,
- *vyššia miera všeobecnosti* – umožňuje voliť vlastné cesty na jej dosiahnutie, je flexibilná s ohľadom na drobné výkyvy, odchýlky a zmeny. ⁸⁾

2 TEÓRIA VEDENIA VS. VODCOVSTVO

Prístupy, postupy a metódy moderného vodcovstva sú obsiahnuté v relatívne nových teóriách vedenia ľudí, ktoré sa rozšírili najmä v 90. rokoch 20. storočia. Proti dovtedajším, väčšinou racionálnym prístupom sa zdôrazňuje emocionálna stránka vedenia ľudí. Citové povzbudenie má uspokojiť potrebu, ktorá doteraz nebola veľmi preferovaná. Ústredným pojmom sa stáva charizma, sila osobnosti „vodcu“, ktorý dokáže strhnúť ostatných pre svoju víziu (na rozdiel od efektívne riadiaceho „manažéra“) a umožní ich získať a zaangažovať pre ciele skupiny, organizácie. Doterajší vedúci bol predovšetkým manažér, ktorý úspešne a efektívne riadil. *Nový vedúci je vodca, ktorý získava ľudí a mení svet.* Nižšie sú spomenuté základné teórie o štýle vedenia formou vodcovstva.

Teórie transformačného vedenia boli po prvýkrát uvedené v práci Jamesa MacGregora Burnsa „Leadership“ ⁹⁾. Stephen P. Robbins a Mary Coulter tieto teórie vo svojej knihe „Management“ pomenovali ako vodcovstvo bez ostrých hrán.

James MacGregor Burns vo svojej teórii popísal okrem transakčného a transformačného štýlu vedenia aj charizmatisko-vizionárske vodcovstvo a tímové vodcovstvo. Teória transakčného a transformačného štýlu vedenia pritom rozlišuje dva štýly vedenia – *transakčný* a *transformačný*. ¹⁰⁾

Transakčný štýl vedenia znamená, že nadriadený uspokojuje súčasné potreby pracovníkov, teda ich motivuje odmenami a trestami. Základom tohto vedenia je transakcia, čiže vzájomná výmena medzi nadriadeným a podriadeným. Nadriadený poskytuje odmenu, podriadený poskytuje svoj talent, skúsenosti a úsilie. Vedúci uplatňujúci transakčný štýl vedenia sa nazýva aj transakčný manažér.

Transformačný štýl vedenia znamená, že nadriadený motivuje podriadených, aby pracovali na vyšších cieľoch skôr sebaaktualizáciou, sebareguláciou a sebakontrolou, ako bezprostrednou odmenou. Štýl je teda postavený na uspokojovaní vyšších potrieb zamestnancov. Transformační vedúci dokážu silne emocionálne ovplyvňovať podriadených, a tým meniť prostredie organizácie. Vedúci využívajúci transformačný štýl je známy pod pojmom transformačný vodca. Vodca je nositeľom zmien vo vojenskej jednotke, mení organizačnú kultúru – vymýšľa, zavádza a rozvíja nové kultúrne formy a získava ľudí. ^{9) 11)}

8) BELAN, Ľ. - PETRUFOVÁ, M. - VARECHA, J.: *Manažment vo vojenstve*, 2018.

9) BURNS, J. M.: *Leadership*, 1978.

10) ROBINS, S. P. - COULTER, M.: *Management*, 2004.

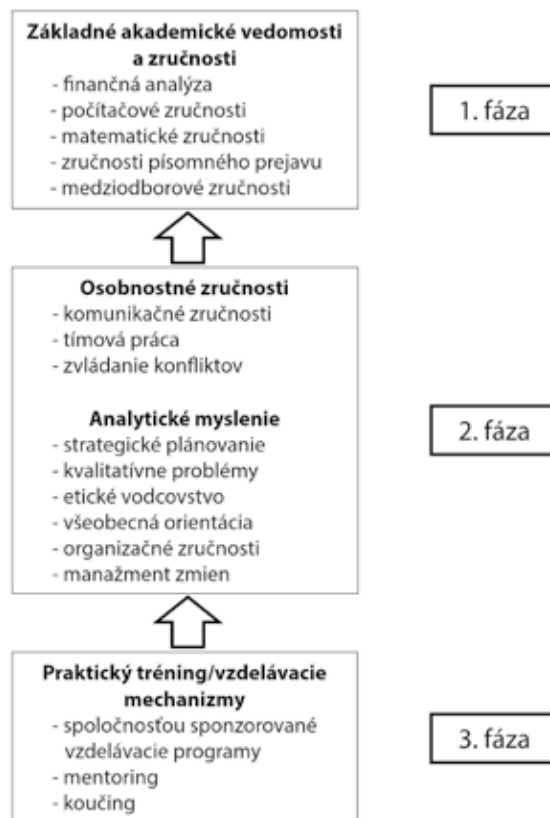
11) GUEST, R. H. - HERSEY, P. - BLANCHARD, K. H.: *Organizational Change Through Effective Leadership*, 1986.

Intelektuálna stimulácia znamená rozvoj podriadených a zmenu ich osobnosti. Ide skôr o chápanie problémov a prístup k ich riešeniu, o myslenie a predstavivosť, vieru a hodnoty, ako o rozvoj a zmenu bezprostredných akcií. Namiesto sústredenia sa na každodennú operatívu, by sa mali vedúci pracovníci sústrediť na strategické myslenie, ktoré vedie ich, aj ich podriadených pri analýze, formulácii, zavádzaní a interpretácii. Vedúci by mali hrať úlohu transformačných vedúcich, ukazovať, objasňovať a zviditeľňovať príležitosti a hrozby, ktoré pred organizáciou stoja. Je to schopnosť predstavovať si neexistujúci stav, spojená so schopnosťou preniesť ho na iných ľudí. ¹¹⁾

Ústredným pojmom **charizmaticko-vizionárskeho vodcovstva** je charizma, sila osobnosti vodcu, ktorý dokáže strhnúť ostatných pre svoju víziu. Klasické pohľady na vodcovstvo sa zameriavali predovšetkým na víziu a charizmu. V súčasnosti sa ukazuje, že samotná charizma dnes vodcu nikam nedoviede. ⁸⁾

3 VZDELÁVANIE A ROZVOJ V OBLASTI VODCOVSTVA

Väčšina ľudí zodpovedných za vzdelávacie programy v oblasti leadershipu má podobné názory na hlavné zložky účinného vzdelávania. Navrhujú konkrétne zručnosti, ktoré sa dajú dobre naučiť, aby sa budúci lídri pripravili. Programy zahrňujúce vzdelávacie techniky ako koučing a mentoring predstavujú s najväčšou pravdepodobnosťou účinné vzdelávanie v oblasti leadershipu. Zručnosti ako analytické myslenie, komunikácia a riešenie problémov sa dajú úspešne rozvíjať v rámci formálneho leadershipu. Vodcovské zručnosti sa nerozvíjajú zo dňa na deň v dôsledku toho, že majú konkrétne kognitívne schopnosti alebo odbornosť. Elmuti a Minnis ¹²⁾ tvrdia, že pre účinné vzdelávanie v oblasti leadershipu sú dôležité tri fázy (obrázok 1).

Obrázok 1: Fázy účinného vzdelávania v oblasti leadershipu

12) ELMUTI, D. - MINNIS, W. - ABEBE, M.: Does education have a role..., 2005.

Ako vyplýva z prvej fázy, aby boli lídri v dnešnej dobe efektívni, musia byť dôkladne preškolení v oblastiach analýzy medzi kultúrami a v rámci jazykových požiadaviek, globálneho hospodárskeho prostredia a politicko-právneho prostredia rôznych trhov. Účinným lídrom nesmú chýbať atribúty ako zvedavosť, emocionálne spojenie so zamestnancami a zainteresovanými stranami, integrita, schopnosť zvládania konfliktov a neistôt, obchodná a organizačná zdatnosť.¹³⁾

Druhá fáza sa zároveň venuje aj etickému vodcovstvu. Lídri s pevným presvedčením a silnými etickými a morálnymi zásadami budú mať vždy pozitívny vplyv na každú organizáciu alebo skupinu. Kvalitné vzdelávanie v oblasti leadershipu musí pomôcť študentom vštepiť praktizovanie autenticity, čestnosti a absolútnej oddanosti stať sa najlepšimi možnými lídrami. Takéto etické správanie často vedie k vyššej reputácii organizácie, zvýšenej lojalite zákazníkov, silným obchodným vzťahom s ostatnými zainteresovanými stranami a dlhodobej efektívnosti.¹⁴⁾

Tretia fáza, pravdepodobne tá najdôležitejšia, uvedeného modelu sa zaoberá rozvojom praktických zručností. Mnohí vzdelávací pracovníci v oblasti leadershipu sa zhodujú, že vzdelávacie programy v leadershipe musia zahŕňať praktické aspekty učenia, ktoré zvyčajne zahŕňajú praktický tréning a koučing od odborníkov z praxe. To umožňuje študentom precvičovať si to, čo sa už naučili v prostredí reálneho sveta s potrebnou a konštruktívnou spätnou väzbou. Praktické vzdelávanie sa rieši prostredníctvom rozsiahlych stážových programov v rámci bežného učebného plánu v rámci programov pre vzdelávanie v oblasti leadershipu. Prax sa väčšinou realizuje v rôznych firemných priestoroch pod prísny dohľadom. Ďalším dôležitým faktorom tretej fázy je mentoring, ktorý sa realizuje prostredníctvom spolupráce s partnerskými ziskovými alebo neziskovými organizáciami.¹²⁾

Dobří vodcovia sa nerodia, ale sa nimi stávajú, a teda musia na sebe pracovať. Základnými oblasťami pre tento osobný rozvoj sa stávajú:

- **Sebauvedomenie** – zahŕňa v sebe poznanie seba samého, svojich silných a slabých stránok, talentu, priorít, hodnôt a cieľov. Čím vyššie postavenie v spoločnosti líder zastáva, tým je pravdepodobnejšie, že jeho sebahodnotenie bude menej presné. Príčina tkvie v nedostatku presnej spätnej väzby. Okruh ľudí ochotných, nebojácnych a úprimných voči vedúcemu sa totiž zužuje. Pritom čím vyššia pracovná pozícia, tým naliehavejšia je potreba spätnej väzby. Tento fakt si však málokto vodca a manažér skutočne uvedomuje.
- **Sebaovládanie** – nesie v sebe cvičenie v sebakontrolu, vernosti prioritám a v time manažmente, proaktivite, prispôsobivosti, ale tiež v budovaní toho správneho nadhľadu, ktorý sa nezaobíde bez istej dávky optimizmu a láskavého humoru. Ako to spomína Goleman¹⁵⁾ „*Nálada a správanie lídra ovplyvňuje náladu a správanie všetkých ostatných. Nahnevaný a bezohľadný vedúci vytvára v organizácii nezdravé ovzdušie plné negativistických, neúspešných pracovníkov, ktorých nič nezaujima a nechopia sa žiadnych príležitostí. Naopak inšpiratívny, prístupný vedúci vzbudzuje nadšenie, povzbudzuje nasledovníkov, pre ktorých nie je žiadna prekážka neprekonateľná.*“
- **Sociálne uvedomenie** – zo sebaovládania, teda z prijateľného a efektívneho prežívania a vyjadrovania svojich emócií, potom vyviera sociálne uvedomenie a empatia, ktoré umožňujú ľuďom efektívne spolupracovať na dosiahnutí spoločných cieľov. Percentuálne rozde-

13) GOSLING, J. - MINTZBERG, H.: The education of practicing managers, 2004.

14) PANICO, C. R.: Ten things business leaders should know, 2003.

15) GOLEMAN, D.: *Jak se stát skutečným lídrem*, 2015.

lenie vplyvu odbornosti a umenia riadiť je v pomere 20 % ku 80 %. Až 80 – 90 % EQ kompetencií (štyri oblasti) prispieva k rozdielu medzi priemerným a nadpriemerným výkonom zamestnanca. Zvyšok, teda 10 – 20 % predstavujú čisto technické zručnosti a kognitívne, teda poznávacie schopnosti (analytické myslenie, vyhľadávanie informácií, ovládanie programovacích jazykov...).

- **Vzťahový manažment** – spája sa s účinnou a efektívnou komunikáciou. Riadiaci pracovník nekomunikuje so svojimi zamestnancami len preto, aby im niečo oznámil, ale hlavne preto, aby ich ovplyvnil. Nemyslíme tým manipuláciu alebo negatívne ovplyvňovanie, aby robili niečo proti svojej vôli, ale naopak pozitívnu motiváciu a inšpiráciu. Pravé umenie komunikácie totiž spočíva v umení viesť rozhovory, v účinnom používaní verbálnej i neverbálnej komunikácie, v podnietení druhej strany k vyjadreniu sa, v neskršľovaní správ, v zrozumiteľnom prejave a v pozitívnom myslení.¹⁶⁾

Sebadôvera a rozvaha sú majákmi úspešného vodcu. Vojaci potrebujú vidieť v lídrovi pevnosť a odhodlanie, ktoré im dodá istotu a povzbudí ich k odvážnym činom. Emocionálna inteligencia umožňuje lídrovi vcítiť sa do pocitov svojich podriadených, chápať ich potreby a budovať s nimi pevné medziľudské vzťahy. Schopnosť motivovať a povzbudzovať je kľúčová pre udržanie morálky a bojového ducha v armáde.¹⁷⁾ Budovanie dôvery a lojality medzi vojakmi je základom silného tímového ducha. Vyžarovanie sily, odhodlania a sebavedomia je dôležitou vlastnosťou lídra, ktorá inšpiruje jeho podriadených a dodáva im pocit bezpečia a istoty. Vojaci vedia, že v ťažkých chvíľach sa na svojho vodcu môžu spoľahnúť a že ich povedie k víťazstvu.¹⁸⁾ Charizma sa dá využiť na dosiahnutie rôznych cieľov, a preto je dôležité, aby osoby, ktoré disponujú touto schopnosťou boli opatrné, pretože je niekoľko prípadov z histórie, keď vodcovia zneužili charizmu s katastrofálnymi následkami (napr. Adolf Hitler).

Vodcovia podľa svojich schopností pomáhajú skupine dosiahnuť svoj cieľ, nesmú stáť mimo skupinu a iba ju nútiť a podnecovať. Musia mať vštepené hodnoty týkajúce sa kvality, poctivosti, podstupovaného rizika skupiny. Ich miesto je vpredu, pred skupinou, musia sa snažiť uľahčovať jej cestu a inšpirovať ju k dosiahnutiu cieľov organizácie. Kvalita činnosti skupiny závisí od kvality jej lídra. Paradoxne, pre zedefinovanie rozsahu zodpovednosti vodcu a koučingu ako jeho efektívneho nástroja pri práci s vojakmi je možné vychádzať z definícií, ktorým ani po takmer polstoročí nič neubralo na prívlastku „moderné“.

Tímový vodca je zodpovedný za:

1. Riadenie externých väzieb tímu, je spojkou s ostatnými časťami organizácie a jej veliteľmi (manažérmi), prezentuje tím, stará sa o zdroje, objasňuje očakávania ostatných vo vzťahu k tímu, zhromažďuje vonkajšie informácie a odovzdáva ich členom tímu.
2. Poskytovanie pomoci v rámci tímových procesov, je špecialista na odstraňovanie problémov, je veliteľ (manažér) konfliktov, kouč, ktorý vysvetľuje očakávania a roly, komunikuje, učí, hodnotí tímovú a individuálnu výkonnosť, ponúka podporu, jemne vedie a robí všetko, čo je treba, aby si tím udržal vysokú výkonnosť.¹⁹⁾

16) MAJERČÁK, P. - FARKAŠOVÁ, V.: Osobnosť riadiaceho pracovníka..., 2005.

17) McGRATH, S.: *The Para Fitness Guide*, 2011.

18) HORVÁTHOVÁ, P. - KLIMSZA, L. - NIEROSTEK, L.: *Moderní leadership*, 2022.

19) ADAIR, J. - ADAIR, J. E.: *Effective Leadership*, 1983.

Používanie **koučovania** v súčasnosti už nie je rarita, ale trend 21. storočia. Patrí medzi najpopulárnejšie formy rozvoja potenciálu manažérov v zahraničí. Úloha vedúceho v roli kouča je náročnejšia, než len prikazovať. Má byť radcom, ktorý pomáha s riešením problémov a zabezpečením nevyhnutných podmienok pre dosiahnutie požadovaných výsledkov. Koučovanie je *forma poradenstva*, keď kouč je k dispozícii manažérom (spravidla prvej línie), ktorí sa na neho môžu obrátiť s riešením svojich problémov, konfliktov, poskytuje radu, pomoc či stanovisko pri riešení určitých úloh alebo problémov s cieľom zvýšiť výkonnosť celého tímu.²⁰⁾

Vzdelávanie profesionálnych vojakov v oblasti vodcovstva je v podmienkach OS SR jednou z oblastí, ktoré sú medzi prioritami niektorých strategických dokumentov (napr. Obranná stratégia SR alebo Dlhodobý plán rozvoja rezortu MO SR s výhľadom do roku 2035). Dlhodobým cieľom v oblasti líderských kvalít je posilňovanie profesionalizmu a uplatňovanie vedenia prostredníctvom osobného príkladu, sociálnych zručností, motivácie a budovania dlhodobej vízie. Na základe komparácie systémov vzdelávania vojenského personálu v oblasti vodcovských kompetencií Poľska, Maďarska a ČR so vzdelávaním v SR je možné konštatovať, že vodcovstvo nie je vo vzdelávaní v SR akcentované. Na základe tohto porovnania je možné vyvodiť odporúčania, ako napríklad: zvýšiť dôraz a kvalitu vzdelávania vojenského personálu v oblasti vodcovstva, zaviesť kompetenčné modely pre veliteľov – vodcov na úrovni kadet, dôstojník, poddôstojník, zapracovať ich do všetkých odborov počas štúdia a do kurzov, navrhnúť spôsob merania vodcovských kompetencií a do vzdelávania v oblasti vodcovstva zakomponovať inovatívne metódy.²¹⁾

4 PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY VODCOVSTVA

Vo vojenskom prostredí platia v rámci vedenia ľudí podobné zásady, ako v iných nevojenských organizáciách. Preto je možné konštatovať, že nové teórie vedenia ľudí zamerané na vodcovstvo môžu využívať aj velitelia pri plnení náročných vojenských úloh. To, akým spôsobom velitelia vykonávajú svoju funkciu z hľadiska vedenia ľudí a ich schopnosti využívať nové prístupy vedenia ľudí v praxi, záleží predovšetkým na tom, ako sa správajú, aké majú schopnosti, osobnosť, poznatky a pod.

Psychologickej podstate vodcovstva sa venujú mnohí autori, pretože sa ukázala ako dôležitý faktor na podporu efektivity a produktivity práce. Pre triedenie kľúčových psychologických aspektov vodcovstva uvádzame prehľadné zhrnutie toho, čo je pri vedení ľudí dôležité:

1. **Osobnostné vlastnosti vodcu:** Výskum ukazuje, že určité osobnostné rysy môžu byť spojené s úspešným vedením. Patrí medzi ne napríklad charizma, sebadôvera a odhodlanie. Silný zmysel pre integritu a zodpovednosť je základom dôvery a rešpektu medzi lídrom a jeho podriadenými. Vo vojenských podmienkach sa na pravidelnej báze stretávame so vzťahom veliteľ – vojak s nižšou hodnosťou. Líder by však mal konať eticky, zodpovedať sa za svoje činy a za životy tých, ktorých vedie. Samozrejme, že počas mierového života je ohrozenie života minimálne, treba však dbať aj na možné psychické ujmy, ktoré dokáže nadriadený svojim správaním napáchať.²²⁾

20) WEBER, M.: *Economy and Society*, 1978.

21) PAŽICKÁ ČERNÁKOVÁ, D.: Komparácia vzdelávania vojenského personálu v oblasti vodcovstva v krajinách V4, 2023.

22) CURRY, O. S. - MULLINS, D. A. - WHITEHOUSE, H.: *Is It Good to Cooperate?*, 2019.

2. **Emočná inteligencia:** Emočná inteligencia, schopnosť porozumieť vlastným emóciám a emóciám ostatných je kľúčovým prvkom vodcovstva. Vodcovia s vysokou emočnou inteligenciou sú schopní lepšie komunikovať, budovať vzťahy a riešiť konflikty. ²³⁾
3. **Komunikácia:** Efektívna komunikácia je základným pilierom úspešného vodcovstva. Schopnosť jasne vyjadriť myšlienky a počúvať ostatných je nevyhnutná pre budovanie dôvery a porozumenia. ²⁴⁾
4. **Motivácia:** Vodcovia musia byť schopní motivovať svoje tímy. Porozumieť tomu, čo motívuje jednotlivcov a disponovať schopnosťou poskytovať im smer a inšpiráciu. ²⁵⁾
5. **Rozvoj medziludských vzťahov:** Medziludské vzťahy a schopnosť budovať dôveru sú kľúčovými faktormi vodcovstva. Vodcovia by mali byť schopní nadväzovať a udržiavať pozitívne vzťahy so svojimi tímami. ²⁶⁾
6. **Kríza a konflikty:** Vedenie môže zahŕňať riešenie kríz a konfliktov. Schopnosť pokojne a efektívne reagovať na ťažké situácie je dôležitým aspektom vodcovstva. ²⁷⁾
7. **Vízie a stratégie:** Vodcovia by mali mať jasnú víziu pre svoje tímy alebo organizácie a schopnosť vytýčiť stratégiu na dosiahnutie cieľov. Táto schopnosť pomáha nasmerovať úsilie tímu. ²⁸⁾
8. **Adaptabilita a učenie sa:** V dnešnom rýchlo sa meniacom svete je schopnosť vedenia adaptovať sa a učiť sa kľúčová. Vodcovia by mali byť schopní reagovať na nové situácie a získavať nové znalosti. ²⁹⁾
9. **Etika a morálka:** Psychologická podstata vodcovstva zahŕňa aj etické aspekty. Dôležité je, aby vodcovia konali v súlade s etickými princípmi a viedli svoje tímy s integritou.
10. **Rast a sebarozvoj:** Vodcovia by mali byť schopní neustále pracovať na svojom vlastnom raste a sebarozvoji. To zahŕňa sebaskúmanie a zlepšovanie zručností vedenia. ³⁰⁾
11. **Teória vedenia:** Existuje mnoho teórií vedenia, ktoré sa zameriavajú na psychologické aspekty. Napríklad, teória transformačného vedenia zdôrazňuje schopnosť vodcu inšpirovať a motivovať svoj tím. ³¹⁾ Naopak, teória situačného vedenia sa sústreďuje na prispôbenie štýlu vedenia k aktuálnym situáciám.
12. **Rodové a kultúrne aspekty:** Psychologická podstata vodcovstva môže byť ovplyvnená pohlavím a kultúrou. Je preto dôležité skúmať, ako tieto faktory ovplyvňujú vnímanie a prejavy vodcovstva. ³²⁾
13. **Inšpirácia a motivácia:** Vodcovia môžu byť zdrojom inšpirácie pre svoje tímy. Psychológia motivácie hrá kľúčovú úlohu v tom, ako vodcovia dokážu povzbudiť svoje tímy na dosiahnutie vynikajúcich výsledkov.

23) GOLEMAN, D.: *Emoční inteligence*, 1998.

24) KOUZES, J. M. - POSNER, B. Z.: *The Leadership Challenge*, 2007.

25) PINK, D. H.: *Drive : Surprising Truth About What Motivates Us*, 2009.

26) COVEY, S. R.: *The Leadership Challenge*, 2020.

27) HEIFETZ, R. - LINSKY, M.: *Leadership on the Line*, 2002.

28) COLLINS, J. - PORRAS, J. I.: *Built to Last*, 1994.

29) SENGE, P. M.: *The Fifth Discipline*, 1990.

30) MAXWELL, J. C.: *The 21 irrefutable laws of leadership*, 2007.

31) BASS, B. M.: *Leadership and Performance Beyond Expectations*, 1985.

32) EAGLY, A. H. - CHIN, J. L.: *Diversity a Leadership in a Changing World*, 2010.

14. **Tímová dynamika:** Vedenie sa týka nielen jednotlivca, ale aj tímu. Porozumenie tímovým dynamikám, skupinovej psychológii a úlohe vodcu v skupine je kľúčové.
15. **Neuroveda vodcovstva:** Výskumy sa zameriavajú aj na neurovedu vodcovstva. Skúmajú, aké neurologické procesy sú spojené s vedením a ako je možné tieto poznatky využiť pre lepšie vedenie. ³³⁾
16. **Zvládanie stresu a tlaku:** Vodcovia sa často stretávajú s vysokým stresom a tlakom. Psychologická odolnosť a schopnosť efektívne zvládať stres sú dôležité pre udržanie produktivity a výkonnosti. ¹⁵⁾
17. **Rozvoj zručností:** Vedenie vyžaduje rozvoj špecifických zručností, vrátane komunikačných, rozhodovacích a konflikty riešiacich zručností. Zoznamovanie sa s týmito zručnosťami je kľúčové pre rozvoj vodcovských schopností.
18. **Vedenie a inovácia:** Vedenie môže byť spojené s podporou inovácií v organizácii. Psychologický faktor zahŕňa schopnosť vodcu inšpirovať kreativitu a podporovať inovatívne myšlienky.
19. **Vedenie v krízových situáciách:** V krízových situáciách, ako je pandémia alebo napr. účasť v zahraničných misiách sprevádzaná rôznymi incidentmi, hrá psychológia vedenia kľúčovú úlohu pri upokojení tímu, riešení problémov a prijímaní ťažkých rozhodnutí.
20. **Závislosť na kontexte:** Psychologická podstata vodcovstva uznáva, že efektívne vedenie závisí od kontextu. Čo funguje v jednej situácii, nemusí fungovať v inej. Vodcovia by mali byť schopní prispôbiť svoje prístupy a štýl vedenia podľa konkrétnej situácie. ³⁴⁾
21. **Sociálny vplyv a moc:** Vodcovia majú často významný sociálny vplyv a môžu využívať moc na dosiahnutie cieľov. Psychologická analýza vedenia zahŕňa skúmanie, ako vodcovia ovplyvňujú ostatných a ako túto moc spravujú.
22. **Neúspech a vedenie:** Dobrý líder má aj schopnosť vysporiadať sa s neúspechmi a krízami. Ako vodcovia reagujú na neúspech, môže mať veľký vplyv na ich ďalšiu výkonnosť, ako aj na výkonnosť podriadeného tímu. ²⁶⁾
23. **Kritika a spätná väzba:** Vodcovia by mali byť schopní prijímať kritiku a spätnú väzbu, čo môže posilniť ich rast a rozvoj. Psychologický aspekt zahŕňa schopnosť konštruktívne reagovať na spätnú väzbu.

5 POŽIADAVKY NA OSOBNOSŤ DÔSTOJNÍKA

Každý dôstojník by mal byť príkladom nielen pre svojich podriadených, ale aj pre širšie okolie, a mal by preto spĺňať vyššie uvedené vlastnosti nadštandardným spôsobom. To platí predovšetkým o vojenskom vystupovaní, ktoré odráža jeho postavenie v rezorte obrany. resp. v rámci celej spoločnosti. Dôstojník musí byť tiež schopný si priebežne dopĺňať vedomosti a osvojovať si zručnosti v rámci sebavzdelávania, pretože nestačí, keď sa bude spoliehať len na formálne učenie, teda organizovanú a pravidelnú výučbu v zariadeniach na to určených. Zvyšuje sa význam jazykového vzdelávania, ktoré v dnešnej dobe ešte v mnohých prípadoch stále nezodpovedá medzinárodne požadovaným štandardom.

33) ROCK, D.: SCARF : a brain-based model for collaborating with a influencing others, 2008.

34) FIEDLER, F. E.: *A Theory of Leadership Effectiveness*, 1967.

Nemožno opomenúť ani oblasť fyzickej zdatnosti, kedy sa v praxi často naráža na to, že niektorí dôstojníci v strednom a vyššom veku stanovené požiadavky spĺňajú len s ťažkosťami.

Súhrn všeobecných požiadaviek na dôstojníka ozbrojených síl vyjadruje tabuľka 1.

Tabuľka 1: Požiadavky na dôstojníka ³⁵⁾

VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY	ŠPECIÁLNE POŽIADAVKY
<ul style="list-style-type: none"> ● dobrý zdravotný stav, ● beztretnosť a splnenie bezpečnostných požiadaviek, ● vycvičenosť pre činnosť v boji, ● dobrá fyzická kondícia, ● oddanosť princípom demokracie a humanizmu, ● hrdosť na príslušnosť k ozbrojeným silám, ● čestnosť, statočnosť, odvaha a obetavosť, ● vysoká úroveň všeobecného vzdelania ● zodpovedajúce odborné vzdelanie, ● poznatky potrebné pre výkon funkcie. 	<ul style="list-style-type: none"> ● zodpovednosť, ● odhodlanosť ísť príkladom, ● schopnosť tímovej práce, ● schopnosť motivovať podriadených, ● cieľavedomosť, ● snaha vzdelávať sa, ● ambicióznosť, ● jazyková spôsobilosť, ● analytické schopnosti, ● objektivita a zdravý úsudok, ● všeobecné vojenské vzdelávanie nad rámec funkcie, ● špecializované vzdelanie pre výkon vyššie funkcie

Pre pochopenie faktorov, ktoré predpovedajú výber lídra je dôležité zdôrazniť:

- Líder prispieva k úspechom svojej organizácie, a tým aj k blahu jej členov a všetkých, ktorým to prospieva. Preto by organizácie a ich členovia mali mať silné stimuly na identifikáciu a výber efektívnych lídrov v rámci svojej oblasti, a to spoliehaním sa na objektívne ukazovatele kvality vedenia. Vedenie je prvoradé pre úspech akejkoľvek armády.
- Lídri rozhodujú nielen o živote a smrti, ale aj priamo kontrolujú kvalitu a klímu života podriadených. O vedení je možné hovoriť ako o procese ovplyvňovania a vplývania na ľudí poskytnutím smeru, účelu motivácie ako dosiahnuť cieľ, poslanie a zlepšenie.
- Vodcovia, ktorí sú vedení príkladom inšpirujú svojich vojakov, aby konali hrdinské skutky a prinášali obeť, čo si často vyžaduje potláčanie prirodzených pocitov ako je napríklad strach. Vodcovia nepovzbudzujú svojich vojakov tým, že hovoria „vpred“, ale skôr „nasleduj ma“, čo je veľmi vhodné motto pechotnej školy americkej armády. Aby vodcovia inšpirovali jednotky, musia im vštepiť všadeprítomný postoj, aby motivovali svoje jednotky, aby postupovali pod paľbou alebo zastávali naďalej zdanlivo neudržateľnú pozíciu. Aby to dosiahli, vodcovia musia byť prítomní na prednom okraji bojovej oblasti, aby vojaci nasledovali ich príklad a rešpektovali ich úsudok, vodcovské schopnosti a taktické znalosti. Každý vodca musí disponovať základnými atribútmi vodcovstva a vedenia: morálnou odvahou, fyzickou odvahou, zdravým sebedovetím, byť príkladom, mať kondíciu a energiu, podporovať tímovú spoluprácu, byť odvážny, rozhodujúci a musí mať silný charakter a odhodlanie. ³⁶⁾

35) NĚMEČEK, V. a kol.: *Trendy kariérového vzdelávání důstojníků ozbrojených sil České republiky*, 2017, s.11.

36) OLIVOLA, Ch. Y. - EUBANKS, D. L. - LOVELACE, J. B.: *The many (districtive) faces of leadership*, 2014.

		Sedem kľúčových armádnych hodnôt
L	Vernosť	Majte pravú vieru a buďte verní ústave, armáde, vašej jednotke a ostatným vojakom
D	Povinnosť	Plňte si svoje záväzky
R	Rešpekt	Správajte sa k ľuďom tak, ako by sa mali správať oni k Vám
S	Nezištná služba	Uprednostňujte blaho národa, armády a podriadených pred svojím vlastným
H	Česť	Žite v súlade so všetkými armádnymi hodnotami
I	Bezúhonnosť	Robte to, čo je správne – právne a morálne
P	Osobná odvaha	Čelíte strachu, nebezpečenstvu alebo protivenstvám (fyzickým alebo morálnym)

Snahou je v 21. storočí vychovať nový typ dôstojníka, lídra, ktorého budú jeho podriadení nasledovať vďaka jeho inteligencii, profesionalite, vodcovským schopnostiam a prirodzenej autorite (charizma). Vychovať človeka, ktorý bude schopný svojich ľudí doslova strhnúť pre naplnenie ním prezentovanej vízie. Lídra, ktorý bude vedieť efektívne využívať moc, motivovať ľudí v závislosti na situácii a čase, inšpirovať svojich nasledovateľov a v neposlednom rade vytvárať a udržiavať priaznivú pracovnú klímu, potrebnú pre vysokú výkonnosť.

Tri kritické piliere vodcovstva vždy spočívali v nasledujúcom:

- Aký musí byť vodca – hodnoty, ktoré tvoria charakter (napr. lojalita, povinnosť, rešpekt), ako aj mentálne, fyzické a emocionálne vlastnosti potrebné na podporu týchto hodnôt.
- Čo musí líder vedieť – oblasti vedomostí siahajúce od veľmi všeobecných (napr. interpersonálnych, koncepčných až po veľmi špecifické oblasti odbornosti a zručností v rôznych disciplínach).
- Čo musí vodca urobiť – druhy akcií, ktoré musí vodca podniknúť, aby organizácia plnila svoje úlohy a fungovala efektívne (t. j. ovplyvňovanie, prevádzkovanie a zlepšovanie jednotiek a systémov, ktoré riadi).

Lídri, ktorí nie sú v súlade s týmito základnými piliermi vedenia, zlyhajú bez ohľadu na ich jemné technické alebo prevádzkové schopnosti, pretože podriadení ich nebudú nasledovať.³⁵⁾

Uvedené požiadavky nie sú úplne nové. Takí velitelia – lídri boli väčšinou dielom náhodného výskytu jednotlivcov, ktorí mali vlastnosti „lídra“ vrodené. V súčasnosti je snahou vychovať lídrov „programovo“, od začiatku služobnej kariéry dôstojníka, ktorý sa vydá na veliteľskú cestou. To je aj zmyslom „talent manažmentu“, ktorý v našom vojenskom prostredí citelne chýba.³⁴⁾

6 PSYCHOSOCIÁLNE ZRUČNOSTI A KOMPETENCIE VÝZNAMNÉ PRE VOJENSKÉHO LÍDRA

Zručnosti a kompetencie vodcov vychádzajú z toho, čo sa musia naučiť, ako majú myslieť, a nie čo si majú myslieť. Dôraz je potrebné položiť na prepojenie tradičných foriem vzdelávania a výcviku s praxou a podporou psychosociálnych kompetencií. Napríklad: krízové kultúrne povedomie; jazykové vzdelávanie; miestne, kmeňové a etnické vzťahy; politická citlivosť; budovanie vzťahov; rozvoj zdrojov; rokovania; civilné a vojenské operácie; kultúrne povedomie; občianske akcie; riadenie; uzatváranie zmlúv; spravodajské operácie; analýza prepojenia; spravodajská príprava bojiska; operácie nízkoúrovňového zdroja; situačné povedomie; prieskumné operácie; vypočítavacie operácie; informačné a psychologické operácie; schopnosť využiť priateľský úspech; marginalizácia priateľských zlyhaní; zarábanie na nepriateľských chybách a marginalizácia úspechov nepriateľov.³⁵⁾

Za takýchto okolností musia lídri zredukovať časovo náročné rozhodovacie procesy vyučované v školiacich inštitútoch. Spoliehajú na menej formálne „uznávané“ rozhodovanie, ktoré je založené na modeloch zo svojich skúseností.

7 ZÁVER

Globálny vojenský svet si uvedomuje potrebu transformácie vojenského vzdelávania. Cieľom je posilniť rozvoj vodcovských kompetencií a dosiahnuť tak vyššiu efektivitu a bojaschopnosť jednotiek. Tento trend zdôrazňuje potrebu hlbšej analýzy aktuálnych a budúcich trendov v oblasti vzdelávania a rozvoja vodcovských zručností v armádnom prostredí.

Vodcovstvo nie je len súborom osobnostných čŕt, ale je skôr o spôsobe implementácie a o činoch, ktoré líder vykonáva, a ktoré inšpirujú ostatných, aby chceli vodcu nasledovať. Profil lídra by mal byť tvorený viacerými preferenciami³⁷⁾, podľa ktorých sa lídri neustále vzdelávajú, sú veľkým zdrojom zodpovednosti, majú pozitívny postoj, sú obozretní, prijímajú následky vlastných rozhodnutí, dokážu ovplyvniť a pracovať s rôznymi typmi osobnosti. Ďalšie preferencie dobrých lídrov, ktoré by mali tvoriť jeho profil sú autenticnosť, zvedavosť, analytická zdatnosť, prispôbiivosť, tvorivosť, schopnosť vysporiadať sa s nejednoznačnosťou, odolnosť a empatia.³⁸⁾

Dobry líder by mal vytvárať vízie, potvrdzovať a formulovať hodnoty, vzbudzovať dôveru u podriadených, integrovať rôzne pohľady (brať do úvahy pohľad a názor podriadených), využívať dialóg, pomáhať ostatným uplatňovať svoj názor a vplyv, zapájať ich do rozhodovania, počúvať a vysvetľovať, uľahčovať situáciu, dodávať energiu, udržiavať tempo a akcie. Správny líder by mal byť vzorom pre svojich podriadených. V rámci tejto teoretickej analýzy by sa dala zhodnotiť aj miera naplnenia hlavného cieľa tohto príspevku. Cieľom príspevku bolo objasniť informácie o vodcovstve, o jeho psychologických aspektoch, a rovnako aj charakterizovať vzdelávanie v oblasti vodcovských zručností a jeho implementácie.³⁹⁾

Tieto aspekty psychologickej podstaty vodcovstva dopĺňajú obraz, aké výzvy a zručnosti sú spojené s vedením. Štúdium týchto oblastí môže pomôcť vodcom stať sa efektívnejšími a kvalitnejšími lídrami. Vedenie je komplexná oblasť a psychológia v nej hrá kľúčovú úlohu pri porozumení, motivácii, správaní a výkone vodcov.

37) *What is the Ideal Leadership Profile?*, 2024.

38) KNIGHT, R.: *8 Essential Qualities of Successful Leaders*, 2023.

39) HALL, B.: *Profile of a Leader*, 2024.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ADAIR, J. - ADAIR, J. E.: *Effective Leadership : A Modern Guide to Developing Leadership Skills*. London : Pan, 1983. 228 s. ISBN 9780330281003.

ADAIR, J. - REED, P.: *Ne šéf, ale lídr*. Brno : Computer press, 2009. 193 s. ISBN 978-80-251-2447-5.

A Guide To Trait Theory of Leadership : Career development [online]. Indeed, 2024 [cit. 2024-03-16]. Dostupné na internete: <<https://www.indeed.com/career-advice/career-development/trait-theory-of-leadership>>.

BASS, B. M.: *Leadership and Performance Beyond Expectations*. Washington : The Free Press, 1985. ISBN 9780029018101.

BELAN, Ľ. - PETRUFOVÁ, M. - VARECHA, J.: *Manažment vo vojenstve*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2018. 220 s. ISBN 978-80-8040-565-6.

BENNIS, W. - NANUS, B.: *Leaders : The Strategies for Taking Charge*. 2. vyd. New York : Harper Business, 2007. 235 s. ISBN 9780060559540.

BURNS, J. M.: *Leadership*. New York : Harper & Row Publishers, 1978. 530 s. ISBN 9781555846169.

BURNS, J. M.: *Transforming Leadership*. New York : Grove Press, 2007. 336 s. ISBN 9780060105884.

COLLINS, J. - PORRAS, J. I.: *Built to Last : Successful Habits of Visionary Companies*. 3 vyd. New York : Harper Business, 1994. 368 s. ISBN 9780060516406.

COVEY, S. R. : *The Leadership Challenge*. New York : Simon & Schuster, 2020. ISBN 9781471195204.

CURRY, O. S. - MULLINS, D. A. - WHITEHOUSE, H.: Is It Good to Cooperate? Testing the Theory of Morality-as-Cooperation in 60 Societies. In: *Current Anthropology*, roč. 60, 2019, č. 1.

EAGLY, A. H. - CHIN, J. L.: Diversity a Leadership in a Changing World. In: *American psychologist*, roč. 65, 2010, č. 3, s. 216-224.

ELMUTI, D. - MINNIS, W. - ABEBE, M. Does education have a role in developing leadership skills? In: *Management Decision : quarterly review of management technology* [online]. 2005, roč. 43, č. 7/8 [cit. 2024-03-16]. Dostupné na internete: <<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/00251740510610017/full/html>>.

FIEDLER, F. E.: *A Theory of Leadership Effectiveness*. New York : McGraw Hill Text, 1967. 310 s. ISBN 9780070206755.

GOLEMAN, D.: *Emoční inteligence*. Praha : Columbus, 1998. ISBN 80-85928-48-5.

GOLEMAN, D.: *Jak se stát skutečným lídrem : Proč hraje emoční inteligence tak důležitou roli?* Praha : Metafora, spol. s r. o., 2015. 176 s. ISBN 978-80-7359-453-4.

GOSLING, J. - MINTZBERG, H.: The Education of Practicing Managers. In: *MIT Sloan Management Review*, roč. 45, 2004, č. 4, s. 19-22.

GUEST, R. H. - HERSEY, P. - BLANCHARD, K. H.: *Organizational Change Through Effective Leadership*. Prentice-Hall, 1986. 235 s. ISBN 9780136413905.

HALL, B.: *Profile of a Leader* [online]. University of Arkansas, 2024 [cit. 2024-03-25]. Dostupné na internete: <https://www.uaex.uada.edu/life-skills-wellness/extension-homemakers/docs/Leadership_Training_Guides/profile-of-a-leader-outline.pdf>.

- HEIFETZ, R. - LINSKY, M.: *Leadership on the Line : Staying Alive through Dangers of Leading*. Boston : Harvard Business Press, 2002. 252 s. ISBN 9781578514373.
- HORVÁTHOVÁ, P. - KLIMSZA, L. - NIEROSTEK, L.: *Moderní leadership : Trendy a úspěšná řešení*. Praha : Leges, 2022. 164 s. ISBN 978-80-7502-632-3.
- IVANCEVICH, J. M. - GIBSON, J. L.- DONNELLY, J. H. - KONOPASKE, R.: *Organizations : Behavior, Structure, Processes*, Londýn : McGraw Hill, 2011. 640 s. ISBN 978-0-07-811266-9.
- KATZ, R. L.: Skills of an Effective Administrator. In: *Harvard Business Review*, roč. 52, 1974, č. 5, s. 90-102.
- KATZ, R. L.: Skills of an effective administrator : Business classic fifteen key concepts for managerial success. In: *Harvard Business Review*, roč. 69, 1991, s. 23-25.
- KNIGHT, R.: 8 Essential Qualities of Successful Leaders [online]. HBR, 2023 [cit. 2024-03-25]. Dostupná na internete: <https://hbr.org/2023/12/8-essential-qualities-of-successful-leaders?utm_medium=paidsearch&utm_source=google&utm_campaign=intlcontent_leadership&utm_term=Non-Brand&tpcc=intlcontent_leadership&gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwwYSwBhDcARIsA-OyL0fhwEwEZ-mrFBhNbZ8a1OXCxuGhEbAVvo0AJeC5NdIYx-TPe8ugpeR8aArInEALw_wcB>.
- KOUZES, J. M. - POSNER, B. Z.: *Leadership Challenge : How to Make Extraordinary Things Happen in Organizations*. 7. vyd. San Francisco : Jossey-Bass, 2007. 416 s. ISBN 978-1-119-73612-9.
- LUSSIER, R. N. - ACHUA, CH. F.: *Leadership : Theory, Application & Skill Development*. Thousand Oaks : SAGE Publications, Inc., 2022. 648 p. ISBN 13-978-1-544-38917-2.
- MAJERČÁK, P. - FARKAŠOVÁ, V.: Osobnosť riadiaceho pracovníka v súčasných podmienkach modernej trhovej ekonomiky. In: *Manažment v teórii a praxi : Online odborný časopis o nových trendoch v manažmente* [online]. Roč. 1, 2005, č. 2, s. 13-22 [cit. 20. októbra 2023]. ISSN 1336-7137. Dostupné na internete: <<https://casopisy.euke.sk/mtp/clanky/2-2005/majercak.pdf>>.
- MAJTÁN, M. a kol.: *Manažment*. Bratislava : SPRINT, 2008. 429 s. ISBN 978-80-89085-72-9.
- MAXWELL, J. C.: *The 21 irrefutable laws of leadership : Follow them and people will follow you*. New York : HarperCollins Leadership, 2007. 336 s. ISBN 9780785288374.
- McGRATH, S.: *The Para Fitness Guide*. Oxford : Osprey Publishing, 2011. 176 s. ISBN 9781849085465.
- NĚMEČEK, V. a kol.: *Trendy kariérového vzdělávání důstojníků ozbrojených sil České republiky*. 1. vyd. Brno : Univerzita obrany, 2017. 114 s. ISBN 978-80-7582-011-2.
- OLIVOLA, Ch. Y. - EUBANKS, D. L. - LOVELACE, J. B.: The many (districtive) faces of leadership : Interferring leadership domain from facial appearance. In: *The Leadership Quarterly*, roč. 25, 2014, č. 5, s. 817-834.
- PANICO, C. R.: Ten things business leaders should know. In: *Global Cosmetics Industry*, roč. 171, 2003, č. 4.
- PAŽICKÁ ČERNÁKOVÁ, D.: Komparácia vzdelávania vojenského personálu v oblasti vodcovstva v krajinách V4. In: *Nové trendy profesijnej prípravy v ozbrojených silách : Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie* [online]. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2023 [cit.2024-03-25]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.52651/nt-pp.b.2023.9788080406486>>.

PINK, D. H.: *Drive : Surprising Truth About What Motivates Us*. New York : Riverhead Books, 2009. 256 s. ISBN 9781786891709.

RADTKE, L.: *Principles of Leadership & Management* [online]. Open Library, 2022 [cit. 2024-05-18] Dostupné na internete: <<https://ecampusontario.pressbooks.pub/leadershipandmanagement/>>.

ROBBINS, S. P. - COULTER, M.: *Management*. 7. vyd. Praha : GRADA Publishing, 2004. 600 s. ISBN 80-247-0495-1.

ROCK, D.: SCARF : a brain-based model for collaborating with and influencing others. In: *Neuro Leadership Journal*, roč. 1, 2008, č. 1, s. 44-52.

SENGE, P. M.: *The Fifth Discipline : The Art and Practice of the Learning Organization*. Michigan : Doubleday/Currency, 1990. ISBN 9780385260947.

WEBER, M.: *Economy and Society : An Outline of Interpretive Sociology*. Berkeley : University of California Press, 1978. 1 469 s. ISBN 9780520035003.

What Is the Ideal Leadership Profile? [online]. Emergenetics International, 2024 [cit. 2024-03-25]. Dostupné na internete: <<https://emergenetics.com/blog/what-is-the-ideal-leadership-profile/>>.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Definujte vlastnosti potenciálneho vodcu – lídra.
2. Charakterizujte transakčný a transformačný štýl vedenia.
3. Aké sú fázy účinného vzdelávania v oblasti líderstva?
4. Aké sú požiadavky na osobnosť dôstojníka ozbrojených síl?
5. V čom spočívajú tri kritické piliere vodcovstva?

MORÁLNA A DUCHOVNÁ PODPORA PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV V ZÁŤAŽOVÝCH SITUÁCIÁCH

ČASŤ PRVÁ – ÚSTREDIE EKUMENICKEJ PASTORAČNEJ SLUŽBY V OS SR A OZ SR

plk. Mgr. Viktor **SABO**, PhD. – generálny duchovný OS a OZ SR

ÚVOD

Vojenská duchovná služba má svoju hlbokú históriu. V nej sa naši predchodcovia, vojenský duchovní, snažili slúžiť vždy v prospech vojaka. Ten je pre nás najdôležitejší. Byť blízko pri ňom a poskytnúť mu dotyk viery, nádeje, lásky a Božej blízkosti.

Hlavnou úlohou a poslaním cirkvi vo svete je **zvestovať Božie slovo** a **prisluhovať sviatosti**. Cirkev nielen v minulosti cítila zodpovednosť vytvoriť misijný, pastoračný a evanjelizačný program „*byť kresťanom, blízkym a blížnym*“ aj mimo cirkvi, kostola alebo kaplnky, mimo typického kresťanského, sakrálneho prostredia. Deje sa tak aj v súčasnosti pri poskytovaní starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodinných príslušníkov, blízkych.

Vojenská duchovná služba sa vyvíjala, a preto sa v modernom pastorálno-teologickom zmysle tradične definuje aj ako *sprevádzajúca duchovná služba, motivujúca služba*. Hlavnou úlohou vojenskej duchovnej služby v podmienkach OS SR je **sprevádzanie ako jedna z priorít duchovnej útechy a služby v záťažových situáciách profesionálneho vojaka**.

1 MORÁLKA A DUCHOVNO

Dnešná doba je poznačená rafinovaným potláčaním a odsúvaním duchovných a morálnych hodnôt vo svete. Deje sa tak v spoločnosti, v škole či v rodine. Morálka a duchovno majú spoločný cieľ, a to je dobro, láska k blížnemu. Žiaľ, aj dnes je u niektorých morálka a hlavne duchovno vnímané ako nevkusné a cirkvám je vytykaná bigotnosť, ortodoxnosť alebo expanzia viery. Napriek tomu sa objavuje aj určité oživenie záujmu o morálne a duchovné hodnoty. V ponuke sú však aj iné „duchovná a morálky“, ktoré sú nebezpečné, hoci vyzerajú lákavo a pekne, no niekedy s duchovnom a morálkou nemajú nič spoločné.

1.1 Predstaviteľ duchovna, vojenský duchovný, kňaz

V modernom svete 21. storočia sa v rámci manažmentu ľudských zdrojov berie ohľad, respektíve sa toleruje pohľad aj na „zamestnania“, ktoré sú alebo nie sú až také populárne. Ide aj o službu vojenského duchovného hlavne vo vojenskom prostredí, ale aj v zložkách ozbrojených zborov. Duchovný má aj tu svoje miesto v príslušnej uniforme. Ľudia a spoločnosť si na tento fakt zvykajú. Farár nepatrí len do kostola alebo na farský úrad. Svoje miesto má aj v inštitúciách v tomto špeciálnom prostredí.

Predstaviteľ duchovnej služby je kňaz, vojenský duchovný, ľudovo nazývaný „padre“. Vojenský duchovný má poskytnúť duchovnú pomoc ľuďom v podmienkach ich konkrétneho života. To znamená, že v mieste svojho pôsobenia, ale aj mimo neho. Veriacich nasleduje na miesta dennej profesionálnej služby, do nemocníc, misíí medzinárodného krízového manažmentu, v ro-

dinnom živote atď. Na svojich adresátov sa má obracať ako priateľ, **ktorý si nesmie myliť svoje konanie** s jednaním vyšších dôstojníkov. Preto je duchovný v uniforme najprv duchovný, a až potom dôstojník, vojak.

Ak je duchovne dostatočne silný, účinne môže prispievať k vytváraniu dobrej duchovnej klímy vyznačujúcej sa vzájomným rešpektom veriacich a neveriacich. A to má vo všeobecnosti potom pozitívny vplyv aj na morálku.

1.2 Charakteristika vojenského duchovného, kňaza

Najvnútornejšia identita a charakteristika vojenského duchovného je jeho spiritualita – duchovno. Duchovný by mal byť v prvom rade Kristocentrickým. To znamená poukazovať na Pána Ježiša Krista a nie na seba.

Možno je to paradox, ale mal by viac mlčať a viac počúvať. Niektorí by si pomysleli, že kňazov „chlebík“ je práve v hovorení, kázaní a rečnení. Umenie vojenského duchovného je samozrejme postavené aj na tom, že dobre ovláda reč a problematiku svojho povolania, ale nemenej dôležité je ovládať aj problematiku života vojakov. Povolanie kňaza treba žiť vo vnútri, smerom von treba ponúkať vieru. Jedno i druhé je dôležité. Ak vojenský duchovný žije a vykonáva svoje povolanie uzavretý za hradbami a nepozná ťažkosti vojakov, nerozumejú mu. Ak žije len medzi vojakmi a zabúda na jazyk svojho povolania, môže sa stať bizarnou postavou, ktorá pomaly nadobúda črty poľného kuráta, odpustte, vo Švejkovi.

Jeden starší pán farár mi povedal slová, ktoré si pamätám dodnes: „Viktor, tak ži na fare s rodinou, ako keby bola zo skla.“ Je to pravda. Nemôžem byť kňazom iba vtedy, keď ma ľudia vidia, ale aj vtedy, keď sa zdržiavam na fare a ľudia ma nevidia. Myslím, že vtedy ma ľudia ešte viac počujú a počúvajú. To sú pre nich tie kázne, ktoré najviac počúvajú, a ktoré ich motivujú, povzbudzujú.

Vojenský duchovný je teda aj motivátor. Na základe tohto je možné povedať, že ani kňazovi v jeho poslaní nemusia uniforma a vojenské poriadky brániť, ale práve svojou prítomnosťou môže vojenské prostredie zušľachťovať. Podmienkou úspechu je samozrejme zvládnutie svojej duchovnej identity, svojej spirituality, svojho duchovna.

Mnoho vojakov vníma prítomnosť duchovného ako dôležitý motivačný faktor. Toto sa prejavuje hlavne v tzv. **zlomových, záťažových situáciách**. Tie sa **môžu** vyskytovať v osobnom živote alebo pri plnení služobných povinností profesionálneho vojaka, napríklad vo vojenskej misii v zahraničí.

2 OSOBNÉ ZÁŤAŽOVÉ SITUÁCIE PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV

V živote človeka sa objavujú aj náročné situácie. Situácie vo vnútri na duši, ale aj na fyzickom tele. Tie, ktoré nie sú viditeľné – duševné majú v mnohých prípadoch oveľa väčšie zdrvivé dôsledky na život človeka. Nie sú viditeľné, a preto človek mnohokrát ani nedá na seba vidieť, a ani nikomu vedieť, čo ho trápi. Preto je dôležité, aby vojenský duchovní vedeli, aj na základe štúdia pastorálnych činností a pastorálnej klinickej starostlivosti, rozpoznať aj signály takéhoto správania a prejavov. Pomáha im v tom **dôverný mostík**. A tým je **osobná sponed', pastorálny rozhovor**.

Dôvera v duchovného je umocnená vedomím, že ide o sponedné tajomstvo vyplývajúce z čl. 8 Zmluvy č. 250/2002 Z. z. a Základnej zmluvy č. 326/2001 Z. z. Samozrejme, že dôvera duchovné-

ho sa nezakladá len na zákonom podklade. Dôveru a autoritu si duchovní získavajú prístupom na základe prirodzenej autority a pokorou, že sú Boží služobníci. Sú obrazom Pána Ježiša Krista. Sú tí, ktorí slúžia a nie rozkazujú a sú nejakými, „nadľuďmi“.

Vojenský duchovný by mal byť svetlom, majákom, ktorý je tu pre človeka, keď kráča v tme. Má byť viditeľný, aby v prípade záťažovej situácie človek k tomuto svetlu prišiel.

Záťažové situácie sú náročné. Je ťažké nájsť spôsob ako z nich vyjsť. Ako si s nimi poradiť. Konkrétne sú to faktory ako choroba, nasadenie v operácii, depresia, rozvod, smrť blízkej osoby, psychické problémy atď. Mnoho vojakov vníma prítomnosť duchovného ako dôležitú len v týchto zlomových, osobných záťažových situáciách, ktoré som pomenoval.

Ale sú tu aj záťažové situácie pri plnení služobných povinností profesionálneho vojaka. Vo svojom vnútri a v mysli si kladie mnohé otázky a úvahy. Takéto otázky a úvahy si dávajú nielen ľudia veriaci, duchovne založení, ale aj ľudia s vysokou mierou vnímania morálky vo svete. Sú to úvahy o práve na sebaobranu, na vedenie obrannej vojny, či dilema týkajúca sa konkrétnej vojenskej akcie alebo jednoducho nejednoduché požehnanie bojovej zástavy ¹⁾, použitie zbrane na zničenie nepriateľa atď.

Zabudnúť nesmieme ani na najexponovanejšiu situáciu, keď sa človek nachádza zoči-voči prichádzajúcej smrti. Je to chvíľa, ktorá sa nedá riešiť finančnou kompenzáciou alebo povýšením. Stáť vedľa umierajúceho či vedľa pozostalých je dôležité. Práve tam, do zmätku bolesti a neistoty má prísť duchovný so svojou pomocou, povzbudením alebo aspoň svojou tichou prítomnosťou. Žiaľ, s takouto situáciou som sa v roku 2013 stretol v Afganistane.

Mnohí naši vojaci už absolvovali aj vojenské zahraničné misie. Vo vojnovom práve je použitý pojem **duchovná útecha**. Je to trochu zavádzajúce, pretože to môže evokovať predstavu, že ten kto sa kontaktuje s vojenským duchovným je slaboch, ktorý zlyhal, ktorý je na dne a potrebuje „útechu“ – ako dieťa, ako starec, ako „neschopák“. Opak je však pravdou. Nájsť spôsob ako zvládnuť ťažkosti nie je slabosť, ale sila.

3 PROSTREDIE PROFESIONÁLNEHO VOJAKA PRE DUCHOVNÚ PODPORU

Charakterizovať prostredie, v ktorom sa má poskytovať duchovná podpora je veľmi ťažké. Duchovná podpora sa neposkytuje len v priestoroch duchovných, teda v kostoloch, modlitebniach či vojenských kaplnkách. História pôsobenia duchovnej služby ukázala, že nie je dôležité miesto, ale prítomnosť duchovného, ktorý sprevádza vojaka.

Dnes však môžeme povedať, že velenie OS SR s plnou zodpovednosťou vytvára a podporuje vytvorenie podmienok pre bohoslužobnú činnosť (kaplnky, modlitebne, pastoračné miestnosti) na poskytovanie duchovnej starostlivosti pre profesionálneho vojaka. Sú to priestory, kde sa vykonáva hlavne bohoslužobná činnosť podľa liturgických poriadkov cirkví.

Duchovní majú tiež vytvorené administratívne a kancelárske priestory, ktoré neslúžia len na to, aby si v nich kňaz napísal kázeň a prezliekol sa, ale kancelária duchovného slúži aj ako „spovedná, dôverná miestnosť“. Mnohokrát sa v nich odohrávajú aj biblické sedenia. A mnohokrát kňaza vyhľadajú nielen duchovne založené osoby, ale aj osoby, ktoré sú proti kresťanstvu a cirkvi. A o to ide. Služba kňaza nie je viazaná len na vieru a denomináciu, ale je tu pre všetkých. Preto je dobré, keď má duchovný na dverách nielen svoje meno, priezvisko a hodnosť, ale aj telefón-

1) Pre niekoho môže byť prejav požehnania bojovej zástavy podporou vojenskej agresie.

ne číslo, aby pokiaľ nie je prítomný v kancelárii ho ľudia mohli kontaktovať a dohodnúť si s ním stretnutie.

Je dôležité, aby činnosť kňaza bola aktívna. To znamená, aby bol medzi vojakmi a chodil s nimi, aby bol viditeľný. Pretože tým sa búrajú aj predsudky o duchovnom, o kňazovi, mnohokrát spojené aj s jeho mystifikáciou. Tá môže vyvolať značný odstup od vojakov.

Duchovný môže pôsobiť aj mimo útvaru, a to v poľných podmienkach. Počas poľného sústredeného výcviku kadetov z Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši sme mali ako duchovná služba na Lešti vybudovanú poľnú kaplnku z poľného stanu. Zo začiatku to bolo v kuchynsko- jedálenskom bloku. Aj tu veľa závisí od kreativity duchovného.

Miesto pôsobenia pre podporu profesionálneho vojaka v záťažových situáciách je tam, kde je duchovný. A on podľa povahy záťaže a okolností určuje, kde, kedy a ako sa bude duchovná podpora vykonávať.

V dnešnej dobe je dôležité aj to, aby duchovný pracoval aj s rodinnými príslušníkmi profesionálneho vojaka. O rodine vojaka (deťoch, rodičoch, starých rodičoch, príbuzných) by duchovný mal mať komplexný prehľad. Pomoc duchovného nie je len pre profesionálneho vojaka, ale je tu priestor aj na pomoc rodine vojaka vyslaného do zahraničia. Duchovný môže navštíviť rodinu a povzbudiť jej členov. Odlúčenie manželov je pre rodinu náročným, záťažovým obdobím. Týka sa to aj rodičov a detí vojaka. Hlavná ťarcha fungovania rodiny leží práve na nich – na manželke, rodičoch a deťoch. Zo skúsenosti môžem povedať, že najviac obetí pre misiu prinášajú manželky, deti, prípadne rodičia vojaka. No a priestor pre duchovného je aj po návrate z misie, zo zahraničia. Vojak môže mať problémy s nedostatočnou adaptáciou v rodine. Nedocenenosť veterána, frustrácia z neatraktívnych perspektív spôsobujú, že sa objavuje túžba po návrate na misiu, po odchode od rodiny.

Zdravujúce následky z misijného odcudzenia sa prejavujú zvlášť v mladých rodinách, v nezrelých vzťahoch. Niektoré štatistiky z krajín NATO hovoria až o 80 % rozpadnutých vzťahov. Preto je v rodine priestor pre duchovného, aby v týchto záťažových situáciách sprevádzal členov rodiny a bol im pomocou a útechou.

4 KONKRÉTNÁ DUCHOVNÁ A MORÁLNA PODPORA V ZÁŤAŽOVÝCH SITUÁCIÁCH

V roku 1994 sa uvažovalo o obnovení duchovnej služby v armáde. Od 1. januára 1995 bola táto služba po vyše 44 rokoch obnovená. Odvtedy až do súčasnosti uplynulo symbolicky 30 rokov.

Preto si dovoľím v tomto odseku vyjadriť vďaka všetkým duchovným v Ozbrojených silách SR. Tým, ktorí slúžili a už sú v civile a aj všetkým tým, ktorí slúžia či už dlhšie, alebo kratšie. Na základe 30 rokov skúseností a praxe konštatujem, že máme dosť skúseností, čo sa týka konkrétnej duchovnej a morálnej podpory v záťažových, krízových a náročných situáciách.

Zároveň ďakujem všetkým ktorí reflektovali a prijali pomoc od duchovného. Samozrejme, že niečo mohlo byť lepšie, niečo krajšie, ale aj my sme omylní a robíme chyby ako každý. Aj my zažívame záťažové a krízové situácie. Sme ľudia a nie „nadľudia“. Niekedy sa môže zdať, že duchovný len odovzdáva, no je dôležité aby tiež prijímal. Služba je náročná a náročnosť je umocnená práve tým, že sme nie v typickom farskom prostredí, ale v uniformách, v nasadení, a práve tu sú tie iné reálne situácie, ktoré riešime.

Konkrétna podpora teda vychádza aj zo skúseností a týka sa mnohých oblastí. Sú to oblasti z pastoračnej praxe a z nej vyplýva podpora:

- liturgická,
- bohoslužobná,
- pastorálna,
- morálna,
- charitatívna, diakonická, sociálna,
- prednášková a vzdelávacia.

Konkrétnu podporu môžeme pomenovať a rozdeliť ju na dve skupiny činností:

1. Individuálne činnosti duchovnej (pastoračnej) služby vojenského duchovného

V individuálnych činnostiach dominujú pastorálne rozhovory, kde sa vyžaduje veľký cit empatie. Toto je skôr zamerané na duchovnú oblasť. Ďalej sú to pohovory, kde sa môžu riešiť aj bežné reálne potreby a problémy, ktoré nemajú s duchovnom až taký súvis. V tejto oblasti je veľmi dôležité, aby sme my duchovní nečakali, že prídu ľudia za nami, ale aj my máme ísť a aktívne navštevovať ľudí. Môže to byť napríklad pri životnom jubileu, výročí svadby, výročí úmrtia blízkeho v rodine a podobne.

2. Skupinové činnosti duchovnej (pastoračnej) služby vojenského duchovného

Čo sa týka skupinových činností, v tejto oblasti dominujú Omše, Služby Božie, Liturgie, bohoslužobné, benediktórne a sviatostné úkony, krsty, birmovky, konfirmácie, svadby, pohreby. Toto sú typické skupinové liturgické výkony.

Medzi iné skupinové činnosti patria výlety s rodinami do prírody s krátkymi pobožnosťami, spoznávanie a výlety významných cirkevných dejateľov, púte, športovo-duchovné aktivity, stretávanie sa medzi útvarmi, medzi rezortami, Mikuláš atď.

Za dôležité pokladám aj stretávanie sa mladých ľudí v uniformách, a to kadetov Akadémie ozbrojených síl v Liptovskom Mikuláši a Akadémie Policajného zboru v Bratislave. Zdieľajú svoje skúsenosti a vymieňajú si názory.

Vzácný je aj priestor v kariérnych kurzoch, kde duchovný má možnosť vybudovať si vzťah s vojakmi prostredníctvom rôznych prednášok.

Ďalšou oblasťou sú charitatívne a diakonické zbierky. Ide o oblasť sociálnu, humánnu, zbierky pre ľudí a niekedy aj pre rodinných príslušníkov vojakov. Aj táto oblasť sa týka konkrétnej pomoci. Môže to byť zbierka šatstva, hygienických alebo kuchynských potrieb, alebo aj finančná dobrovoľná zbierka.

V neposlednom rade by konkrétna duchovná a morálna podpora zo strany duchovného mala byť aj medzi výsluhovými dôchodcami. Ako keby sa na nich zabúdalo. Táto práca je náročná, ale keď si kňaz vytvorí v aktívnej službe vzťahy, tak tie môžu trvať aj po dosiahnutí výsluhového dôchodku. Sú to dlhotrvajúce priateľstvá a výsluhoví dôchodcovia nebudú mať pocit, že armáda už s nimi skončila a vypláca im len výsluhový dôchodok.

5 ZÁVER

Postoje ľudí sa dnes dynamicky menia. „Včerajšie“ pastoračné metódy na zníženie a eliminovanie osobných záťažových situácií budú zajtra určite spochybnené a bude ich potrebné nahradiť tými, ktorým ľudia porozumejú. Snáď sú už za nami pochybnosti o význame pastoraácie v školách, nemocniciach, väzniciach, na letiskách, diaľniciach, v športových kluboch, medzi robotníkmi, umelcami, starcami, no pre nás hlavne v prostredí OS SR.

Ktovie, či bratia a sestry vojenský duchovní nebudú o pár rokov stáť pred ešte ťažšími otáznikmi ako my dnes. Kňaz, vojenský duchovný má v štruktúrach Ozbrojených síl SR stabilné miesto. Jeho služba je náročná, dynamická a niekedy je nepredvídateľná s čím sa kňaz stretáva v súvislosti so záťažovými situáciami. Som presvedčený, že len vtedy, keď nás vedie evanjelium Ježiša Krista, a to slúžiť a nie veliť, sa stávame poslami, poslanými pre tých, ktorí to potrebujú. Počúvať a nie rozkazovať. Teda brať toto poslanie v **pokore a úcte k povolaniu, ktoré tu máme od Pána Boha.**

Doba a skúsenosti si to vyžadujú. Vojenský duchovný by sa mohol stať akýmsi novodobým prorokom. Je to honosný titul, ktorý si nakrátko požičajme zo Starého zákona, kde sú uvedené aj Božie prikázania. Musí byť na nás duchovných vidieť, že žijeme podľa zákona ruka v ruke s Kristovým evanjeliom, ktoré zachraňuje strateného, uboleného a zdecimovaného človeka. Musí byť na nás vidieť, že sme obrazom neviditeľného Boha tam, kde sme postavení a vyslaní.

K eliminácii záťažových situácií patrí aj spolupatričné a tolerantné nažívanie oboch duchovných služieb, Ústredia ekumenickej pastoračnej služby a Ordinariátu, a to v ekumenickom dialógu a praktickej službe, v hľadaní spoločných prienikov no v rešpektovaní svojich zvyklostí a tradícií. Aj toto svedectvo svetla môže napomôcť v prostredí Ministerstva obrany SR a Ozbrojených síl SR eliminovať záťažové situácie tých, ku ktorým sme vyslaní. Sme jedno vo viere v Ježiša Krista, hoci používame na to rôzne pastoračné a liturgické obrady. Je to pre nás veľkou a každodennou výzvou. Modlime sa za to.

ČASŤ DRUHÁ – ORDINARIÁT OZBROJENÝCH SÍL A OZBROJENÝCH ZBOROV SR

mjr. PaedDr. PhDr. ThLic. Tomáš **HUĎA**, SchP, PhD. – vojenský dekan

ÚVOD

Vojenská duchovná služba bola a je integrálnou zložkou Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Snáď len s výnimkou obdobia socializmu, keď ako organizačná zložka armády absentovala. Bola vhodným prostriedkom na udržanie ľudskej, morálnej a duchovnej úrovne vojakov. Predkladaný text hľadá odpovede na otázky o význame morálnej a duchovnej podpory poskytovanej vojenskými duchovnými profesionálnym vojakom v časoch osobných kríz a v špecifických záťažových situáciách spojených s výkonom vojenskej služby so zameraním na spôsobilosti čeliť náročným a stresujúcim situáciám.

1 MORÁLKA A DUCHOVNO

Termín morálka pochádza z latinského slova *mos* znamenajúci mrav, charakter, chovanie, vlastnosť či predpis. Cicero od tohto termínu odvodil slovo „*moralis*“, t. j. mravný alebo týkajúci

sa mravnosti. Následne od toho bol odvodený termín *moralitas*, teda morálka. ²⁾ Slovenské slovo mravnosť je odvodené od slova mrav, ktoré pochádza z praslovanského základu *norv-*. Tento základ je uchovaný v ruštine (*nraivitsja*) z čoho môžeme usúdiť, že *nprav* je niečo, čo sa všeobecne páči, čo je vhodné, súce. ³⁾

Morálku možno interpretovať ako čistú zhodu konania so svedomím nezávisle na obsahu, ktorý je motívom. ⁴⁾ Môžeme ju charakterizovať aj ako súhrn pozitívnych hodnôt, s ktorými sme sa identifikovali a ku ktorým spejeme. ⁵⁾ Tieto hodnoty sú pre človeka pozitívnou motiváciou, ktorá ho zaväzuje konať tak, aby bol v konečnom dôsledku nimi transformovaný a inšpirovaný. Hodnotiaci úsudok a zároveň inštanciu morálneho imperatívu medzi všeobecnou morálnou normou a konkrétnym konaním zabezpečuje svedomie. Jedná sa o antropologický predikát, ktorý je miestom stretnutia sa s duchovnou podstatou človeka. Podľa nemeckých idealistov je svedomie „morálne apriori“ ⁶⁾ spájané s metafyzickým postulátom, ktorým je Boh. ⁶⁾ Svedomie sa stáva odrazom Boha v nás. Síce nepochádza od nás, ale sme povinní mu načúvať a poslúchať ho. ⁷⁾

Morálne hodnoty atrahujú človeka buď vlastným úsudkom rozumu, alebo ich človek interiorizuje na základe všeobecného súhlasu spoločnosti, v ktorej žije. Morálny čin vykonáva človek práve pod dohľadom svojho rozumu. Skutočnosť, že človek má rozum znamená, že má slobodu a musí prijať zodpovednosť za svoje konanie. Zodpovednosť je tak výsledkom slobodného a rozumného konania. ⁸⁾

Morálka je teda súhrn noriem, ktoré sú definované apriórne alebo aposteriórne. Nadčasovosť mravných noriem bola vždy zásadná (napr. hrdina, ktorý položil život za druhých bol vždy nasledovniahodný; spravodlivý sudca vydávajúci spravodlivé sudy bol vždy dobrý...). Tento apriórny predpoklad morálnych noriem je základom personalistickej (zameranej na osobu človeka ako najvyššiu hodnotu) a deontologickej morálky (tzv. morálky povinnosti), u ktorých majú hodnoty metafyzický charakter a sú dané autonómne. Novodobé morálne systémy naopak predpokladajú, že morálne normy sú výsledkom spoločného konsenzu, alebo sa človek ako subjekt morálky rozhoduje na základe danej situácie, ktorá je jedinečná. Príkladom je najmä situačná etika.

Morálnosťou sa zaoberá etika a ako všetky jej subdisciplíny, potom antropológia, axiológia, metafyzika či teológia. Existuje však istý epistemologický rozdiel medzi etikou a morálkou. Zatiaľ čo etika je deskriptívna analytická veda o ľudskom konaní a správaní, morálka je praktická aplikácia noriem a zásad do konkrétneho konania. Alebo ešte presnejšie, zatiaľ čo etika analyzuje konanie s úmyslom presne stanoviť čo je dobro a zlo, morálka ponúka konkrétne imperatívy, ako konať dobro. ³⁾

Je evidentné, že hovoriť o ľudskej morálke znamená akceptovať človeka ako duchovnú entitu. Duchovná podstata človeka sa realizuje v dvoch dimenziách. Je to poznanie a transcendencia. Poznanie je základným sebauskutočnením, v ktorom sa vytvára každý vedomý vzťah k svetu. Poznanie predchádza, podmieňuje, riadi a orientuje každý vzťah s realitou. Vnemy zo zmyslov prijíma, prežíva a spracováva naše vedomie v úkone myslenia. Následne vytvára pojmy, tie usporadúva do súdov a z tých vytvára úsudky. Druhá dimenzia duchovnej podstaty človeka spočíva v transcen-

2) VAJDA, J.: *Úvod do etiky*, 2004.

3) ANZENBACHER, A.: *Úvod do etiky*, 1994.

4) ANZENBACHER, A.: *Úvod do filozofie*, 1989.

5) MIEDZGOVÁ, J.: *Úvod do etiky*, 1994.

6) Napr. u Kanta bol Boh garantom a postulátom existencie ľudskej mravnosti.

7) *Druhý vatikánsky koncil*, 1965.

8) OPRALA, J.: *Kresťanská etika*, 1996.

dencii. Znamená to, že ľudské bytie ustavične prekračuje samo seba, nakoľko sa prostredníctvom myslenia dostáva za hranice zmyslovo vnímateľného sveta. Ak je toto prekračovanie netematické, možno hovoriť o filozofii (logike, epistemológii, etike, atď). Ak však toto prekračovanie tematizujeme a pomenujeme, výslovný vstup do transcencie sa deje v náboženstve, v ktorom smerujúc nad seba a svet sa človek referenčne vzťahuje k Bohu alebo božskému.⁹⁾

V katolíckom prostredí sa morálkou zaoberá morálna teológia. Tondra ju definuje ako časť teologickej vedy, ktorá pojednáva o nadprirodzenej ľudskej činnosti, ktorou ľudia smerujú k nadprirodzenému konečnému cieľu.¹⁰⁾ Günthör definuje morálnu teológiu ako vedeckú asimiláciu zjavenia, týkajúceho sa mravného zjavenia.¹¹⁾ Jej princípy sú teda metafyzického charakteru, vzťahujú sa na Boha nie ako na postulát morálky, ale ako prameň, hybná sila začiatku a konca každého ľudského skutku. Tieto všeobecné, Bohom dané morálne hodnoty sa nachádzajú v biblii (v Starom a Novom zákone), v ktorej sa Boh zjavuje človeku v konkrétnych dejinných súvislostiach a príbehoch.

Rozdiel medzi morálnou filozofiou a morálnou teológiou je odvodený od rozličných perspektív, od ktorých obidve praktické disciplíny odvodzujú svoje morálne požiadavky. Obe sa plne legitímujú ako výsostne ľudské, prirodzené a racionálne oblasti s úctou voči morálnej pravde, ktorá rôznym spôsobom pramení v metafyzickom horizonte a preto zaväzuje. Obe vychádzajú z premisy, že človek je duchovná bytosť. Napriek svojej psychosomatickej jednote tela a duše je spätý s fyzickým svetom, v ktorom sa na človeka kladú morálne nároky ako imperatívy. Teologická morálka je však sublimovaná absolútnom a prekračuje tento časopriestor v poriadku večnej spásy človeka.¹²⁾

Z uvedeného je teda zrejmé, že jestvuje len jedna morálka, pričom motivácia jej opodstatnenia môže byť tak spoločensko-pozitivistická ako aj teologicko-metafyzická. Byť empatický, spravodlivý, rozumný, statočný zaväzuje každého rovnako, kresťana či neveriaceho, teda nezávisle od motívácií, ktoré ho vedú byť takým. Možno práve morálka a jej požiadavky sú priestorom, kde sa môže viesť kompetentný a konštruktívny dialóg všetkých ľudí dobrej vôle bez akéhokoľvek rozdielu.

2 OSOBNÉ ZÁŤAŽOVÉ SITUÁCIE PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV

Náročnosť povolania profesionálneho vojaka je známa len tým, ktorí si týmto povolaním prešli. Pre nezainteresovaných sú vojaci skôr štatistami, ktorí si žijú svoj svet za bránami kasární, kde prebiehajú cvičenia, výcviky a každodenná rutina. Vojakov vidia len v podmienkach domáceho alebo medzinárodného krízového manažmentu, pri slávnostných nástupoch alebo počas presunov techniky presúvajúcich sa do vojenských výcvikových priestorov. V skutočnosti však toto nádherné povolanie si u každého vojaka vyberá svoju daň, ktorú mnohí civilisti nevidia, či skôr nechcú vidieť.

Aj profesionálny vojak je „iba“ človek vystavovaný každodenným starostiam a problémom. Myslieť si opak by bolo ilúziou. Negatívna emocionalita, stres či únava prameniace z pracovného vypätia je bežnou skúsenosťou aj v ozbrojených silách. Ešte väčšou záťažou pre vojaka je odlúčenosť od rodiny, či už sa jedná o krátkodobú alebo dlhodobú odlúčenosť. Krátkodobá odlúčenosť môže byť periodická alebo neperiodická. Pri periodickej krátkodobej odlúčenosti je vojak počas

9) CORETH, E.: *Co je člověk?*, 1996.

10) TONDRA, F.: *Morálna teológia I.*, 1994.

11) GÜNTHÖR, A.: *Morálna teológia*, 1988.

12) MOLINARO, A.: *Etica filosofica ed etica teologica*, 1994.

pracovných dní v mieste výkonu štátnej služby, do ktorého musí dochádzať. S rodinou sa stretáva len počas víkendov (aj to nie vždy z dôvodu služobných povinností). Dnes, v čase takmer neobmedzených technických možností sa síce manželia môžu kontaktovať a spoločne komunikovať mnohými spôsobmi, avšak v konečnom dôsledku je výchova detí odkázaná len na jedného rodiča. Absencia jedného z nich je pri výchove malých a dospelých detí neúplná a čiastočne neefektívna. Profesionálny vojak preto zažíva emocionálny diskomfort, obavu o najbližších, a to všetko sa premieta do jeho pracovnej morálky. Takéto periodické krátkodobé odlúčenie má svoje jednoduché riešenie – presťahovať svoju rodinu do miesta výkonu štátnej služby. Skúsenosť však hovorí, že takéto riešenie nie vždy je jednoduché a bolo by naivné si myslieť, že sa tým všetko vyrieši. Vytrhnúť človeka z jeho sociálneho a relacionálneho prostredia, zo zamestnania, školy či širšej rodiny si vyžaduje veľkú mieru obetavosti. Taktiež adaptácia na nové prostredie a jeho špecifiká nie je nikdy bezbolestná. Pri riešení týchto problémov môžu pomôcť tak vojenský psychológovia, ako aj vojenský duchovní.

Riziká neperiodickej krátkodobej odlúčenosti nie sú až také markantné, aké boli pri periodickej krátkodobej odlúčenosti. Nemožno ich však podceňovať. Ich nebezpečenstvo pramení v náhlom odlúčení vojaka od rodiny z dôvodu cvičenia, zahraničnej služobnej cesty a pod. Rodina dovtedy nepoznala, aké je to byť bez otca – vojaka (matky – vojačky) a novovzniknutá situácia môže byť viac či menej stresujúca. Môžu sa objaviť nové stresové situácie, ktoré boli dovtedy nepoznané z dôvodu ich predídania zo strany otca, resp. prítomnosti otca a ich adekvátneho riešenia.

Dlhodobá odlúčenosť je spravidla spôsobená účasťou na zahraničnej vojenskej misii v rámci medzinárodného krízového manažmentu. Na dlhodobú odlúčenosť sa nedá úplne pripraviť. Jej riziká nie sú zanedbateľné a je potrebné o nich hovoriť ešte pred nástupom na vojenskú misiu. Niektoré rodiny profesionálnych vojakov zvolili dlhodobý pobyt v mieste výkonu vojenskej misie. Je to takmer ideálne riešenie, nanešťastie, zvažovať takúto alternatívu možno iba pri niektorých zahraničných vojenských misiách.

V prípade odlúčenia vojakov z dôvodu služobných povinností treba v prvom rade zariadiť veci v domácnosti, a to od platieb a inkás až po eventuálne opravy porúch a závad. V tomto pomôžu aj príbuzní a známi. To, čo je však ťažšie, je zvládanie výchovy a všetkého čo s ňou súvisí, ktorú bude musieť zvládať jeden rodič a suplovať aj toho druhého. Najmä pri malých deťoch (dojčatá, predškolský a mladší školský vek) treba čo najčastejšie komunikovať dostupnými spôsobmi, motivovať ich a vizualizovať prostredníctvom dnešnej výpočtovej techniky.¹³⁾ Nezriedka sa však stáva aj to, že po návrate vojakov z misie ich najmä malé deti nepoznajú a dokonca sa ich ostýchajú.

Pre vojaka je táto situácia tiež mimoriadne zaťažujúca. Neprítomnosť najbližších im sťažuje výkon služby a v práci je ich pozornosť veľmi skúšaná. Vzniknutá nová situácia si vyžaduje trpezlivosť, zmysel a osobnú motiváciu pôsobenia vo vojenskej misii, osobnostnú zrelosť a empatiu ku kolegom, ktorí zdieľajú rovnaký osud. Netreba zabúdať aj na potrebu komunikovať s kolegami nielen o odborných veciach, ale aj o osobných a súkromných, bez závažného zásahu do vlastnej integrity. Prirodzene aj tu vzniká vhodný priestor pre pôsobenie vojenského duchovného a psychológa.

Záťažovou situáciou môže byť aj skúsenosť s úmrtím iného profesionálneho vojaka. Takýchto skúseností v podmienkach medzinárodného krízového manažmentu bolo žiaľ niekoľko. Nemožno si pred tým zakrývať tvár a musíme uznať, že povolanie profesionálneho vojaka je povolaním, pri ktorom je nevyhnutné sa pripraviť aj na takéto smutné udalosti. Vyrovnáť sa s náhlou stratou

13) *Dokumenty synody Ordinariátu OS a OZ SR*, 2017, § 110, b. 4 a 5.

blízkeho kolegu, prípadne byť aj očitým svedkom úmrtia, je mimoriadne stresujúce a z toho prameniaca trauma je dlhotrvajúca. V tomto momente je dôležitá osobná viera v Boha a v posmrtný život. Útechu v týchto situáciách dáva práve večný Boh.

Ďalšími záťažovými situáciami môže byť nedostatok súkromia, práca pod stresom, strach z nového prostredia alebo nového pracovného kolektívu, neznalosť spoločensko-kultúrnych zvyklostí prostredia na vojenskej misii a pod.

3 PROSTREDIE PROFESIONÁLNEHO VOJAKA PRE DUCHOVNÚ PODPORU

V dejinách vojenskej duchovnej služby nachádzame rôzne priestory určené na duchovnú podporu. Jednalo sa najmä o priestory pre bohoslužobné a sviatostné činnosti. Ich forma závisela od toho, či sa jednalo o stav mieru alebo vojnový stav. Boli to „*dôstojnícke jedálne, čítárne v budovách veliteľstiev, kinosály, divadelné sály, miestne školy, hájovne, podateľne plukov, obväziská či priestranstvá pred rotami alebo na námestiach alebo v prírode pod holým nebom pri potokoch, v ovocných záhradách alebo na slovenských cintorínoch, na ktorých boli pochovaní padlí slovenskí vojaci. Plánovanie sv. omší konaných v prírode alebo pod „širim nebom“ si vyžadovalo tzv. mokrú alternatívu.*“¹⁴⁾ Štandardným prostredím duchovnej podpory v súčasnosti sú vojenské a poľné kaplnky. Tie slúžia najmä na bohoslužobnú a sviatostnú činnosť.

Na účely duchovného rozhovoru, duchovného sprevádzania či sviatosti zmierenia slúžia aj pastoračné miestnosti (ak sú zriadené), a tiež kancelárie duchovných. Ide o priestory, pre ktoré je vhodné, aby sa nenachádzali v rušných častiach kasární s vylúčením väčšieho počtu pohybujúcich sa osôb. Tieto priestory musia poskytovať pocit dôvery, prijatia a bezpečia.¹⁵⁾ Preto nie je vhodné, aby vojenský duchovný zdieľal tú istú kanceláriu s iným profesionálnym vojakom (psychológom, právnikom...). Tento predpoklad však nebol vždy a všade dodržaný, čo značne komplikovalo prácu duchovného.

Nebolo by dostačujúce obmedzovať duchovné a pastoračné služby iba vo vopred pripravených interiéroch budov. Štátna služba profesionálneho vojaka sa viaže nielen na kasárenský život, ale aj na rôzne formy výcviku, cvičení a terénnych prác vykonávaných v exteriérových podmienkach. Úlohou vojenských duchovných je byť k dispozícii tam, kde sa práve nachádzajú profesionálni vojaci a zdieľať s nimi „páľavu dňa“. Preto konštatujeme, že v neposlednom rade netreba zabúdať na poskytovanie duchovnej podpory profesionálnym vojakom kdekoľvek v exteriéri, v prírode, počas patrolovacej služby, na pozorovacom stanovišti, v dopravných prostriedkoch počas presunov a pod. Hovorí o tom aj pastoračná konštitúcia Druhého vatikánskeho koncilu o cirkvi v dnešnom svete *Gaudium et spes*: „*Radosti a nádeje, žalosti a úzkosti ľudí dnešných čias, najmä chudobných a všetkých, ktorí trpia, sú zároveň radosťami a nádejami, žalosťami a úzkosťami Kristových učeníkov.*“¹⁶⁾ V neposlednom rade za prostredie pre prácu duchovného možno považovať aj samotné rodiny. Vojenská duchovná služba prežíva túto participáciu na údele vojaka s ešte naliehavejšou potrebou byť k dispozícii pre každého, najmä pre vojaka v kríze a toho, kto sa nachádza v záťažovom režime.

14) HUĎA, T.: *Katolícki vojenský duchovní...*, 2021, s. 72.

15) DUBOST, M.: *Služobník pokoja*, 1998.

16) *Druhý vatikánsky koncil, Gaudium et spes*. 1965, b. 1.

4 KONKRÉTNÁ DUCHOVNÁ A MORÁLNA PODPORA V ZÁŤAŽOVÝCH SITUÁCIÁCH A OSOBNÝCH KRÍZACH

Na základe viacročných skúseností s vojenským prostredím je možné konštatovať, že poznáme niekoľko efektívnych spôsobov ako morálne a duchovne pomôcť profesionálnemu vojakovi lepšie znášať osobné krízy, náročné podmienky služby, záťažové a stresové situácie. Žiadnu formu nemožno paušalizovať ani prioritizovať, aj keď pre veriaceho vojaka bude mať sviatostná pastorácia fundamentálny charakter.

Pastorácia prítomnosťou alebo aj služba prítomnosťou je jednou zo základných foriem apoštolátu, ktorú môže poskytnúť vojenský duchovný profesionálnemu vojakovi.¹⁷⁾ Vo všeobecnosti ide o službu účasti duchovných v špecifických prostrediach, v ktorých vojaci vykonávajú svoje služobné povinnosti. V konkrétnych prípadoch si má duchovný všímať a pozorovať správanie kolegov, najmä keď sa uzatvárajú do seba. Vtedy sa ich snaží osloviť.¹⁸⁾ Pastorácia prítomnosťou znamená osloviť a vypočuť si vojaka, ktorý prejavuje znaky osobnej krízy. Duchovný nemusí ihneď hľadať slová útechy a ponúkať riešenia. Musí sa bezprostredne zbaviť nutkania hneď a „na počkanie“ zasahovať a vyriešiť všetky vojakove problémy. Vypočutie si problémov takého vojaka je spravidla kompetentnejšie ako slová útechy. Vypočuť znamená súcitiť, chápať a jóbovsky participovať na utrpení druhého. Nie nadarmo sa hovorí, že zdieľaná bolesť je polovičná bolesť. Schopnosť zdieľania a vyzrozprávania sa druhému, ktorý je viazaný nielen sviatostnou, ale aj prirodzenou diskretnosťou, je začiatkom, kedy sa prelomia ľady a objavia sa nové, podstatne odlišné pohľady na prežívaný problém. Duchovný môže po dostatočnom vypočutí a osvojení si všetkých okolností ohľadom problému následne explicitne komparovať svoju osobnú skúsenosť v kritických chvíľach so situáciou vojaka a tak mu ešte viac prejaví účasť. Zároveň mu ponúkne svoj pohľad a spôsob, ako sa s podobným prípadom v minulosti sám vysporiadal. Musíme podčiarknuť skutočnosť, že duchovný nemá v úmysle suplovať rolu psychológa. Jeho pomoc má skôr duchovný a podporný charakter, pričom za základe vlastného posúdenia môže ochotne vojakovi odporučiť odbornú pomoc psychológa.

Sviatostná pastorácia ako forma konkrétnej duchovnej a morálnej podpory je pre katolíckych vojenských duchovných kľúčová. Je založená na duchovnej pomoci veriacim prostredníctvom sviatostí. Katolícka cirkev definuje sviatosti ako viditeľné znaky, ktorých liturgickým vykonaním a silou slova viery sprostredkujú kňazi neviditeľnú Božiu milosť.¹⁹⁾ Kresťanskému životu viery dávajú vznik a rast, uzdravenie a poslanie.²⁰⁾ Z cirkevnoprávneho hľadiska sviatosti sú znakmi a prostriedkami, ktorými sa viera vyjadruje a upevňuje, vzdáva sa kult Bohu a uskutočňuje posväcovanie ľudí.²¹⁾ Dar Božej milosti je darom Božej prítomnosti v nás a je práve tou pomocou, ktorá okrem duchovných dobier môže človeku sprostredkovať aj ľudskú útechu. Katolícka cirkev pozná sedem sviatostí: krst, birmovanie, Eucharistia (svätá omša), sviatosť zmierenia (svätá spoveď), pomazanie chorých, sviatosť kňazstva a manželstvo. Pre potreby tohto textu sa budeme venovať najmä sviatosti zmierenia a Eucharistii ako efektívnym prostriedkom duchovnej podpory v krízových situáciách.

17) *Dokumenty synody Ordinariátu OS a OZ SR*, 2017, § 54 a 88.

18) *Synoda Ordinariátu OS a OZ SR*, 2017, § 110, b. 8.

19) SCHMAUS, M.: *Sviatosti*, 1992.

20) *Katechizmus Katolíckej Cirkvi*, 2001, b. 1210.

21) *Kódex kanonického práva*, 1983, kán. 840.

Sviatosť zmiernenia (ďalej len spoveď) je účinným nástrojom Božieho odpustenia ľudskej hriechnosti a nedokonalosti. S odpustením hriechov sa nevyučuje aj duchovné a psychické zmiernenie utrpenia.¹⁹⁾ Znamená to, že aj pri spovedi je možné riešiť osobné problémy, ktoré ako také nemusia byť materiálom k odpusteniu. Z vlastnej skúsenosti vieme, že po spovedi sa zmenil pohľad vojaka na osobné ťažkosti, pretože si ho kňaz vypočul, participoval na jeho kríze a pokúsil mu navrhnúť konkrétne riešenia. Nezabúdajme, že spoveď sa odohráva v internom fóre, t. j. katolícky duchovný je viazaný tzv. spovedným tajomstvom. Znamená to, že každý kňaz, ktorý spovedá, je pod veľmi prísnyimi trestami viazaný zachovať absolútne tajomstvo, čo sa týka hriechov, z ktorých sa mu jeho kajúcnici vyznali. Taktiež nesmie použiť poznatky, ktoré získal pri spovedi. Toto tajomstvo, ktoré nepripúšťa výnimky, sa volá „sviatostná pečať“, lebo to čo kajúcnik vyjaviť kňazovi, ostáva „zapečatené“ sviatosťou.²²⁾ V praxi to znamená, že nejestvuje autorita, ani cirkevná, ani civilná (teda ani veliteľia na rôznych stupňoch velenia), ktorá by prinútila kňaza vypovedať to, čo odznelo pri spovedi. Z uvedeného vyplýva, že duchovný musí byť v spovednej praxi veľmi citlivý a empatický, neponúkať stereotypné a paušálne riešenia, ale musí byť obozretný, aby sa nestal manipulátorom, nakoľko človek v období krízy je veľmi zraniteľný a môže strácať schopnosť rozlišovať.

Pri riešení záťažových situácií nezabúdajme ani na svätú omšu – **Eucharistiu**. Pozvanie na ňu môže vojakovi v ťažkostiach ponúknuť niekoľko devíz ako ticho kostola a kaplnky, možnosť prísť na iné myšlienky bez rušivých vstupov a pod. Každá svätá omša pozostáva z bohoslužby slova a bohoslužby obety. Mnohé čítania počas bohoslužby slova a následná homília (kázeň) duchovného môžu obsahovať rôzne paralely so životom biblických postáv a samotným vojakom prežívajúcim osobné ťažkosti. Ako archetypy trpezlivého človeka nachádzajúceho sa v ťažkých životných skúškach môžu byť predstavení starozákonný Jób alebo Boží Syn Ježiš Kristus. Kľúčové je spoznať pravdu, že človek nikdy nie je v danom probléme sám. Ak sa k tomu pridá kompetentný príhovor kňaza v homílii, bez zbytočných lacných naratívov, mnohé krízy v živote vojaka môžu dostať nový rozmer ponúkajúci konštruktívne riešenia. Táto terapia slovom prináša svoje ovocie celé stáročia.

Podobnou podporou v záťažových situáciách ako je spoveď môže byť **duchovný rozhovor**. Aj tu ide o osobný konštruktívny dialóg, pri ktorom sa riešenie problémov a tráum vysvetľuje duchovnými modalitami a zmenou vlastnej duchovnej paradigmy. Znamená to, že stimulovať dôležitosť duchovných hodnôt v človeku môže zmeniť nastavenie vlastného videnia problému. Aj keď duchovný rozhovor nepatrí do interného fóra, duchovný je viazaný prirodzeným tajomstvom a to aj z dôvodu, že duchovný rozhovor môže prerásť do sviatostného rozhovoru (spovedi). Ak sa duchovný rozhovor stáva periodickým, môže dospieť do **duchovného sprevádzania**.

5 ZÁVER

Poskytovanie duchovnej a morálnej podpory profesionálnym vojakom v záťažových situáciách je pre duchovnú službu v podmienkach Ozbrojených síl SR veľkou výzvou. Napriek skutočnosti, že prostriedky konkrétnej podpory sú predovšetkým duchovného charakteru, nemožno ich podceňovať. Môžu byť vhodným nástrojom k relativizácii často hyperbolizovaných emócií strachu, ktoré vznikli spolupôsobením viacerých negatívnych faktorov. Napokon nie bolesť je najväčším nepriateľom človeka v núdzi, ale nespracovaný strach pred bolesťou.

22) *Katechizmus katolíckej cirkvi*, 2001, b. 1467.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ANZENBACHER, A.: *Úvod do etiky*. Praha : Zvon, 1994, 292 s. ISBN 80-7113-111-3.
- ANZENBACHER, A.: *Úvod do filozofie*. Praha : Edice Logos, 1989, 304 s.
- Biblia*. Liptovský Mikuláš : Tranoscius a Slovenská biblická spoločnosť Banská Bystrica , 1999. 1 180 s. ISBN 978-80-7140-272-5.
- CORETH, E.: *Co je člověk*. Praha : Zvon, 1996, 210 s. ISBN 80-7113-170-9.
- Dohoda medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o výkone pastoračnej služby ich veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky*.
- Dokumenty synody Ordinariátu OS a OZ SR*. Bratislava : Ordinariát OS a OZ SR, 2017, 83 s.
- Druhý vatikánsky koncil. Dokumenty II. vatikánskeho koncilu*. Praha : Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3.
- DUBOST, M.: *Služobník pokoja*. Bratislava : Lúč, 1998. ISBN 80-7114-243-3.
- FUKUYAMA, F.: *Konec dějin a poslední člověk*. Praha : Rybka Publishers, 2002. 382 s. ISBN 80-86182-27-4.
- GÜNTHÖR, A.: *Morálna teológia I/a*. Rím : Ústav sv. Cyrila a Metoda, 1988, 175 s.
- HUĎA, T.: *Katolícki vojenský duchovní na východnom a talianskom fronte v rokoch 1941 – 1945*. Bratislava : Ordinariát OS a OZ SR, 2021, 313 s. ISBN 978-80-89261-89-5.
- IVANČÍK, R. - JURČÁK, V.: *Mierové operácie vybraných organizácií medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 230 s. ISBN 978-80-8040-469-7.
- Katechizmus Katolíckej Cirkvi*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1998. 918 s. ISBN 978-80-7162-253-2.
- Kódex kánonického práva*. Slovenské vyd. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2001. ISBN 80-7162-227-3.
- Koncepcia rozvoja duchovnej služby v ozbrojených silách Slovenskej republiky*.
- KŘIVOHLAVÝ, J.: *Jak zvládat stres*. Praha : Grada, Avicenum, 1994. 192 s. ISBN 80-7169-121-6.
- KŘIVOHLAVÝ, J.: *Mít pro co žít*. Praha : Návrat domů, 1994. 94 s. ISBN 80-85495-33-3.
- KŘIVOHLAVÝ, J.: Pastýřská péče o umírající V. In: *Psychológia a pastorácia : Zborník prednášok*. Bratislava : Hnutie kresťanských rodín, 1991, s. 33-58.
- KŘIVOHLAVÝ, J.: Psychologie náboženství. In: *Československá psychologie*, roč. 36, 1992, č. 1, s. 33-40. ISSN 0009-062X.
- KŘIVOHLAVÝ, J.: Psychoterapie a duchovní péče. In: *Československá psychologie*, roč. 37, 1993, č. 6, s. 549-552. ISSN 0009-062X.
- MACÚCH, R.: *Islam a kresťanstvo „ Historické a kultúrno-náboženské štúdie o islame*. Liptovský Mikuláš : Tranoscius, 1951. 123 s.
- MIEDZGOVÁ, J.: *Úvod do etiky*. Bratislava : SPN, 1994, 107 s. ISBN 80-08-02369-4.
- MOLINARO, A.: Etica filosofica ed etica teologica. In: COMPAGNONI, F. et al.: *Nuovo dizionario di Teologia morale*. Torino : San Paolo, 1994. S. 358-369. ISBN 88-215-1901-5.

ONDREJOVIČ D.: *Dejiny náboženstiev*. Bratislava : Univerzita Komenského, 1992. 92 s. ISBN 978-80-223-0479-5.

OPRALA, J.: *Kresťanská etika*. Nitra : Nadácia pátra Jozefa Opralu S.J., 1996. 77 s. ISBN 80-967296-3-2.

PODOLINSKÁ, T.: Religiozita v dobe neskorej modernity: Prípád Slovensko. In: *Sociální studia*, roč. 5, 2008, č. 3-4, s. 53-86. ISSN 1214-813X.

Program vstupného odborného dôstojníckeho kurzu - vojenský duchovný. Liptovský Mikuláš : AOS. 2013, s. 3.

SCHMAUS, M.: *Sviatosti (De sacramentis)*. Bratislava : RKCMBF UK, 1992. 433 s.

STRÍŽENEC, M.: *Psychológia náboženstva*. 1. vyd. Bratislava : Veda, 1996. 18 s. ISBN 80-224-0475-6.

TONDRA, F.: *Morálna teológia I*. Spišská Kapitula : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 1994. 300 s. ISBN 80-7142-023-9.

VAJDA, J.: *Úvod do etiky*. Nitra : ENIGMA, 2004. 251 s. ISBN 80-89132-12-X.

Zákon 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov ozbrojených síl Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov z 29. októbra 2015.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Aká je úloha vojenského duchovného v ozbrojených silách?
2. Akú úlohu zohráva morálna a duchovná podpora pri udržiavaní morálky a duchovnej úrovne vojakov?
3. Aké sú hlavné formy duchovnej a morálnej podpory poskytované vojenským duchovným?
4. Ako záťažové situácie ovplyvňujú psychickú a emocionálnu pohodu profesionálnych vojakov?
5. Ako môžu vojenský duchovní podporovať rodiny vojakov nasadených do operácií MKM a po ich návrate?

EXTRÉMIZMUS A JEHO PREJAVY V OZBROJENÝCH SILÁCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

JUDr. Tomáš **MARTAUS**, PhD.

ÚVOD

V bezpečnostnom prostredí Slovenskej republiky predstavuje extrémizmus aktuálnu a pomerne vážnu bezpečnostnú hrozbu. Uvedenému konštatovaniu plne zodpovedá i veľká miera záujmu o túto hrozbu, a to zo strany rozmanitých subjektov, ako aj úrovni skúmania.

Inak tomu nie je ani v prípade základného dokumentu definujúceho priority Slovenskej republiky v predchádzaní a boji proti radikalizácii, extrémizmu a s nimi spájanou protispoločenskou činnosťou útočiacou na základy demokratického právneho štátu, akým je Konceptia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024.

Tento vládou SR schválený dokument v súvislosti s extrémizmom konštatuje, že: „*Predchádzanie extrémistickej radikalizácii, extrémizmu, ako aj samotný boj proti nim patria medzi kľúčové priority bezpečnostnej politiky EÚ. ... Subjekty pravicovej extrémistickej scény sú už dlhodobo etablované na území SR, postupne však dochádza k zmenám ich priorít a personálneho zloženia. Je to predovšetkým spôsobené politickými ambíciami jej hlavných predstaviteľov, či už na miestnej, regionálnej alebo parlamentnej úrovni. ... Uplynuté roky priniesli značný nárast online aj offline nenávistných prejavov a úpadok verejnej diskusie, vplyvom ktorých okrem nárastu násilných extrémistických prejavov a prehlbovania neznášanlivosti dochádza k snahe oslabiť základné hodnoty demokracie v EÚ. ... V súčasnosti na území SR existujú aj desiatky jednotlivcov, ktoré svojimi vojenskými zručnosťami, snahou o indoktrináciu a rizikom možného prepojenia na extrémnu pravicu nielen doma, ale aj v zahraničí predstavujú pre SR potenciálnu bezpečnostnú hrozbu. Extrémistické skupiny sa snažia pôsobiť na verejnosť okrem sociálnych sietí aj prostredníctvom voľnočasových športových a záujmových klubov. V tejto súvislosti je potrebné zamerať sa na monitorovanie inklinácií k pravicovým extrémistom aj v prostredí ozbrojených zložiek SR.“¹⁾*

Práve i s ohľadom na uvedené je vysoko aktuálne venovať pozornosť problematike extrémizmu v prostredí Ozbrojených síl Slovenskej republiky a jeho eliminácii. Základným východiskom pre účinnú elimináciu tejto bezpečnostnej hrozby je poznanie reálneho stavu extrémizmu v špecifickom prostredí medzi profesionálnymi vojakmi Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Údaje o stave extrémizmu v Ozbrojených silách Slovenskej republiky boli získané formou osobitného prieskumu, ktorého závery boli využité pri vytvorení navrhovaného modelu boja s extrémizmom v Ozbrojených silách Slovenskej republiky.

1 IDENTIFIKÁCIA EXTRÉMIZMU

Pri pohľade na štatistiky skutkov extrémizmu vypracovaných na základe evidencie vedenej Vojenskou políciou zistíme, že počas rokov 2018 a 2019 Vojenská polícia nezaznamenala žiaden z trestných činov vykazujúci znaky skutkovej podstaty trestného činu extrémizmu či skutky vykazujúce znaky priestupku extrémizmu.²⁾

1) *Konceptia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024*, 2021, s. 4-8.

2) JURČÁK, V. - MARTAUS, P. - MARTAUS, T.: *Skutky extrémizmu v Ozbrojených silách Slovenskej republiky*, 2021.

V roku 2017 však Vojenská polícia preverovala podozrenie zo spáchania priestupku extrémizmu, ktorého skutková podstata je vyjadrená v § 47a ods.1 písm. b) zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch. V zmysle nej sa dopustí priestupku extrémizmu ten, kto „použije na verejnosti písomné, grafické, obrazové, zvukové alebo obrazovo-zvukové vyhotovenie obhajujúce, podporujúce alebo podnecujúce nenávisť, násilie alebo neodôvodnene odlišné zaobchádzanie voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu, rodu alebo pre ich náboženské vyznanie.“

Príslušník Ozbrojených síl Slovenskej republiky sa mal tohto priestupku dopustiť tým, že na vlastnom fejsbukovom profile verejne použil písomné a grafické vyhotovenie textov a vyhlásení obhajujúcich, podporujúcich a podnecujúcich nenávisť, násilie alebo neodôvodnene odlišné zaobchádzanie voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu, rodu alebo pre ich náboženské vyznanie. Objasňovaním priestupku bolo zistené, že podozrivý z priestupku spáchal všetky znaky priestupku, zo spáchania ktorého bol podozrivý. Rovnako bolo v rámci objasňovania skutku konštatované, že takýmto konaním profesionálneho vojaka neboli dodržané všeobecne platné pravidlá slušnosti, zdvorilosti a taktosti, ktoré mohli narušiť vážnosť a dobré meno Ozbrojených síl Slovenskej republiky, čím došlo k porušeniu čl. 4 ods. 2 Etického kódexu profesionálneho vojaka s poukazom na § 132 ods. 1; § 134 ods. 1 písm. a) zákona Národnej rady SR č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov.

Aj v roku 2016 bolo zo strany Vojenskej polície objasňované anonymné oznámenie voči profesionálnemu vojakovi, a to i v tomto prípade pre podozrenie zo spáchania priestupku extrémizmu podľa § 47a ods.1 písm. b) zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch. Oznámenie sa týkalo okolnosti, v zmysle ktorej mal profesionálny vojak v obytnej miestnosti na adrese svojho trvalého bydliska vyvesenú zástavu Konfederácie, známu aj ako tzv. „južanská vlajka“, ktorá je i používaným symbolom pre podporovanie alebo podnecovanie nenávisť, násillia alebo neodôvodneného odlišného zaobchádzania voči skupine alebo jednotlivcovi pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu, rodu alebo pre ich náboženské vyznanie. I v tomto prípade dospela Vojenská polícia na základe objasňovania skutku k záveru, že opísaným konaním profesionálny vojak naplnil znaky skutkovej podstaty priestupku, pre ktorý mu svedčilo procesné postavenie obvineného z priestupku.

Prípad, ktorý sa v štatistikách neobjavuje, bol však dokumentovaný žurnalistami, je prípad extrémistických skutkov profesionálneho vojaka, dnes už vo výslužbe, ktorý v čase štátnej služby profesionálneho vojaka v roku 2016 pôsobil ako tzv. „frontman“ neonacistickej kapely Biely odpor. Toto označenie patrí kapele najmä vďaka textom jej piesní plných neonacistických symbolov, rasizmu, xenofóbie a homofóbie. Tie možno nájsť i v textoch piesní spomínaného vojaka, a to i ako sólového speváka. V zmysle nich chce trestať zradcov rasy či fyzicky ubližovať gejom. Rovnako v nich skladá poctu britskej legende neonacistov, a to Ianovi Stuartovi. Na úvod skladby Národný socializmus spieva slová: „poslednú skladbu venujem Imrovi z Nitry a všetkým národnosocialistickým organizáciám na celom svete“ a zvolá „Sieg heil“.³⁾

Práve uvedený prípad odhaľuje tzv. latentnú kriminalitu alebo inak nazývanú ako skrytú. Ide o skutky, ktoré v minulosti nevyšetrovali orgány činné v trestnom konaní, a preto sa v oficiálnych štatistikách ani neobjavujú. O ich počte preto možno viesť výlučne dohady. Uvedené je však potrebné brať na zreteľ pri hodnotení dosiahnutých čísel skutkov extrémizmu v uvádzaných štatistických prehľadoch.

3) BENČÍK, J.: *Neonacista skandujúci „Sieg heil!“ hovorcom parlamentnej strany?*, 2019.

V prípade štatistík Vojenskej polície získaných za roky 2020 až 2022 Vojenská polícia neeviduje prípady extrémistického konania s právnou kvalifikáciou priestupku. Naproti tomu, každý rok eviduje jeden skutok prešetrovaný ako trestný čin extrémizmu. Všetky tri konania pritom súvisia s podozrením na grafickú formu extrémizmu.

V roku 2020 prešetrovala Vojenská polícia podozrenie zo spáchania trestného činu založenia, podpory a propagácie hnutia smerujúceho k potlačaniu základných práv a slobôd, ktorý zakotvuje § 421 ods. 1 Trestného zákona. V prešetrovanom prípade bolo u profesionálneho vojaka identifikované vyobrazené tetovanie znázorňujúce päťcípu hviezdu s kosákom a kladivom umiestnenú na vonkajšej časti pravej ruky.

V priebehu roka 2021 Vojenská polícia prešetrovala skutok, v rámci ktorého mal profesionálny vojak verejne alebo na miestach verejnosti prístupných prejavovať sympatie k skupine, hnutiu alebo ideológii, ktorá smeruje alebo v minulosti smerovala k potlačeniu základných práv a slobôd osôb, alebo ktorá hlása rasovú, etnickú, národnostnú, náboženskú nenávisť prostredníctvom pozmeneného symbolu, a to nálepkou na osobnom motorovom vozidle znázorňujúcou symbol ríšskej orlice držiacej v pazúroch znak automobilovej značky Volkswagen (predmetné motorové vozidlo parkovalo pred vojenským útvarom). Uvedený skutok bol Vojenskou políciou klasifikovaný ako možný trestný čin prejavu sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 422 ods. 1 a ods. 2 Trestného zákona.

Podozrenie zo spáchania rovnakého trestného činu, prejavu sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd v zmysle § 422 ods. 1 Trestného zákona, prešetrovala Vojenská polícia i v priebehu roka 2022. V rámci neho mal profesionálny vojak na zadnej časti svojho civilného motorového vozidla vyobrazený symbol orlice so štátnym znakom SR pripomínajúci odznak s názvom „slovenský vojenský orol“ používaný v rokoch 1939 – 1945 Brannou mocou SR (armádou vojnovéj SR), keď sa na Slovensku stupňoval nemecký vplyv a začala sa presadzovať ideológia národného socializmu podľa nemeckého vzoru, spojená s prehnaným nacionalizmom, šovinizmom a útokmi na ľudí prejavujúcich iný ako oficiálny názor.

Tabuľka 1: Extrémizmus v evidencii Vojenskej polície

Rok	Priestupok § 47a – § 48	Trestný čin § 421 – § 424
2016	1	0
2017	1	0
2018	0	0
2019	0	0
2020	0	1
2021	0	1
2022	0	1

(Zdroj: vlastné spracovanie)

2 REALIZOVANÝ PRIESKUM

V rámci zámeru zistenia najrizikovejších skupín inklinujúcich k extrémizmu v prostredí Ozbrojených síl Slovenskej republiky, ako i zistenia úrovne povedomia o extrémizme, bol v priebehu rokov 2021 až 2023 realizovaný dotazníkový prieskum v skupine 183 respondentov, profesionálnych vojakov Ozbrojených síl Slovenskej republiky: 47 príslušníkov dôstojníckeho kurzu absolventov vysokých škôl, 35 kadetov Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 21 príslušníkov z Pozemných síl OS SR, 19 zo Vzdušných síl OS SR, 18 respondentov z Ministerstva obrany SR, 12 z Generálneho štábu OS SR, 10 respondentov zo Spoločného operačného veliteľstva, 10 z Personálneho úradu OS SR, štyria z Úradu logistického zabezpečenia, dvaja z Úradu hlavného lekára, dvaja zo Síl pre špeciálne operácie a napokon jeden respondent z Veliteľstva posádky Bratislava, jeden z Čestnej stráže prezidenta a jeden zo Základne stacionárnych KIS.

Takmer polovica respondentov (48,1 %) vykonáva stálu štátnu službu, 44,8 % opýtaných prípravnú štátnu službu a 7,1 % dočasnú štátnu službu.

Najpočetnejšiu skupinu opýtaných (37,2 %) tvorili respondenti vo veku medzi 36 – 44 rokov. Vo vekovom rozmedzí 18 – 26 rokov bolo 31,1 % opýtaných, vo veku medzi 27 – 35 rokov bolo 16,9 % respondentov a vo veku medzi 45 – 53 rokov bolo 14,2 % respondentov. Viac ako 53 rokov mal jeden respondent, čo predstavuje 0,5 % opýtaných.

Dvaja respondenti boli s vysokoškolským vzdelaním 3. stupňa, tri štvrtiny opýtaných (75,4 %) malo najvyššie dosiahnuté vzdelanie vysokoškolské vzdelanie 2. stupňa, desatina (10,4 %) mala ukončené vysokoškolské vzdelanie 1. stupňa, 12,6 % respondentov malo úplné stredné vzdelanie s maturitou a jeden respondent mal stredné vzdelanie.

3 DOTAZNÍKOVÉ OTÁZKY

Dostupnej vzorke profesionálnych vojakov bolo prostredníctvom dotazníka položených celkovo 16 uzatvorených otázok. Išlo o otázky, ktoré mali zistiť úroveň znalostí o extrémizme v prostredí Ozbrojených síl Slovenskej republiky, ako aj inklináciu k intolerancii voči menšinám v spoločnosti v závislosti na veku, vzdelaní, hodnostnom zbere a type štátnej služby profesionálov.

Práve preto sa **otázka č. 1** týkala hodnostného zboru, do ktorého respondent v Ozbrojených silách Slovenskej republiky patrí, **otázka č. 2** zasa jeho veku a **tretia** a štvrtá **otázka** najvyššieho dosiahnutého vzdelania respondenta a druhu štátnej služby, ktorú vykonáva.

Otázka č. 5 obsahovala adjektíva, spomedzi ktorých mal opýtaný označiť tie, ktoré je možné vecne správne priradiť k extrémizmu. Išlo o adjektíva: pravicový, demokratický, neoliberalný, náboženský, etnický a ekologický, pričom správne bolo možné vybrať výlučne možnosti: pravicový, náboženský, etnický a ekologický.

Spojenie „demokratický extrémizmus“ predstavuje oxymoron a jeho označenie ako jednej z odpovedí je nesprávne. Extrémizmus totiž predstavuje vyhrotенú ideológiu či správanie, ktoré útočí na akúkoľvek hodnotu vlastnú demokratickej spoločnosti.

Za nesprávne možno považovať i označenie „neoliberalný extrémizmus“. Ide o označenie, ktoré rovnako ako „liberálny extrémizmus“ či „liberálny fašizmus“ sa v ostatnom období často používa v laickej verejnosti. I toto označenie však predstavuje iracionálne slovné spojenie (contradictio in adjecto). Extrémistické či fašistické nazeranie na spoločnosť a jej skupiny je spájané s popieraním

práv menších, rovnosti či slobody. Spájané je tak so silným etatizmom, budovaním spoločenských tried či stavov a obmedzovaním slobôd obyvateľstva. Naproti tomu liberalizmus je typický presadzovaním čo najužšej ingerencie štátu do života obyvateľov, rešpektovaním práv menších a čo najmenšími zásahmi do slobody človeka.

V otázke č. 6 bolo úlohou opýtaných označiť, ktoré z fotografických vyobrazení (osem možností) určitého správania možno vecne správne považovať za extrémistické konanie.

Možnosť 1 zobrazovala do pol pásu vyzlečeného športovca na futbalovom ihrisku so zdvihnutou pravou, fašistickým a nacistickým pozdravom oslavujúcim najmä sympatie k Adolfovi Hitlerovi. Uvedená možnosť tak predstavovala znázornenie správania spočívajúceho v prejavovaní sympatií k nacistickej ideológii, a teda k extrémistickému konaniu spojenému s pravicovým extrémizmom.

Možnosť 2 znázorňovala fotografiu budovy postihnutej záplavami a poškodenej nasprejovaným ironickým nápisom v angličtine: „I DON'T BELIEVE IN GLOBAL WARMING“, čo v preklade znamená „neverím v globálne otepľovanie“. Poškodzovanie rôznych objektov vrátane ťažobných zariadení, strojov, lodí či výrobkov z prírodnej kožušiny v duchu ochrany fauny a flóry je typickým prejavom environmentálneho (ekologického) extrémizmu. Možnosť 2 vyobrazovala práve tento druh extrémizmu. Jeho identifikácia bola spojená s nevyhnutnosťou dať do súvislostí viaceré znakov z tohto obrázku, ako aj použiť iróniu v jeho pochopení. Táto možnosť bola pre respondenta náročnejšia na správnu identifikáciu.

Možnosť 3 zobrazovala dvoch mužov zahalených do dúhovej vlajky, symbolu používanom príslušníkmi sexuálnych menších patriacich do LGBTI+ komunity, ktorí otvorene prejavujú svoju náklonnosť vzájomným bozkom. Nakoľko zákaz diskriminácie z dôvodu príslušnosti ku niektorej zo sexuálnych menších, ako aj rešpektovanie práv týchto menších tvorí jednu zo základných demokratických hodnôt, nebolo možné túto možnosť označovať za extrémistickú. Práve naopak, jej zaradenie do dotazníka malo za cieľ odhaliť nesprávne vnímanie významu pojmu extrémizmus, ako aj odhaliť intolerantný postoj.

Možnosť 4 znázorňovala člena amerického rasistického spolku „Ku Klux Klan“ v typickom desivom bielom habite s bielou špicatou maskou a pochodňou. Táto možnosť tak zjavne vyobrazovala prejavy pravicového extrémizmu.

Možnosť 5 zachytávala vyznávača islamu počas modlitby na modlitebnom koberčeku. Išlo o zobrazenie praktizovania náboženstva jednej z náboženských skupín. Nakoľko sloboda náboženského vyznania predstavuje jednu z hodnôt demokratickej spoločnosti, nemožno takéto konanie považovať za prejav extrémizmu. Jeho zaradenie do dotazníka malo za cieľ odhaliť nesprávne vnímanie pojmu extrémizmus a intolerantný prístup ku moslimskej náboženskej skupine.

Možnosť 6 zobrazovala rakúskeho umelca Thomasa Neuwirtha známeho pod umeleckým menom Conchita Wurst. Umelec je známy aj vďaka svojej charakteristickej ženskosti v kontraste s hustou bradou a fúzmi. Ide tak o umelca s jasným prihlásením sa ku komunitě LGBTI+. I napriek tomu, že jeho úprava zovňajšku budila i budí rozličné negatívne reakcie, je výsledkom jeho slobodného presvedčenia, jeho sexuálnej orientácie a osobného životného štýlu. Takéto konanie neútočí na hodnoty demokracie, ale práve naopak podrobuje demokraciu skúške tolerancie k inakosti. I táto možnosť mala preveriť správne poňatie pojmu extrémizmus a odhaliť intoleranciu k menšinám. Možnosť 6 nebola prejavom extrémizmu.

Možnosť 7 znázorňovala vstupné dvere na pánsku a dámsku toaletu a na toaletu pre menšinu patriacu k tzv. transgender komunite. Ide o menšinu patriacu ku skupine LGBTI+ komunite, pričom upozornenie na ich prítomnosť v spoločnosti ako jednej zo sexuálnych menšín v spoločnosti, zvyšovanie povedomia o nej či jej právach, nepredstavuje konanie, ktoré by sa vymykalo zásadám demokracie, ale naopak ide o konanie, ktoré napomáha uplatňovať demokratické princípy.

Posledná možnosť 8 znázorňovala napokon agitačný plagát dnes už neexistujúcej neformálnej organizácie Slovenskí branci. Tá svojou činnosťou útočila na princíp výlučnosti a zvrchovanosti štátnej moci, čím či už vedome alebo nevedome útočila aj na jeden z demokratických princíпов, v dôsledku čoho je táto organizáciu zaradená medzi extrémistické organizácie.

Ďalšia z položených otázok, a to **otázka č. 7** obsahovala šesť reálnych výrokov, o ktorých musel opýtaný rozhodnúť, či ich možno považovať za extrémistické. Prvý výrok v znení „*svedomie je židovský vynález na zotročenie ľudí*“ predstavoval neslávne známy výrok Adolfa Hitlera. Ide o prejav antisemitizmu a náboženskej neznášanlivosti, ktorý rozhodne možno považovať za extrémistický.

Druhý výrok „*kapitalisti nám sami predávajú povraz, na ktorý ich my zavesíme*“ je pripisovaný V. I. Leninovi. Je prejavom ideológie spočívajúcej na nenávisti voči vybraným spoločenským skupinám pre ich postavenie (triedne zaradenie), ktoré výrok nabáda pozbaviť života. Predmetný citát preto predstavoval výrok ľavicového extrémizmu.

Tretí výrok „*aj keď možno súhlasiť so zákazom, aby ženy šoférovali auto, vo všetkých ostatných prípadoch islamská anticivilizácia robí zo žien nesvojprávnu, diskriminovanú menšinu a znemožňuje ich slobodný rozvoj*“ patrí bývalému českému prezidentovi Milošovi Zemanovi.⁴⁾ Z obsahu výroku je zrejmé, že jeho autor schvaľuje diskrimináciu skupiny obyvateľstva z dôvodu pohlavia a súčasne prejavuje nenávisť voči jednému zo svetových náboženstiev. Diskriminačný prístup z dôvodu pohlavia či náboženského vyznania je nezlučiteľný so zásadami demokracie, a tak tento výrok je možné zaradiť medzi extrémistické výroky.

Štvrtý výrok „*napriek pretrvávajúcim stereotypom, ktoré zobrazujú lesby, gejev a bisexuálnych ľudí ako narušených, niekoľko dekád výskumu a klinických overení viedlo všetky relevantné medicínske, psychologické organizácie ku konštatovaniu, že tieto sexuálne orientácie reprezentujú normálne formy ľudského prežívania*“ predstavuje citáciu z Východiskového materiálu – Práva lesbičiek, gejev, bisexuálnych, transrodových a intersexuálnych ľudí (materiál na rokovanie Výboru pre práva LGBTI osôb). Výrok objasňuje verejnosti, že sexuálne menšiny tvoria skupiny obyvateľstva, ktoré nemožno považovať za menejcenné. Uvedený výrok tak nebolo možné považovať za extrémistický.

Piaty výrok v znení „*tresty za marihuanu treba uvoľniť*“ pochádza od náhodného diskutujúceho v jednej z diskusií na sociálnych sieťach. Tento výrok, spojený s názorom na prísnosť trestu za trestné činy späté s návykovými látkami, možno považovať za maximálne „krajný“, resp. radikálny. A to v závislosti od toho, v akej miere ide do konfliktu s väčšinovým názorom. Ani tento výrok však nemožno považovať za extrémistický názor. Uplatnenie trestu za protispoločenské správanie nepopiera, vedie len polemiku o jeho proporcionalite.

Posledný z výrokov „*EÚ nie je bez chýb, ale pre Slovensko je základným politickým, ekonomickým a kultúrnym priestorom, ktorý poskytuje občanom bezpečnosť, stabilitu a prosperitu*“ predstavuje slová bývalého ministra zahraničných vecí SR Ivana Korčoka, ktoré uviedol pri spomienke na 17. výročie vstupu SR do EÚ.⁵⁾ Výrok predstavuje politický názor na členstvo SR v EÚ. Žiadnym

4) Český premiér Zeman: *Islam je anticivilizácia*, 2011.

5) KORČOK, I.: *EÚ sa stala súčasťou domácich politik aj každodenného života*, 2021.

spôsobom sa nedotýka hodnôt demokracie, neútočí na ne, a ani ich nespochybňuje. Ani tento výrok tak nemožno považovať za extrémistický.

Otázka č. 8 mala za cieľ zistiť u opýtaných schopnosť rozpoznať, ktoré zo zobrazení (deväť možností) je možné považovať za prejav grafického extrémizmu.

Možnosť 1 predstavovala logo organizácie Front oslobodenia zvierat (Animal Liberation Front). Túto skupinu tvoria mladí nadšenci, ktorí páchajú rozličné sabotáže v záujme ochrany zvierat. Organizácia pôvodne vznikla v 70. rokoch vo Veľkej Británii. V súčasnosti je rozšírená vo viacerých európskych a severoamerických štátoch. Jej slovenská bunka sa v roku 2004 prihlásila k vypusteniu 428 chovných líšok z chovnej farmy v Martine, čím jej spôsobili škodu vo výške troch miliónov korún.⁶⁾ Uvedené logo tak bolo možné považovať za logo extrémistickej organizácie spojenej s environmentálnym extrémizmom.

Možnosť 2 zobrazovala logo občianskeho združenia Ľudia proti rasizmu. Ide o združenie dlhodobo sa angažujúce v ochrane ľudských práv na Slovensku.

Možnosť 3 vyobrazovala symbol „Jin a Jang“. Tento symbol má pôvod v dávnej čínskej filozofii a symbolizuje vzájomne sa dopĺňujúce opaky vyjadrujúce harmóniu. Symbol nie je spájaný s extrémizmom.

Možnosť 4 znázorňovala tzv. vlčí hák, symbol používaný na označenie divízie Waffen SS, ozbrojených oddielov nacistickej organizácie Schutzstaffel (ochranný oddiel) vedenej Heinrichom Himmlerom počas 2. svetovej vojny.

Možnosť 5 predstavovala symbol Hlinkovej gardy, polovojenskej organizácie, Hlinkovej slovenskej ľudovej strany v rokoch 1938 – 1945. Tá pomáhala vytvárať i upevňovať totalitný Slovenský štát počas obdobia druhej svetovej vojny. Hlinková garda počas svojej existencie vykonala množstvo aktivít namierených voči Židom. Symbolika s ňou spätá je tak považovaná za extrémistickú.

Možnosť 6 zobrazovala logo Tublatanky, známej slovenskej rockovej hudobnej skupiny založenej v roku 1982. Jedna z jej piesní s názvom „Pravda víťazí“ sa stala jedným zo symbolov tzv. „Nežnej revolúcie“ v roku 1989. Jej texty nie sú radikálne ani extrémistické. Jej logo bolo do dotazníka zaradené ako akýsi „chyták“.

Možnosť 7 znázorňovala logo Kresťanského združenia mladých ľudí (YMCA –Young Men's Christian Association). Organizácia vznikla v Londýne v roku 1844. Má takmer 60 miliónov členov z viac než 115 krajín. Jej hlavným cieľom je rozvoj človeka akejkoľvek farby pleti, akéhokoľvek náboženského vyznania, sociálnej príslušnosti, pohlavia a schopností. Organizácia prevádzkuje charitu, usporadúva kurzy, buduje športoviská a stará sa o zmysluplnú náplň voľného času mládeže. I toto logo bolo do dotazníka zaradené na preverenie všeobecných znalostí a ako určitý „chyták“.

Možnosť 8 predstavovala označenie pluku Azov. Pôvodne dobrovoľníckej polovojenskej organizácie založenej Andrijom Bileckym prezývaným „Biely vodca“, ktorý bol otvoreným neonacistom. Organizácia vznikla z ultranacionalistického gangu „Patrioti Ukrajiny“ a neonacistickej skupiny „Sociálno-národné zhromaždenie“. Obe tieto skupiny vyznávali xenofóbne a neonacistické ideály. Fyzicky napádali migrantov, Rómov či ľudí oponujúcich ich presvedčeniu. Pluk Azov bojoval od roku 2014 v prvej línii proti proruským separatistom.⁷⁾

6) LICHNER, V.: *Analýza radikálnych a extrémistických skupín...*, 2020.

7) SCHEINER, J.: *Velebení a zatracovaní : Kto sú bojovníci pluku Azov*, 2022.

Znak pluku Azov možno dohľadať i v príručke pre identifikáciu extrémistických symbolov vydané Ministerstvom vnútra SR v rámci projektu zameranom na zvýšenie efektivity pri monitorovaní, odhaľovaní a objasňovaní extrémizmu v kyberpriestore. Táto publikácia nesie pomenovanie „Symbolika využívaná extrémistickými a radikálnymi skupinami“. Vydaná bola v roku 2016 s podporou EÚ. Publikácia radí pluk Azov medzi krajne pravicové hnutie, ktorého legitimizácii mala prispieť rýchlá ruská invázia a nepripravená ukrajinská armáda. Extrémistickú symboliku vidí i v samotnom znaku pluku, tvorenom tzv. „vlčím hákom“ (znakom Waffen-SS) a tzv. „čiernym slnkom“ spájaným s nacistickým okultizmom.

Ozbrojený konflikt na Ukrajine a aktívne angažovanie sa pluku Azov v obrane Ukrajiny ovplyvňuje pohľad mnohých analytikov naň. Ako príklad možno uviesť citáciu bezpečnostného analytika Vladimíra Bednára v jednom z online príspevkov, podľa ktorého: „Medzi Azovom v roku 2014 a v súčasnosti je veľký rozdiel. V roku 2014 to bola v podstate súkromná polovojenská armáda so silným ideologickým kontextom nacionalizmu. Azov však treba oddelovať v dvoch fázach. Po ukrajinskej reforme ozbrojených síl bol pôvodný kontext práporu Azov úplne zmenený. Došlo k výraznej očiste. Ľudia spájaní s neonacistickou ideológiou museli Azov po integrovaní do národnej gardy opustiť. Súčasný Azov preto nemožno s tým z roku 2014 vôbec spájať. Má rovnaký názov, ale treba ho vnímať ako dve oddelené veci.“⁸⁾

Vzhľadom na okolnosť, že dotazníkové otázky boli zostavené ešte pred vypuknutím konvenčnej vojny na Ukrajine vo februári roku 2022 a respondenti odpovedali na dotazníkové otázky ako pred týmto konfliktom, tak aj počas neho, a taktiež s ohľadom na aktuálne vedené spory o súčasný charakter tohto zoskupenia, vzhľadom na rozličné pohľady na prebiehajúci ozbrojený konflikt na Ukrajine, organizátori prieskumu považovali za vedecky korektné možnosť 8 nevyhodnocovať.

Možnosť 9, 10 a 11 zobrazovali číslie 08, 18, 28. Číslie 18 a 28 možno považovať za extrémistické.⁹⁾ Číslo 18 symbolizuje prvé a ôsme písmeno abecedy, teda „A“ a „H“, čo sú iniciály Adolfa Hitlera, vodcu nemeckých nacistov. Číslo 28 rovnako označuje druhé a ôsme písmeno v abecede. Teda „B“ a „H“, čo sú začiatkové písmená neonastickej organizácie „Blood & Honour“ (Krv a česť). Toto hnutie vzniklo v roku 1987 vo Veľkej Británii a postupne sa rozšírilo aj do iných krajín. Hlavnou činnosťou hnutia je rozširovanie nahrávok a organizovanie koncertov neonacistických skupín.

Otázka č. 9 popisovala príklady ľudského konania, z ktorých musel respondent vybrať tie, ktoré možno klasifikovať za trestné činy extrémizmu v zmysle Trestného zákona č. 300/2005 Z. z.

Prvou možnosťou bolo konanie spočívajúce vo „verejnom spochybňovaní zločinov režimu založeného na fašistickej ideológii“. Ide o jeden zo spôsobov, ktorými možno naplniť skutkovú podstatu trestného činu popierania a schvaľovania holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti, ktorý v zmysle klasifikácie stanovenej Trestným zákonom patrí medzi trestné činy extrémizmu.

Rovnaký trestný čin spácha i ten, kto sa dopustí „verejného spochybňovania zločinov režimu založeného na komunistickej ideológii“ čo bola druhá možnosť otázky č. 9.

Rovnako trestným činom extrémizmu bola i tretia možnosť spočívajúca vo „verejnom hanobení jazyka niektorého národa“.

Štvrtá možnosť, „verejné vystavovanie zberateľskej zbierky obsahujúcej zástavy, odznaky, heslá alebo symboly skupín a hnutí, ktoré smerujú alebo v minulosti smerovali k potláčaniu základných ľud-

8) PAULÍK, J.: *Prápor Azov, hajlujúci bojovníci a očistenie a očistenie od radikálov*, 2022.

9) MURÍNOVÁ, Z.: *Politický extrémizmus u nás*, 2017.

ských práv a slobôd“, bola okolnosť, s ktorou počíta Trestný zákon ako s právne dovoleným konaním, a to s ohľadom na to, že ide o vystavovanie vecí výlučne spojených so zberateľskými aktivitami.

Piata možnosť založená na konaní spočívajúcom v *“rušení priebehu verejného podujatia násilným poškodením sedadla alebo časti športového zariadenia slúžiaceho na oddelenie sektorov”* síce predstavuje trestný čin, a to trestný čin výtržníctva, v jeho prípade však nejde o trestný čin radený medzi tie extrémistické.

Možnosť *“akýkoľvek trestný čin spáchaný z nenávisťi voči jednotlivcovi pre jeho farbu pleti”* predstavovala trestný čin spáchaný z osobitného extrémistického motívu v zmysle § 140 písm. e) Trestného zákona, ktorý zákon radí medzi trestný čin extrémizmu.

Za trestný čin extrémizmu je považované aj uplatňovanie apartheidu, ktoré je v zmysle Trestného zákona klasifikované ako trestný čin apartheidu a diskriminácie skupiny osôb, čo predstavovalo ďalšiu z ponúkaných možností.

Ostatná možnosť otázky č. 9 v podobe *“neoprávneného prechovávanía omamnej látky, psychotropnej látky, jedu alebo prekurzoru pre vlastnú potrebu”*, predstavuje trestný čin prechovávanía drog pre vlastnú potrebu, ten však nemožno zaradiť medzi trestné činy extrémizmu.

Otázka č. 10 mala za cieľ zistiť u respondentov, či spomedzi siedmich normatívnych právnych aktov dokážu správne identifikovať tie, v ktorých možno nájsť znaky extrémistickej protiprávnej činnosti. Respondenti mali na výber spomedzi zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku; zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona; zákona č. 460/1992 Zb. Ústavy SR.; zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností; zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov; zákona č. 440/2015 Z. z. o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov a zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch.

Výraz „extrémizmus“ a výraz „extrémistický“ v akýchkoľvek ich tvaroch užíva z ponúknutých možností výlučne Trestný poriadok, Trestný zákon a zákon Slovenskej národnej rady o priestupkoch. Výlučne posledné dva z uvedených však právne zakotvujú znaky konania, ktoré možno objektívnym právom SR označiť za skutky extrémizmu, a to buď ako trestné činy extrémizmu, alebo ako priestupky extrémizmu.

Otázka č. 11 bola zameraná na zistenie možného radikálneho či extrémistického presvedčenia, či ich schvaľovania. V rámci nej mali respondenti odpovedať, že v prípade, ak by boli svedkom situácie ako osoba na ich pracovisku, s negatívnym názorom na utečencov utekajúcich do EÚ, prezentuje svoje extrémistické názory na islam na Slovensku, by im takéto správanie prekážalo.

Otázka č. 12 mala rovnaký význam, pričom v rámci nej mali respondenti vyjadriť svoj názor na homosexuálov v radoch príslušníkov Ozbrojených síl Slovenskej republiky.

V prípade **otázky č. 13** mali respondenti odpovedať, či by im prekážalo, pokiaľ by bol ich nadriadeným Róm.

Podobne v prípade **otázky č. 14** a **č. 15** sa mali respondenti vyjadriť, či by im prekážalo, ak by si ich najbližší rodinný príslušník vybral za životného partnera osobu hlásiacu sa ku LGBTI+ komunite, alebo keby si ich najbližší rodinný príslušník vybral za životného partnera osobu hlásiacu sa k extrémistickému hnutiu.

Posledná otázka dotazníka, a to **otázka č. 16** spočívala v zistení okolnosti, či by respondentom prekážalo, ak by si ich najbližší rodinný príslušník vybral za životného partnera osobu hlásiacu sa ku židovskej menšine na Slovensku.

4 ZISTENIA Z PRIESKUMU

Na základe analytického zhodnotenia údajov získaných z dotazníkového prieskumu je možné konštatovať, že v prostredí profesionálnych vojakov Ozbrojených síl Slovenskej republiky jestvujú kvalifikované nedostatky vedomostí o extrémizme. Toto tvrdenie bolo prijaté na základe nasledujúcich čiastkových záverov:

- Ekologický extrémizmus dokázala správne označiť len menej než tretina opýtaných, etnický extrémizmus polovica. Prejav ekologického extrémizmu identifikovala len jedna desatina respondentov. Nesprávny prívlastok „neoliberálny“ priradilo k extrémizmu takmer 40 % opýtaných. Za extrémistov považuje Slovenských brancov len každý druhý z opýtaných.
- Tretina respondentov neoznačila za extrémistický výrok Adolfa Hitlera, považujúci svedomie za židovský vynález. Takmer každý druhý opýtaný nedokázal správne označiť za extrémistický výrok ľavicového extrémizmu. Až 70 % opýtaných nevníma ako extrémistický názor schvaľujúci zákaz viesť motorové vozidlo ženám a považujúci islam za anticivilizáciu.
- Tretina opýtaných neoznačila za extrémistický znak tzv. vlčí hák používaný divíziou SS a rovnako tak gardistickú zástavu Hlinkovej gardy. Extrémistickú šifru v čísle „18“ poznal len každý druhý respondent a tú, ktorá je skrytá za číslom „28“ nepoznal takmer nikto.
- Len menej než polovica opýtaných považovala za extrémistický trestný čin verejné spochybňovanie zločinov komunizmu. V prípade verejného spochybňovania zločinov fašistickej ideológie 20,2 % opýtaných nedokázalo toto konanie označiť za trestný čin. Takmer polovica opýtaných považovala nesprávne za trestný čin extrémizmu vystavovanie inak extrémistického materiálu avšak pre zberateľské účely a využitie.
- A napokon zákon Slovenskej národnej rady o priestupkoch č. 372/1990 Zb. dokázalo správne označiť ako prameň práva upravujúci znaky extrémistickej činnosti len 11,6 % opýtaných.

Z výsledkov realizovaného dotazníkového prieskumu možno rovnako urobiť záver, v zmysle ktorého **možno v prostredí profesionálnych vojakov Ozbrojených síl Slovenskej republiky nájsť skupinu s intolerantným presvedčením či s problémom zaujať tolerantné stanovisko k menšinám v spoločnosti**. Tento záver plynie zo zistení, že štvrtine opýtaných prekáža prítomnosť homosexuálov v Ozbrojených silách Slovenskej republiky. Takmer rovnaká časť opýtaných sa na položenú otázku, či im homosexuáli v armáde prekážajú, nedokázala vyjadriť.

Štvrtina opýtaných sa nedokázala vyjadriť, či by im prekážalo, pokiaľ by boli svedkom útokov na islamské náboženstvo. Takáto okolnosť by neprekážala 14,2 % opýtaných.

Takmer 20 % opýtaných nevedelo odpovedať na položenú otázku, či by im prekážal Róm ako ich nadriadený.

Spomedzi všetkých respondentov by takmer 40 % z nich prekážalo, pokiaľ by si ich najbližší rodinný príslušník vybral za životného partnera osobu hlásiacu sa k LGBTI+ komunite.

Päťina respondentov považovala za prejav extrémizmu výzor Conchity Wurst, takmer rovnaká časť z nich považovala za takýto prejav transrodové toalety a takmer 16 % respondentov vníma ako extrémistický prejav dvoch vzájomne sa bozkávajúcich mužov.

Napokon, 18 % opýtaných sa nevedelo vyjadriť k otázke, či by im prekážal ako životný partner ich rodinného príslušníka Žid.

Zaujímavým zistením z dotazníkového prieskumu bola však i skutočnosť, že **profesionálni vojaci by v rodine netolerovali extrémistu**. Takmer 91 % opýtaným by totiž prekážalo, pokiaľ by si ich rodinný príslušník vybral za životného partnera osobu hlásiacu sa k extrémistickému hnutiu.

Pokiaľ ide o odpovede na kľúčové otázky, ktorá zo sledovaných skupín profesionálnych vojakov Ozbrojených síl Slovenskej republiky má najslabšie povedomie o extrémizme, a ktorá z týchto skupín má najväčší sklon k intolerantnému postoju k menšinám, z vyhodnotených dát možno uviesť, že:

Najrozsiahlejšie vedomosti o extrémizme má medzi opýtanými profesionálnymi vojakmi Ozbrojených síl Slovenskej republiky skupina:

- vo veku 36 – 44 rokov,
- s vysokoškolským vzdelaním,
- dôstojníkov,
- kadetov Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika spoločne so skupinou profesionálnych vojakov v dočasnej a stálej štátnej službe.

Najzávažnejšie nevedomosti o extrémizme mala medzi opýtanými profesionálnymi vojakmi Ozbrojených síl Slovenskej republiky skupina:

- najmladších respondentov vo veku 18 – 26 rokov,
- so stredoškolským vzdelaním,
- mužstva,
- kadetov Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika.

Najtolerantnejšiu skupinu respondentov predstavovala medzi opýtanými profesionálnymi vojakmi Ozbrojených síl Slovenskej republiky skupina:

- vo veku 18 – 44 rokov,
- s vysokoškolským vzdelaním,
- dôstojníkov,
- kadetov Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika spoločne so skupinou profesionálnych vojakov v dočasnej a stálej štátnej službe.

Najnetolerantnejšiu skupinu respondentov voči menšinám v spoločnosti predstavovala medzi opýtanými profesionálnymi vojakmi Ozbrojených síl Slovenskej republiky skupina:

- vo veku 45 – 53 rokov,
- dôstojníkov,
- s vysokoškolským vzdelaním,
- profesionálnych vojakov v dočasnej štátnej službe.

Z uvedeného vyplýva, že skupina vysokoškolsky vzdelaných a skupina dôstojníkov predstavuje skupinu s najväčším podielom profesionálnych vojakov s kvalifikovanými vedomosťami o extrémizme a s najviac tolerantným postojom k menšinám v spoločnosti. Je zaujímavé, že rovnaké skupiny však predstavovali i skupiny s najvyšším podielom respondentov s intolerantným postojom k menšinám v spoločnosti. Z tejto skutočnosti je preto možné usudzovať, že len samotné zvyšovanie vedomostí o extrémizme nie je spôsobilé samotný extrémizmus eliminovať.

Pri vyhodnotení dotazníkového prieskumu bolo tiež zaujímavé sledovať kvalifikovaný počet údajov svedčiacich o intolerantnom postoji k menšinám v prípade jednej a tej istej vekovej skupiny, a to skupiny respondentov vo veku 45 – 53 rokov. Podľa všetkého možno tento stav interpretovať spôsobom, v zmysle ktorého muselo v procese osvojovania si hodnôt dôjsť k systémovému zlyhaniu pri identifikovanej vekovej skupine profesionálnych vojakov. Na uvedenej skutočnosti je rovnako zaujímavé, že najmladší respondenti tradične označovaní za najrizikovejšiu skupinu z pohľadu zradikalizovania sa, patrili k najviac tolerantným respondentom spomedzi oslovených.

Záver plynúce z realizovaného výskumu sú spôsobilé prispieť ku správne nastaveniu protixtrémistických opatrení v prostredí Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Vzhľadom na zistené závery je potrebné zamerať sa na metodicky jasne nastavený systematický boj s extrémizmom zameraný na emočnú stránku adresátov a ich výchovu k tolerancii. Pričom je potrebné sa zamerať predovšetkým na vekovú skupinu 45 až 53-ročných profesionálov.

Je totiž nesmierne dôležité pozitívne ovplyvňovať spoločenské vzťahy v Ozbrojených silách Slovenskej republiky smerom ku kreovaniu profesionálnych vojakov s tolerantným prodemokratickým hodnotovým nastavením, ktoré najmä v priestore mnohonárodných, multietnických či multikonfesných armád, s ktorými tvoria Ozbrojené sily Slovenskej republiky strategické partnerstvo, predstavujú *conditio sine qua non* (nevyhnutný predpoklad) partnerskej spolupráce.

Záver plynúce z realizovaného prieskumu môžu napokon slúžiť i ako impulz pre ďalšie vedecké skúmanie vedúce k overeniu ich záverov. Rovnako tak môžu viesť k výskumom zameraným na ich detailnejší rozbor.

5 ODPORÚČANIA PRE ODBÚRAVANIE EXTRÉMIZMU

V rámci výskumu zameraného na zodpovedanie otázok o najčastejších príčinách extrémizmu a najčastejších odporúčaní na eliminovanie extrémizmu, bol prostredníctvom analýzy dostupných dokumentov tvorených závermi realizovaných výskumov venovaných extrémizmu, koncepčných dokumentov zaoberajúcich sa extrémizmom či vedeckých a odborných záverov odborníkov pre oblasť extrémizmu zostavený rebríček najpočetnejších odporúčaní pre boj s extrémizmom v spoločnosti (boli použité i pramene z ČR, a to z dôvodu spoločnej skúsenosti s totalitnými režimami, spoločnej histórie ozbrojených síl a kultúrnej blízkosti).

Súčasne boli sledované i najpočetnejšie identifikované príčiny, pre ktoré v našom regióne k extrémizmu dochádza.

Pre zodpovedanie otázky, aké sú najčastejšie príčiny extrémizmu a aké sú najčastejšie odporúčania pre boj s extrémizmom, bol výskum zameraný na zostavenie rebríčka najčastejších príčin extrémizmu a najpočetnejších odporúčaní pre eliminovanie extrémizmu.

Objektom výskumu boli vybrané expertné dokumenty o extrémizme a predmetom výskumu boli závery v oblasti príčin extrémizmu a odporúčaní pre boj s ním.

Počas výskumu bola analýze podrobená nasledovná skupina dostupných expertných dokumentov:

- Akadémia Policajného zboru v Bratislave: Príčiny rastu radikalizácie a agresivity určitých skupín obyvateľstva,
- Občianske združenie Mládež ulice: Základy sociálnej práce s mládežou ohrozenou extrémizmom a radikalizáciou,
- Centrum vedecko-technických informácií SR: Názory žiakov základných a stredných škôl na prejavy extrémizmu a ich pohľad na terorizmus,
- Inštitút pre kriminológiu a sociálnu prevenciu: Kriminologické a právne aspekty extrémizmu,
- Vláda SR: Konceptia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024,
- Vláda ČR: Konceptia boja proti extrémizmu a predsudkovej nenávisti 2021 – 2026,
- Vláda ČR: Správa o extrémizme a predsudkovej nenávisti na území ČR v roku 2020,
- Úrad vlády SR: Závery a odporúčania vyplývajúce z medzinárodnej Konferencie o boji proti extrémizmu (23. – 24. marec 2010),
- Radikalizácia v ozbrojených silách: poznatky z ČR a z Nemecka v stredoeurópskom kontexte,
- Extrémizmus z pohľadu vojakov,
- Hrozba politického extrémizmu z hľadiska Ozbrojených síl ČR,
- Stratpol: Mládež, radikalizmus a polovojenské organizácie,
- Psychoedukačný program minimalizácie extrémistických postojov a prejavov mladých ľudí,
- Extrémizmus a radikalizácia v sociálnych kontextoch,
- Prejavy radikalizmu a extrémizmu v sociálnych vzťahoch,
- Správa o bezpečnosti SR za rok 2020,
- Správa o činnosti SIS za rok 2020,
- Správa o činnosti Vojenského spravodajstva za rok 2020,
- Bezpečnostná stratégia SR 2021,
- Boj proti radikalizácii a náboru teroristov – strategická výzva v boji proti terorizmu v podmienkach EÚ a SR ako členskej krajiny EÚ,
- Spôsob boja s extrémizmom v OS SR,
- Extrémizmus a spoločnosť.

Analýza spracovaných podkladov preukázala za štatisticky najpočetnejší uvádzaný dôvod, vďaka ktorému dochádza k extrémizmu internet a sociálne siete, ktoré umožňujú jeho ľahké šírenie, nábor členov či spoluprácu extrémistických skupín, a to aj pod rúskom anonymity, ktorú internet umožňuje.

Za druhú najpočetnejšiu príčinu považujú analyzované skupiny dokumentov nízky vek páchatelov extrémistických skupín, ktorí predstavujú najzraniteľnejšiu skupinu voči extrémizmu.

Na treťom mieste v poradí skončila politická situácia u nás, témy vyberané politikmi či neschopnosť riešiť spoločenské otázky pri riadení verejnej správy.

Štvrtý najpočetnejší dôvod ovplyvňujúci extrémizmus označujú analyzované pramene konfliktné spolužitie s Rómami.

Vplyv médií zobrazujúcich násilné riešenie problémov, propagáciu životného štýlu, ktorý si prevažná časť populácie nemôže dopriať, šírenie hoaxov a dezinformácií rozličnými „alternatívnymi“ médiami sa spoločne s migráciou do Európy, intoleranciou voči Arabom a negatívnym ekonomickým statusom, chudobou či nezamestnanosťou, umiestnili v štatistickom rebríčku na piatom mieste.

Analýza preukázala i vplyv vzdelania na osvojenie si extrémistických myšlienok či správania, ku ktorému sa uchylujú predovšetkým menej vzdelané osoby.

Za ďalšie príčiny, ktoré významne ovplyvňujú extrémizmus na Slovensku, považuje analýza získaných prameňov i negatívny spoločenský status, absentujúce zmysluplné vyplnenie voľného času, nadobudnuté predsudky, rodinné prostredie, vplyv rovesníkov a priateľov, túžbu spoločensky začleniť sa, niekam patriť či získať rešpekt, obdiv, alebo uznanie a túžbu osamostatniť sa v prípade mladej generácie.

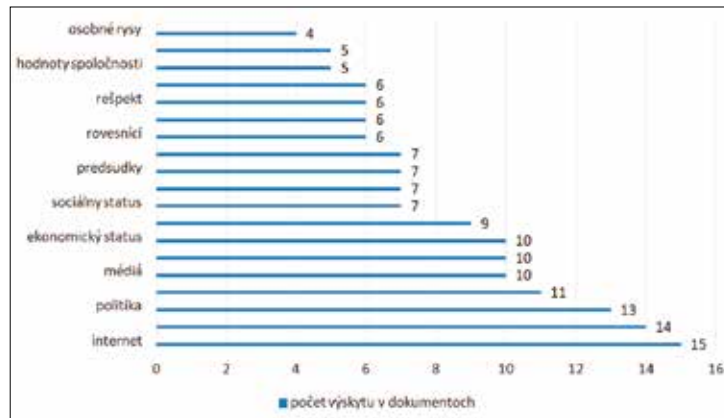
Napokon závery analýzy identifikujú ako príčiny extrémizmu aj vzťah ku sebe samému a zmysluplnosti života, aktuálne hodnoty v spoločnosti, vyjadrenie vzbury mladých proti škole, rodine či spoločnosti a povahové vlastnosti, temperament či zdravotný stav jednotlivca.

Tabuľka 2: Počet výskytov príčin extrémizmu v analyzovaných dokumentoch

Príčiny extrémizmu	Počet výskytov v analyzovaných dokumentoch	Poradie zostupne
Internet	15	I.
Vek (mladí)	14	II.
Politika	13	III.
Spolužitie s rómskou menšinou	11	IV.
Médiá	10	V.
Migranti	10	V.
Nezamestnanosť, chudoba, zlý ekonomický status	10	V.
Menej vzdelaní	9	VI.
Zlý sociálny status	7	VII.
Zábava, vyplnenie nudy a voľného času, vybitie si zlosti, adrenalín	7	VII.
Predsudky	7	VII.
Rodinné prostredie	7	VII.
Rovesníci, priatelia, sociálne skupiny	6	VIII.
Túžba niekam patriť, sociálne sa začleniť	6	VIII.
Získať rešpekt, obdiv, uznanie, dôležitosť, nadradenosť, osamostatniť sa	6	VIII.

Vzťah ku sebe samému a zmysluplnosť života	6	VIII.
Hodnoty v spoločnosti	5	IX.
Vzbura proti spoločnosti, rodine, škole	5	IX.
Dedičné faktory, temperament, inteligencia, osobné rysy, duševný a zdravotný stav	4	X.

(Zdroj: vlastné spracovanie)

Obrázok 1: Najpočetnejšie príčiny extrémizmu v analyzovaných dokumentoch

(Zdroj: vlastné spracovanie)

V prípade odporúčaných spôsobov, ktoré sú účelné bojovať s extrémizmom, sa na prvom mieste s kvalifikovaným odstupom od zvyšných odporúčaní ocitlo odporúčanie spočívajúce v organizovaní školení a prednášok, a nimi tak vzdelávať populáciu v oblasti extrémizmu.

Podstatným krokom pri odbúravaní extrémizmu preukázaným analýzou je monitorovanie extrémizmu a zber poctivých údajov o ňom, ktoré sa ako druhé najčastejšie odporúčanie vyskytvalo v analyzovanom súbore dokumentov.

Tretí najodporúčanejší spôsob boja s extrémizmom spočíva v zmene legislatívy, a to v sprísnení trestov či nastavení správnej pojmológie v nej.

Často sa vyskytovala aj potreba medzirezortnej spolupráce a zabezpečenie praktických a teoretických spôsobilostí osôb, ktoré môžu v boji s extrémizmom vykonávať prednášky, prácu s rizikovou skupinou populácie, či pôsobiť v riadiacich a veliacich pozíciách. Tieto znalosti je pritom v zmysle odporúčaní potrebné nepretržite aktualizovať. Potrebné je aj dbať o dôsledné uplatňovanie práva a trestať prejavy extrémizmu.

V zmysle záverov realizovanej analýzy možno v boji s extrémizmom za účelné považovať i využitie médií v predchádzaní radikalizácie v spoločnosti. Rovnako je potrebné v populácii budovať vlastné kritické myslenie a schopnosť overovať si informácie, filtrovať hoaxy od objektívnych správ. Podstatná je i úloha Policajného zboru SR, politika vlády SR či výchovno-vzdelávacie aktivity škôl.

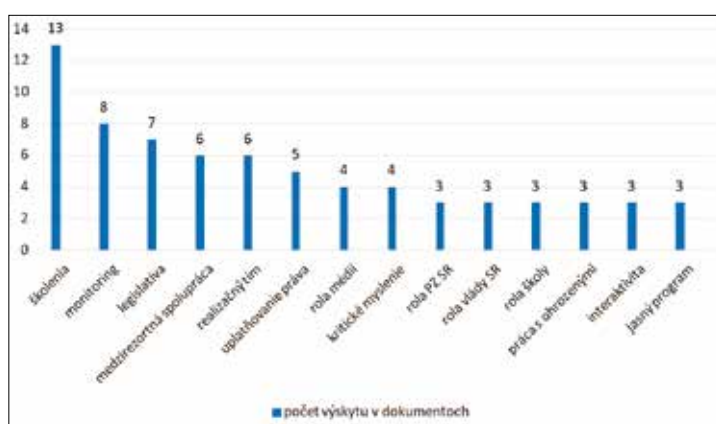
Odporúčaná je napokon i koncentrácia na najrizikovejšie skupiny populácie, ohrozené možnosťou radikalizovania sa, a sociálnej práce s nimi v malých skupinách, ako aj emočne zážitkové interaktívne učenie.

V prípade aktivít cielených na vzdelávanie a osvetu v oblasti extrémizmu sa odporúča, aby bola jasne definovaná metodika a naplánovaný program zohľadňujúci jedinečnosť skupiny, ktorej je táto aktivita určená.

Tabuľka 3: Počet výskytov spôsobov boja s extrémizmom v analyzovaných dokumentoch

Spôsob boja s extrémizmom	Počet výskytov v analyzovaných dokumentoch	Poradie zostupne
Školenia, vzdelávanie, zvyšovanie informovanosti, povedomia	13	I.
Monitoring, zisťovanie informácií	8	II.
Sprísnenie trestov, zmena legislatívy	7	III.
Medzirezortná spolupráca	6	IV.
Praktická a teoretická vybavenosť realizačného tímu, sledovanie trendov, informácií	6	IV.
Trestanie, uplatňovanie práva	5	V.
Rola médií	4	V.
Budovanie vlastného kritického myslenia, overovanie informácií	4	V.
Rola Policajného zboru SR	3	VI.
Rola vlády SR a štátu	3	VII.
Rola školy	3	VII.
Sociálna práca s ľuďmi ohrozenými extrémizmom (v malých skupinách)	3	VII.
Aktívna účasť ohrozených extrémizmom na práci s nimi, interaktivita, zážitkové učenie, spätná väzba, rozbor	3	VII.
Aktivity s jasným programom, metodikou a záverom, zohľadnenie skupiny, ktorej je určený	3	VIII.

(Zdroj: vlastné spracovanie)

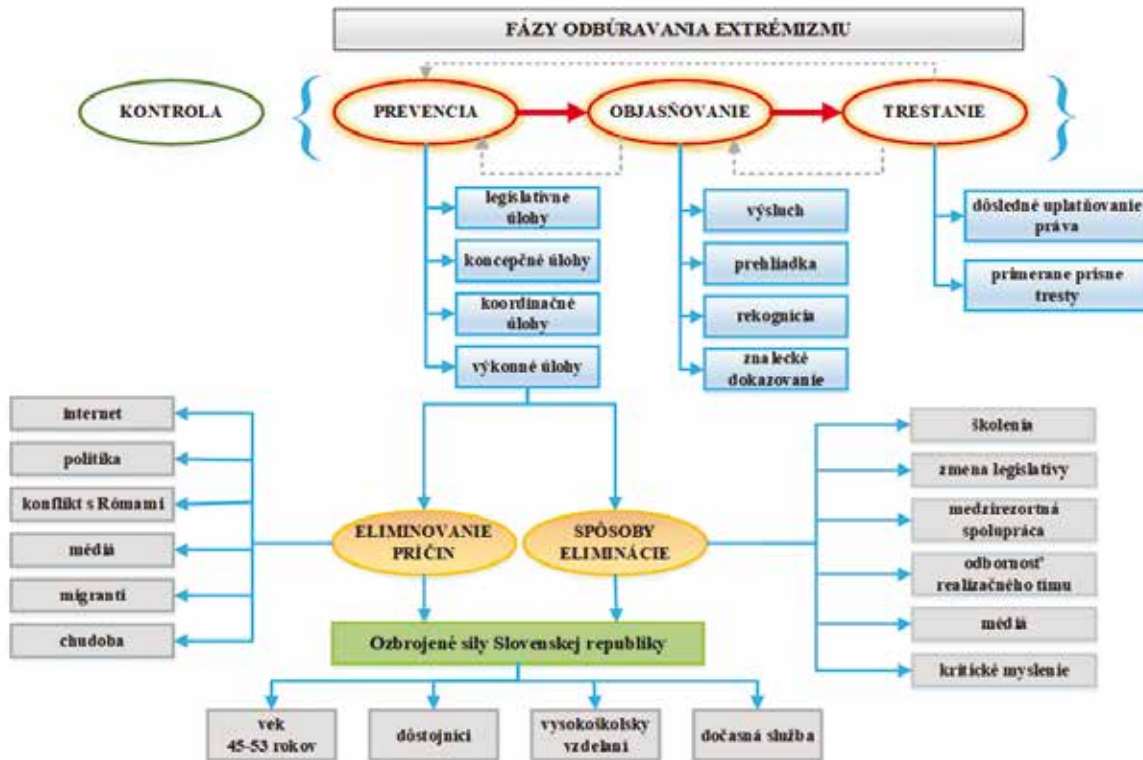

Obrázok 2: Počet výskytov spôsobov boja s extrémizmom v analyzovaných dokumentoch

(Zdroj: vlastné spracovanie)

6 MODEL ODBÚRAVANIA EXTRÉMIZMU V OZBROJENÝCH SILÁCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Vďaka zisteniam získaným zo záverov realizovaného dotazníkového prieskumu a dát z analýzy expertných dokumentov bolo možné zostaviť model odbúrania extrémizmu v Ozbrojených silách Slovenskej republiky.

Obrázok 3: Model odbúrania extrémizmu v OS SR

(Zdroj: vlastné spracovanie)

Vytvorený model odbúrania extrémizmu vychádza z troch časových fáz, počas ktorých možno vyvíjať aktivity spôsobilé pozitívne vplyvať na eliminovanie nenávisťného presvedčenia či konania.

Prvá fáza spočíva v prevencii, teda v aktivitách, ktorých cieľom je predchádzať nadobudnutiu intolerantných postojov, ako aj samotnému protispoločenskému extrémistickému správaniu.

Cieľom **druhej fázy** je objasniť extrémistické protispoločenské správanie (a to ako konanie, tak aj jeho extrémistický motív) a páchatela tohto skutku.

Posledná, **tretia fáza** spočíva v uplatnení sankcií za protispoločenské konanie, ktoré v sebe nesú i individuálnu a generálnu prevenciu, v dôsledku čoho nemožno zabudnúť na jej vzťah k predchádzaniu extrémistickej protispoločenskej činnosti.

Model počíta i s okolnosťami, v zmysle ktorých poznatky získané vo fáze vyvodzovania zodpovednosti možno uplatniť v procese objasňovania extrémistických skutkov, ako aj s poznatkami nadobudnutými počas objasňovania protispoločenskej činnosti, ktoré môžu slúžiť na zefektívnenie krokov prevencie.

Nakoľko všetky uvedené fázy sú tvorené skupinou úloh a odporúčaní, vytvorený model prostredníctvom znázornenia množiny prvkov pozostávajúcej práve z týchto fáz znázorňuje ne-

vyhnutnosť kontroly ich plnenia, a to ako efektívneho prvku pre zabezpečenie jeho realizácie. Poznatky z kontroly rovnako slúžia nepretržitému zdokonaľovaniu fáz modelu.

Prvú fázu prevencie tvoria štyri základné úlohy spojené s účelnou profylaxiou pred extrémizmom. Ide o legislatívne, koncepčné, koordinačné a výkonné úlohy. V rámci legislatívnych úloh je nevyhnutné nastaviť kvalitnú úroveň právnych noriem regulujúcich spoločenské vzťahy v oblasti extrémizmu. Koncepčné úlohy tkvejú vo vytvorení kvalitných a racionálnych strategických a koncepčných dokumentov pre odbúravanie extrémizmu. V prípade koordinačných úloh ide o potrebu prepojenia medzinárodných, národných a miestnych stratégií pre odbúravanie extrémizmu. Výkonné úlohy tvoria súbor realizačných krokov spočívajúcich v priamom pôsobení na faktory ovplyvňujúce extrémizmus v rizikovej skupine osôb. V rámci nich sa identifikujú najzávažnejšie faktory ovplyvňujúce extrémizmus, voči ktorým je potrebné zamerať prioritnú pozornosť pri eliminácii ich negatívnych dopadov na radikalizáciu spoločnosti. Výkonné úlohy súčasne stanovujú najodporúčanejšie metódy, s ktorými možno zápasíť s extrémizmom efektívne.

V zmysle znázorneného modelu je potrebné prioritne eliminovať negatívny dopad internetu, politiky v krajine, konfliktného spolužitia spoločnosti a rómskej menšiny, médií, migrantov a zlého ekonomického statusu na vyhrotené postoje v spoločnosti.

Internet umožňuje v priestore anonymity voľné šírenie extrémistických názorov s náročnou možnosťou vypátrania a potrestania páchatela extrémistického skutku. Rovnako tak je prostriedkom nadväzovania vzťahov medzi extrémistickými skupinami, koordinácie a vzájomnej spolupráce, ako i prostriedkom pre regrutáciu nových extrémistov.

Neriešenie vážnych spoločenských tém, polarizácia spoločnosti či radikalizácia politických strán, a napokon i vstup extrémistov do politiky predstavuje faktor zohľadnený v modeli ako jeden z najčastejších príčin extrémizmu.

Rovnako je tak tomu i v prípade stereotypov, predsudkov či negatívnych osobných skúseností pri spolužití Rómov a väčšinovej populácie, ako aj v prípade nazerania na migrantov ako na zdroj ohrozenia osobnej bezpečnosti a zamestnania.

Model identifikuje médiá ako jednu z najčastejších príčin extrémizmu, a to s ohľadom na nesprávne životné vzory, ktoré prezentujú, či s ohľadom na tie z nich, ktoré otvorene šíria extrémizmus alebo dezinformácie.

Spracovaný model napokon znázorňuje ako poslednú z najčastejších príčin extrémizmu chudobu, resp. zlý ekonomický status, ktorý vytvára pocit neistoty, frustrácie a hľadanie vinníka tohto stavu.

Pokiaľ ide o výkonné úlohy spočívajúce vo využití najodporúčanejších spôsobov pre odbúravanie extrémizmu, spracovaný model odkazuje na realizáciu školení, výchovu a vzdelávanie, zmenu právnej úpravy, medzirezortnú spoluprácu, odbornosť realizačného tímu, rolu médií a budovanie kritického myslenia v spoločnosti.

V prípade školení je nevyhnutná ich realizácia na základe jasnej metodiky s jasným cílením a záverom. Podstatné je tiež sledovanie trendov a udržiavanie potrebnej kvalifikácie členov tímu realizujúceho dané školenia.

Pri zmene legislatívy je potrebné docieľiť rozšírenie katalógu extrémistických trestných činov o environmentálny a politický extrémizmus a súčasne precizovať jestvujúce druhy extrémizmu ak, aby zastrešili všetky extrémisticky motivované skutky.

Ako jeden z kľúčových spôsobov odbúravania extrémizmu identifikuje model spoluprácu naprieč úrovňami a odvetvami štátnej správy a samosprávy, ale i rolu médií založenú na osвете, pozitívnej mediálnej kampani, tolerancii v spoločnosti či zvyšovaní korektnej informovanosti.

Predkladaný model napokon znázorňuje i budovanie vlastného kritického myslenia založeného na schopnosti vyhodnocovať a overovať získavané informácie ako účinný spôsob eliminovania extrémizmu.

V rámci skupín vytvorených v Ozbroyených silách Slovenskej republiky s ohľadom na vek, hodnostný zbor, vzdelanie a druh štátnej služby, odporúča model výkonné úlohy cieľiť prioritne na najrizikovejšie skupiny, ktorými sú profesionálni vojaci vo veku 45 – 53 rokov, dôstojníci, vysokoškolsky vzdelaní profesionáli a profesionálni vojaci v dočasnej štátnej službe.

V prípade skupiny dôstojníkov sa najväčší podiel respondentov s intolerantným presvedčením objavil až šesťkrát z celkových ôsmich vyhodnocovaných prípadov. Skupina 45- až 53-ročných profesionálnych vojakov päťkrát z celkových ôsmich vyhodnocovaných prípadov a s rovnakou početnosťou i skupina profesionálnych vojakov v dočasnej štátnej službe. Ide tak o kvalifikovaný rozdiel voči ostatným sledovaným skupinám, z dôvodu čoho je možné predpokladať systémový nedostatok v procese eliminácie vyhranených intolerantných postojov v jednej z generácií profesionálnych vojakov, v prípade výchovy a vzdelávania dôstojníkov či v službe profesionálnych vojakov v dočasnej štátnej službe.

Spracovaný model nezohľadňuje výlučne len vyššie uvedené závery realizovaného prieskumu, ale i záver, v zmysle ktorého početnejší výsledok prípadov, v ktorých disponovali intolerantným presvedčením respondenti dotazníkového prieskumu bol dosiahnutý pri opýtaných s vysokoškolským vzdelaním. Tento záver je zaujímavým aj s ohľadom na okolnosť, že práve skupina vysokoškolsky vzdelaných mala najkvalifikovanejšie vedomosti o extrémizme. Pri odbornej práci s nimi, v záujme odbúravania extrémizmu, je potrebné dbať najmä na výchovu k tolerancii a nielen na sprostredkovanie informácii o extrémizme.

V prípade druhej fázy spočívajúcej v objasňovaní extrémistického skutku, jeho motívu a jeho páchatela odporúča model spomedzi katalógu kriminalistických metód využiť predovšetkým výsluch, domovú prehliadku, prehliadku iných priestorov, ako aj osobnú prehliadku. Rovnako tak i rekogníciu a znalecké dokazovanie (ide o odporúčania kriminalistiky vo vzťahu k odhaľovaniu extrémistickej trestnej činnosti).

Tretia, finálna fáza v podobe trestania so sebou nesie dve základné úlohy, a to dôsledné vyvodzovanie zodpovednosti za extrémistické konanie a jeho trestanie primerane prísnyim postihom. Je totiž dôležité do spoločnosti vyslať signál, že táto forma protispoločenskej činnosti nie je nijako akceptovaná, a že jej páchatel sa pred zodpovednosťou neskryje. Trest, ktorý postihne páchatela extrémistického skutku, nesmie byť nijako benevolentný, aby samotného páchatela a spoločnosť odradil od rovnakých konaní v budúcnosti. Súčasne však nesmie byť ani neprimerane prísny, aby nevzbudzoval v spoločnosti súcit s extrémistickým páchatelom a jeho konaním.

7 ZÁVER

Vzhľadom na aktuálnosť problematiky extrémizmu ako celospoločenského negatívneho fenoménu súčasnej spoločnosti, ktorý neobchádza ani prostredie ozbrojených síl, bolo cieľom tohto príspevku zistiť okolnosti ovplyvňujúce radikalizáciu spoločnosti, skúmať inklináciu k extrémizmu

v prostredí Ozbroyených síl Slovenskej republiky, ako i definovať odporúčané spôsoby boja s extrémizmom.

Na základe záverov realizovaného výskumu a prieskumu bol určený rebríček vhodných spôsobov odbúravania extrémizmu, ako aj najrizikovejšia skupina profesionálnych vojakov Ozbroyených síl Slovenskej republiky z pohľadu veku, dosiahnutého vzdelania, hodnosti a druhu štátnej služby.

Všeobecný model odbúravania extrémizmu v prostredí profesionálnych vojakov bol vytvorený aj s pomocou poznatkov získaných pri spracovaní dizertačnej práce autora textu.

Model boja s extrémizmom, zostavený na základe viacsektorového prístupu, môže dopomôcť účinne extrémizmu predchádzať, odhaliť latentné skutky extrémizmu, efektívne vyšetriť spáchanie týchto skutkov či napokon usvedčiť ich páchatelov z prostredia Ozbroyených síl Slovenskej republiky a spravodlivo ich potrestať.

Vytvorený model je rovnako spôsobilý pozitívne ovplyvniť spoločenské vzťahy v Ozbroyených silách Slovenskej republiky smerom ku kreovaniu profesionálnych vojakov s tolerantným prode-mokratickým hodnotovým nastavením, ktoré najmä v priestore mnohonárodných, multietnických či multikonfesionálnych armád, s ktorými tvoria Ozbroyené sily Slovenskej republiky strategické partnerstvo, predstavujú *conditio sine qua non* partnerskej spolupráce.

Nutné je poukázať aj na skutočnosť, že pri získavaní údajov o vedomostiach o extrémizme či inklinácii k extrémizmu v prípade profesionálnych vojakov Ozbroyených síl Slovenskej republiky, bolo uplatnené tzv. kritérium dostupnosti. Vzorka oslovených respondentov tak bola tvorená profesionálnymi vojakmi, ktorých bolo možné do dotazníkového prieskumu zapojiť prostredníctvom Akadémie ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši. Išlo o jej kadetov a profesionálnych vojakov zúčastňujúcich sa kurzov na akadémii, či napokon profesionálnych vojakov predstavujúcich jej tzv. stály stav. Spracované závery dotazníkového prieskumu preto reprezentujú práve túto spomenutú vzorku, a sú tak pre ňu i najlepšie uplatniteľné.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BENČÍK, J.: *Neonacista skandujúci „Sieg heil!“ hovorcom parlamentnej strany?* [online]. Denník N, 2019 [cit. 2023-03-04]. Dostupné na internete: <<https://dennikn.sk/blog/1672375/neonacista-skandujuci-sieg-heil-hovorcom-parlamentnej-strany/>>.

ČENTĚŠ, J.: *Trestný zákon : veľký komentár*. Žilina : Eurokódex, 2020. 1024 s. ISBN 978-80-8155-066-9.

Český expremiér Zeman : Islam je anticivilizácia [online]. TASR, 2011 [cit. 2023-03-04]. Dostupné na internete: <<https://svet.sme.sk/c/5969250/cesky-expremier-zeman-islam-je-anticivilizacia.html>>.

JURČÁK, V. - MARTAUS, P. - MARTAUS, T.: Skutki extrémizmu v Ozbroyených silách Slovenskej republiky. In: *Národná a Medzinárodná bezpečnosť 2021 : 12. medzinárodná vedecká konferencia : Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, ročník 2021, s. 202-211. ISBN 978-80-8040-606-6.

Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024 [online]. ÚV SR, 2021 [cit. 2023-03-04]. Dostupné na internete: <<https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/25631/1>>.

KORČOK, I.: *EÚ sa stala súčasťou domácich politik aj každodenného života* [online]. TASR, 2021 [cit. 2023-03-04]. Dostupné na internete: <<https://www.teraz.sk/najnovsie/korcok-eu-sa-stala-sucasťou-domac/545840-clanok.html>>.

LICHNER, V.: *Analýza radikálnych a extrémistických skupín, hnutí, siekt a kultov a ich pôsobenie v Slovenskej republike*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2020. 163 s. ISBN 978-80-8152-839-2.

MURÍNOVÁ Z.: *Politický extrémizmus u nás : Základné informácie o súčasnom extrémizme na Slovensku* [online]. FICE Slovensko - PREVENCIA AD, 2017 [cit. 2023-03-04]. Dostupné na internete: <prevenciaad.sk/wp-content/uploads/2013/11/Politick%C3%BD-extr%C3%A9mizmus-u-n%C3%A1s-z%C3%A1kladn%C3%A9-inform%C3%A1cie-o-s%C3%BA%C4%8Das-nom-extr%C3%A9mizme-na-Slovensku-2.pdf>.

Nariadenie ministra obrany Slovenskej republiky č. 6/2022 o zabezpečení plnenia úloh boja proti radikalizácii a extrémizmu.

PAULÍK, J.: *Prápor Azov, hajlujúci bojovníci a očistenie od radikálov. Ich súčasný stav nemôžeme s minulosťou porovnávať, tvrdia analytici* [online]. Refresher, 2022 [cit. 2022-12-30]. Dostupné na internete: <<https://refresher.sk/111282-Prapor-Azov-hajlujuci-bojovnici-a-ocistenie-od-radikalov-lch-sucasny-stav-nemozeme-s-minulostou-porovnavat-tvrdia-analytici>>.

SCHEINER J.: *Velebení aj zatracovaní : Kto sú bojovníci pluku Azov?* [online]. TREND, 2022 [cit. 2022-12-30]. Dostupné na Internete: <<https://www.trend.sk/nazory-a-komentare/velebeni-aj-zatracovani-kto-su-bojovnici-pluku-azov>>.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 198/1994 Z. z. o vojenskom spravodajstve v znení neskorších predpisov.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 46/1993 Zb. o Slovenskej informačnej službe v znení neskorších predpisov.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Čelia Ozbrojené sily Slovenskej republiky problému s extrémizmom?
2. Aká je úloha Vojenskej polície v boji s extrémizmom?
3. Aké sú najpočetnejšie odporúčania spôsobu boja s extrémizmom?
4. Disponujú profesionálni vojaci dostatočnými vedomosťami o extrémizme?
5. Sú profesionálni vojaci odolní voči extrémizmu?

HYBRIDNÁ HROZBA – IDENTIFIKÁCIA PRÍZNAKOV VEDENIA HYBRIDNEJ VOJNY

kpt. JUDr. Milan **KUSÁK**, LL.M.

ÚVOD

V súčasnosti čelíme výzvam, ktoré zásadným spôsobom menia naše chápanie konfliktov a vojnových stratégií. Jedným z takýchto nových fenoménov je hybridná vojna, ktorá sa stala kľúčovým konceptom v oblasti bezpečnosti a obrany. Termín „hybridná vojna“ sa často používa na označenie konfliktu, ktorý kombinuje tradičné vojenské operácie s rôznymi nevojenskými metódami, vrátane kybernetických útokov, dezinformačných kampaní a politického či ekonomického nátlaku.

Článok, ktorý máte pred sebou, sa zaoberá detailnou analýzou pojmu hybridná vojna, jej definíciami a praktickými prejavmi v rôznych konfliktoch. Zameriava sa na rôzne definície a prístupy k hybridnej vojne, ktoré sa líšia medzi rôznymi školami a analytikmi. Kľúčovou otázkou však stále zostáva, ako efektívne rozpoznať a reagovať na hybridné hrozby. Článok ponúka prehľad najpravdepodobnejších príznakov a identifikátorov hybridného konfliktu, vrátane kombinácie vojenských a nevojenských prostriedkov, kybernetických útokov, informačných operácií a politickej destabilizácie. Podrobne tiež rozoberá prípadové štúdie, ktoré ilustrujú konkrétne prejavy hybridnej vojny v modernom svete, ako napríklad konflikt na Ukrajine a udalosti v Hongkongu.

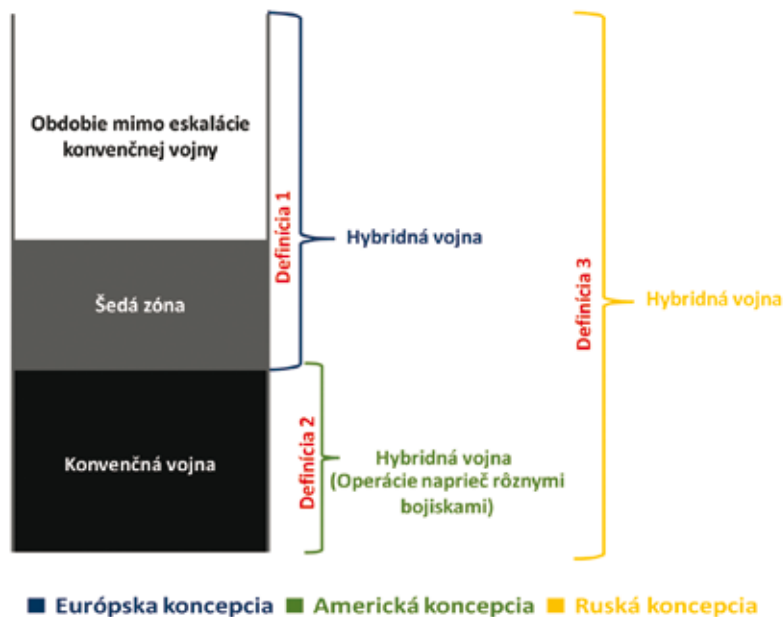
V závere sa článok venuje obranným stratégiám a reakciám na hybridné hrozby, zdôrazňuje význam koordinácie medzi rôznymi bezpečnostnými zložkami a využívania pokročilých technológií na zaistenie národnej bezpečnosti. Hybridná vojna predstavuje dynamický a komplexný fenomén, ktorý si vyžaduje neustálu adaptáciu a inovácie v oblasti bezpečnostných opatrení.

1 CHARAKTERISTIKA A DEFINÍCIA HYBRIDNEJ VOJNY

Slovo „hybrid“ sa pôvodne používalo v biológii, predovšetkým však vo vede o šľachtení domestikovaných zvierat a rastlín. Označovalo sa ním kríženie dvoch rôznych línií.¹⁾ S postupom času sa tento termín vyvíjal a v súčasnosti slúži na opis používania viacerých prostriedkov v ich kombinácii, ako sú napríklad hybridné vozidlá poháňané benzínom a elektrinou. S ohľadom na túto etymológiu, termín „hybridná vojna“ slúži na označenie typu vojny, ktorá kombinuje tradičné vojenské prostriedky s rôznymi nevojenskými prostriedkami. Medzi analytikmi vo všeobecnosti panuje v tomto bode konsenzus. V čom sa však analytici výrazne rozchádzajú, je spôsob akým odlišujú hybridnú vojnu v súvislosti s konvenčne ponímanou vojnou. Vojnu ako takú charakterizuje vysoko intenzívny konflikt medzi pravidelnými silami dvoch alebo viacerých štátov, pričom každá využíva svoje vlastné schopnosti palebnej sily. Ako je znázornené na obrázku 1, definícia hybridnej vojny v súvislosti s konvenčnou vojnou môže byť ponímaná z pohľadu troch vzájomne sa prekrývajúcich koncepcií.

1) HOENBY, A. S.: *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*, 1974, s. 425.

Variácie zahŕňajúce vojenský a nevojenský charakter hybridnej vojny

Obrázok 1: Definície hybridnej vojny
(Zdroj: vlastné spracovanie)

Najširšia definícia je definícia 3, ktorá zahŕňa všetko od bojov v období mimo eskalácie konvenčnej vojny a situácií šedej zóny, ako aj použitie rôznych hybridných metód v konvenčnej vojne. Táto definícia je presadzovaná predovšetkým v rámci ruskej koncepcie hybridnej vojny. Za zakladateľa konceptu hybridnej vojny v Rusku sa považuje náčelník Generálneho štábu Ozbrojených síl Ruskej federácie a prvý námestník ministra obrany armádny generál Valerij Vasilievič Gerasimov. Vo svojom článku *Ценность науки в предвидении : Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий* [Hodnota vedy je predvídavosť : Nové výzvy si vyžadujú prehodnotenie foriem a metód vedenia vojny] používa termín „hybridná vojna“ v širokom zmysle, a to bez toho, aby ju presne definoval. Podľa generála Gerasimova „hybridná vojna je vojnou novej generácie, v ktorej tradičné vojenské metódy a postupy sú nahradené hybridnými, to znamená širokou škálou politických, ekonomických, informačných, medzinárodných, humanitárnych a ďalších nástrojov“. Ďalej uvádza „v 21. storočí začína prevládať tendencia, kedy hranice medzi vojnou a mierom sú rozmazané. Vojny sa nevyhlasujú a ak sa začnú, neprebiehajú podľa obvyklej šablóny. Skúsenosti z konfliktov spojených s tzv. farebnými revolúciami v severnej Afrike a na Blízkom Východe poukazujú na to, že prosperujúci štát sa môže stať za niekoľko mesiacov, ba dokonca aj dní arénou vojenského zápasu, obeťou zahraničnej intervencie, a dostať sa do stavu humanitárnej katastrofy, chaosu a občianskej vojny“.²⁾

Generál pokračuje „v žiadnej z krajín, kde vypukla tzv. arabská jar nie je oficiálne vyhlásená vojna, avšak sociálne, ekonomické a politické dôsledky pre jednotlivé štáty a spoločnosti sú zrovnateľné s následkami skutočnej vojny. K dosiahnutiu politických a strategických cieľov už nie sú potrebné zbrane, resp. existujú účinnejšie nástroje. Pre dosiahnutie stanovených cieľov je mnohokrát vhodnejšie použitie politických, ekonomických, informačných, humanitárnych a ďalších nevojenských opatrení, vrátane protestného potenciálu obyvateľstva cieľovej krajiny.“²⁾ Z toho vyplýva, že politické a strategické ciele sa dosahujú hlavne prostredníctvom nevojenských opatrení, vrátane skrytých vojenských

2) GERASIMOV, V. V.: *Cennost' nauky v predvidenii...*, 2013.

akcií, a otvorené použitie sily prichádza až na konci konfliktu na dosiahnutie konečných cieľov. „*To všetko je doplnené o skryté vojenské akcie informačného charakteru alebo špeciálnych jednotiek. Otvorené použitie sily so zámienkou „udržania mieru a regulácie krízy“ sa deje až na konci konfliktu za účelom „dosiahnutia konečných cieľov“.* ³⁾

Generál Gerasimov poukazuje na to, že „*samotné pravidlá vojny sa zmenili. Narástla úloha nevojenských spôsobov dosiahnutia politických a strategických cieľov, ktoré v mnohých prípadoch svojou efektívnosťou prevyšujú silu zbraní. Vojenské sily sa často používajú pod pláštikom mierových operácií, ktoré majú dosiahnuť uzmierenie znepriatelených strán.*“ ²⁾ A ďalej uvádza „*nepriateľa je možné poraziť kombináciou politických, ekonomických, technologických, informačných a ekologických operácií*“ ²⁾

Definíciu 3 možno zhrnúť, že moderná vojna zahŕňa široké spektrum nevojenských prostriedkov, ako sú politické, ekonomické, informačné a humanitárne opatrenia, ktoré sú často účinnejšie ako tradičné zbrane. Konflikty dnes často prebiehajú bez formálneho vyhlásenia vojny, pričom skryté vojenské akcie a informačné operácie zohrávajú kľúčovú úlohu, pričom otvorená sila sa používa až na dosiahnutie konečných cieľov. Tým sa rozmazávajú hranice medzi vojnou a mierom, pričom štáty môžu rýchlo upadnúť do chaosu a občianskej vojny bez tradičného vojenského konfliktu.

Na druhej strane, definícia 2 je založená na predpoklade, že samotný pojem „vojna“ sa používa pre ozbrojené konflikty vysokej intenzity. Preto použitie hybridných metód v situáciách, ktorých intenzita sa nezvýšila, nie je zahrnuté do tejto kategórie hybridnej vojny. Túto koncepciu zastáva najmä americká škola. Z rovnakej perspektívy sú aj takí, ktorí tvrdia, že samotná analýza kategórie, ktorá pozostáva z rámca hybridnej vojny, je zavádzajúca. Namiesto toho by sa malo uvažovať o použití operácií naprieč rôznymi bojiskami (označované aj ako operácie na všetkých bojiskách alebo operácie na viacerých bojiskách) v rámci rozsiahlej konvenčnej vojny. Zástancovia tohto prístupu zastávajú názor, že podstatou vedenia vojny bude aj naďalej použitie sily, predovšetkým palebnej, a že v oblasti konvenčnej vojny sa budú najúčinnejšie využívať nové a rôznorodé metódy.

V súvislosti s definíciou 2 je vhodné upozorniť, že hlavným predstaviteľom tohto smeru je podplukovník Frank Hoffman z Inštitútu národných strategických štúdií Národnej univerzity obrany vo Washingtone. Podplukovník Hoffman je považovaný za „znovuobjaviteľa“ termínu hybridná vojna. V jeho ponímaní a s ohľadom na vyššie spomenuté hybridná vojna „*predstavuje viac ako len konflikt medzi štátmi a inými ozbrojenými skupinami. Je aplikáciou rôznych foriem konfliktu, ktoré najlepšie odlišujú hybridné hrozby alebo hybridné konflikty. To platí najmä odvtedy, odkedy môžu byť hybridné vojny vedené ako štátmi, tak i rôznymi neštátnymi aktérmi.*“ ⁴⁾ Podľa Hoffmana hybridná vojna zahŕňa konflikt, v ktorom sa zapájajú štátni aj neštátni aktéri, pričom využívajú metódy, ktoré predstavujú kombinované hrozby. Tieto hybridné (kombinované) hrozby „*zahŕňajú celú škálu spôsobov boja, vrátane konvenčných spôsobov a schopností, neregulárnej taktiky a nepravidelných formácií, ako aj kriminálne a teroristické činy, ktoré zahŕňajú neobmedzené násilie, nátlak, spoločenské nepokoje a rozvrat.*“ ⁵⁾ S ohľadom na uvedené poukazuje podplukovník Hoffman na to, že „*tieto rôznorodé aktivity môžu byť vykonávané viacerými samostatnými jednotkami (alebo dokonca tou istou jednotkou), pričom sú operačne a takticky riadené a koordinované v priestore operácie za účelom dosiahnutia synergického efektu vo fyzickom i psychologickom rozmere konfliktu. Želané účinky pritom možno dosiahnuť na všetkých úrovniach konfliktu.*“ ⁴⁾

3) GROHMANN, J.: *Hybridní války podle Valerije Gerasimova*, 2015.

4) HOFFMAN, F. G.: *Hybrid Warfare and Challenges*, 2009, s. 36.

5) HOFFMAN, F. G.: *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, 2007.

Podplukovník David J. Kilcullen (Austráľčan pracujúci pre americkú vládu vo Washingtone D.C.) potvrdzuje tento pohľad, keď popisuje hybridnú vojnu ako moderný konflikt zahrňajúci kombináciu konvenčnej vojny, neregulárnej vojny, občianskej vojny, povstania a terorizmu.⁶⁾ Major William J. Nemeth vo svojej práci o čečenskej vojne charakterizuje hybridnú vojnu ako moderný spôsob gerilovej vojny, kde sú využité moderné technológie a metódy mobilizácie.⁷⁾

K definícii 2 z vyššie uvedeného možno vyvodiť záver, že hybridná vojna predstavuje komplexný konflikt, kde sa kombinujú rôzne formy bojovej činnosti zahrňujúce konvenčnú aj neregulárnu vojnu, povstanie, terorizmus a kriminálne činy, využívané tak štátnymi ako aj neštátnymi aktérmi. Tento prístup umožňuje dosahovať synergický efekt vo fyzickom i psychologickom rozmere konfliktu. Moderné technológie a metódy mobilizácie sú kľúčové pre realizáciu hybridných hrozieb a dosahovanie stanovených cieľov na všetkých úrovniach konfliktu. Americká škola považuje hybridné metódy za súčasť konvenčnej vojny a zdôrazňuje význam palebnej sily v moderných konfliktoch.

Definícia 1, naopak, definuje hybridnú vojnu ako použitie rôznych vojenských a nevojenských prostriedkov v situáciách, ktoré neeskalujú do konvenčnej vojny alebo v situáciách, ktorých zámerom je vyhnúť sa tomu, aby sa pretransformovali do konvenčnej vojny v plnom rozsahu. Táto definícia je často používaná mnohými analytikmi.

V rámci európskej koncepcie ponímania hybridnej vojny je potrebné spomenúť holandského generálmajora a poslanca parlamentu Franka van Kappena. Bol jedným z prvých Európanov, ktorý sa o danú problematiku zaujímal a dokázal zdefinovať pojmy s ňou súvisiace. Z jeho pohľadu možno hybridnú vojnu chápať ako „široké spektrum nepriateľských aktivít, v ktorých úloha vojenského komponentu je skôr malá, pretože politický, informačný, ekonomický a psychologický vplyv sa stáva hlavným prostriedkom vedenia boja. Takéto metódy pomáhajú dosiahnuť významné výsledky: teritoriálne, politické a ekonomické straty nepriateľa, chaos a rozvrat systému výkonu štátnej moci, a oslabenie morálky spoločnosti“.⁸⁾ V tejto súvislosti je potrebné poukázať na to, že štáty sú povinné dodržiavať medzinárodné právo, ako sú Ženevské konvencie na ochranu obetí vojny a Haagský dohovor o používaní zbraní vo vojne. Ženevské konvencie a ich dodatkové protokoly tvoria základ medzinárodného humanitárneho a vojnového práva, ktoré chráni dôstojnosť ľudskej bytosti počas ozbrojených konfliktov. Tieto zásady zaručujú ochranu tých, ktorí sa priamo nezúčastňujú konfliktu alebo boli vyradení z boja. Všetky štáty sú zmluvnými stranami týchto konvencií, a preto sú povinné ich dodržiavať, pričom porušenie týchto pravidiel je považované za vojnový zločin s následnou trestnou zodpovednosťou podľa medzinárodného práva. Kappenov prínos však spočíva práve v tom, že významne poukázal na skutočnosť, podľa ktorej „štáty, ktoré vedú hybridnú vojnu, uzatvárajú dohody s neštátnymi aktérmi, bojovníkmi (žoldniermi), súkromnými organizáciami a skupinami miestnych obyvateľov, avšak akúkoľvek komunikáciu s nimi dôrazne popierajú. Títo aktéri totiž môžu vykonávať (realizovať) také veci (kroky), ktoré si štát nemôže dovoliť podniknúť. Všetka špiónská robota tak môže byť potom hodená na plecía nevládných organizácií“.⁹⁾

V tomto prípade je pojem „vojna“ rozšírený na širší význam, ktorý nie je nevyhnutne potrebný vnímať ako použitie plnej vojenskej sily. Táto definícia sa však často používa zámerne, možno preto, aby upriamila pozornosť na túto novú formu „vojny“ ako donucovací prostriedok na dosiah-

6) KILCULLEN, D.: *The Accidental Guerrilla : Fighting Small Wars in the Midst of a Big One*, 2009.

7) HOFFMAN, F. G.: *Hybrid vs. Compound War*, 2009.

8) *Kremlin hybrid war against Ukraine and EU : Energy Component*, 2014.

9) *Hybrid Warfare as a Key Instrument of Russian Revenge Geostrategy*, 2015.

nutie cieľov používaných štátmi (alebo mocnými neštátnymi aktérmi) namiesto konvenčnej vojny v plnom rozsahu. Aj keď rozsiahle konvenčné vojny v budúcnosti úplne nezmiznú, dôležité sa stanú nové metódy vedenia vojny, ktoré nevedú k rozsiahlemu vojenskému konfliktu za plného využitia zbraní. V tejto súvislosti by jasné rozlíšenie medzi koncepciou hybridnej vojny, ako by mala byť zavedená v rámci definície 1 a konvenčnou vojnou prispelo k jasnejšej a presnejšej diskusii.

Z pohľadu definície 1 je teda hybridná vojna využiteľná ako donucovací prostriedok spočívajúci v tom, že štáty a neštátni aktéri využívajú kombináciu vojenských a nevojenských metód, ako sú politické, ekonomické, informačné a psychologické vplyvy na dosiahnutie svojich cieľov bez toho, aby sa zapojili do plnohodnotnej konvenčnej vojny. Týmto spôsobom môžu spôsobiť značné škody nepriateľovi, ako sú teritoriálne, politické a ekonomické straty, chaos a oslabenie jeho morálky. Táto koncepcia si je však plne vedomá aj nekalých praktík zo strany nepriateľa pri vedení hybridnej vojny, ktoré podčiarkujú diverzný charakter jeho konania.

Záverom k tejto časti je treba konštatovať, že v každom prípade by nejednoznačná definícia „hybridnej vojny“ v tomto článku mohla viesť k zmätku. Preto je potrebné stanoviť definíciu v počiatočnej fáze diskusie, ale ako už bolo spomenuté vyššie, ktorú definíciu je vhodné prijať, bude závisieť od zamerania diskusie. V tomto článku sa zameriame na vznik štátov a neštátnych aktérov, ktorých cieľom je dosiahnuť ciele, ktoré sa predtým dosiahli prostredníctvom rozsiahlej konvenčnej vojny rôznymi metódami, vrátane vojenských a nevojenských prostriedkov, bez toho, aby sa uchýlili ku konvenčnej vojne. Preto v tomto článku budeme používať termín „hybridná vojna“ v zmysle definície 1, aby bol zameraný na hybridné metódy.

2 PRÍZNAKY A IDENTIFIKÁTORY HYBRIDNÉHO KONFLIKTU

2.1 Príznaky

Samotný proces identifikácie hybridného konfliktu je náročný. Dôvodom je, že tieto stratégie často zahŕňajú maskovanú a skrytú činnosť.

Najpravdepodobnejšie príznaky, ktoré môžu naznačovať, že ide o hybridnú vojnu: sú:

1. Kombinácia vojenských a nevojenských prostriedkov

Zahŕňa použitie tradičných vojenských síl spolu s nekonvenčnými metódami, ako sú kybernetické útoky, informačné operácie a podpora miestnych militantných skupín.

Kybernetické útoky sú považované za dôležitú súčasť hybridnej vojny. Využívajú digitálne prostriedky, aby narušili, poškodili alebo ovládli kritickú infraštruktúru protivníka. Kompozične môžu pozostávať z:

- **malwaru a vírusov** – ich úlohou je infikovať počítačové systémy, ktoré môžu napríklad vymazať dáta alebo prevziať kontrolu nad systémom;
- **DDoS útokov** – tieto majú za cieľ preťažiť servery, a tým ich urobiť nedostupnými pre ich používateľov;
- **phishingu a sociálneho inžinierstva** – inými slovami ide o získavanie citlivých informácií s použitím klamstva a manipulácie;
- **hackovania kritických systémov** – predstavuje narúšanie napríklad systémov riadenia energetických sietí, finančných systémov, ale aj dopravnej infraštruktúry.

Informačné operácie zase opisujú širokú škálu aktivít, ktoré sú zamerané na ovplyvňovanie verejnej mienky a rozhodovacích procesov. Sem sú zaradené:

- **psychologické operácie (PSYOPS)** – využívanie psychologických techník na ovplyvnenie morálky a správania buď jednotlivcov, alebo skupín;
- **manipulácia médií** – používanie médií na šírenie želanej propagandy, ale aj na potláčanie nepriaznivých informácií;
- **propaganda** – šírenie informácií za účelom ovplyvniť postoje a vnímanie cieľovej populácie. Tieto informácie môžu byť pravdivé, skreslené alebo úplne falošné;
- **dezinformácie** – úmyselne rozširovanie nepravdivých informácií s cieľom zmiast' protivníka, prípadne ovplyvniť verejnú mienku.

Podstatná je predovšetkým intenzívna kampaň dezinformácií a propagandy s cieľom zmiast', destabilizovať a ovplyvniť verejnú mienku a rozhodovacie procesy protivníka. Dezinformácie a propaganda môžu byť šírené rôznymi kanálmi, vrátane sociálnych médií, tradičných médií, falošných webových stránok a cez rôzne formy digitálnych platforiem.¹⁰⁾ Rozhodujúcim účelom tejto taktiky sú:

- a) **zmätenie a polarizácia spoločnosti** – vytvárajú a šíria sa protichodné informácie, ktoré spôsobujú zmätok a rozdeľujú spoločnosť na rôzne skupiny s rozdielnymi názormi;
- b) **oslabenie dôvery** – dôvera verejnosti v úradné inštitúcie, médiá a vládu je podkopávaná, čo môže viesť k politickej nestabilite;
- c) **ovplyvnenie politických rozhodnutí** – použitím manipulácie verejnej mienky a volieb je možné dosiahnuť politické zmeny výhodné pre útočníka;
- d) **demoralizácia protivníka** – predstavuje šírenie pesimistických alebo demoralizujúcich myšlienok.

Osobitné miesto v tejto súvislosti zastáva kultúrna a náboženská manipulácia. Jej podstatou je využívanie kultúrnych a náboženských rozdielov na vytváranie napätia a rozdeľovanie spoločnosti. Táto forma manipulácie je obzvlášť účinná, pretože zasahuje do základných identít a hodnôt jednotlivcov a skupín, čo môže viesť k hlbokým a dlhotrvajúcim konfliktom.

Kultúrne rozdiely medzi rôznymi etnickými a národnostnými skupinami sú v kontexte hybridnej vojny zraniteľným miestom. Zúčastnené strany hybridnej vojny môžu využívať takéto rozdiely s úmyslom šíriť medzi obyvateľstvom dezinformácie a propagandu s podporou nedôvery a nepriateľstva. Príkladom môžu byť falošné správy a manipulatívny obsah na sociálnych sieťach, ktorý prezentuje určité kultúrne praktiky negatívnym spôsobom, čo vyvoláva negatívne dojmy a emócie, a taktiež polarizuje spoločnosť.¹¹⁾ Náboženské rozdiely predstavujú hlbokú a citlivú tému, ktorá je ľahko zneužitelná na vyvolanie konfliktov. Prostredníctvom dezinformácií a propagandy, tak môže útočník šíriť nenávisť a strach medzi rôznymi náboženskými skupinami. Typicky môže ísť o vytváranie falošnej správy o útokoch alebo urážkach jednej náboženskej skupiny smerom k druhej, čo vyvolá násilnú reakciu a eskaláciu napätia.¹²⁾

10) HUGHES, H.C. - WAISMEL-MANOR, I.: The Macedonian fake news industry..., 2021.

11) *Cultural Property : A Hybrid Threat Issue*, 2021.

12) BILAL. A.: Hybrid Warfare – New Threats, Complexity, and 'Trust' as the Antidote, 2021.

Existuje mnoho príkladov zneužívania kultúrnych a náboženských rozdielov v hybridnej vojne. Počas konfliktu na Ukrajine sa vo veľkej miere využíva napätie medzi pro-ruskými a pro-ukrajinskými skupinami, pričom propaganda a dezinformácie hrajú kľúčovú úlohu v polarizácii spoločnosti.¹³⁾ Inak to nie je ani na Blízkom východe, kde sú náboženské rozdiely medzi sunnitmi a šiitmi vo veľkej miere zneužívané na šírenie násilia a destabilizáciu regiónu.¹¹⁾

Podpora miestnych skupín môže v praxi spôsobiť, že nepravidelné vojenské jednotky napadnutého štátu budú vykonávať podpornú činnosť v záujme agresora. Nasadenie takýchto nepravidelných vojenských jednotiek môže prebiehať skryto a mimo formálnych vojenských štruktúr. Príkladom takýchto aktivít agresora sú:

- **finančná a materiálna podpora** – poskytovanie zbraní, financií a iných zdrojov na podporu miestnych skupín;
- **výcvik a poradenstvo** – poskytovanie vojenského výcviku a strategických rád militantným skupinám;
- **spravodajská podpora** – poskytovanie spravodajských informácií na zlepšenie efektívnosti operácií týchto skupín;
- **skrytá intervencia** – nepriamy zásah a manipulácia prostredníctvom miestnych aktérov, aby agresor mohol dosiahnuť svoje ciele bez priameho angažovania sa a zvýšenia medzinárodnej pozornosti.

2. Ekonomický tlak

Príkladom sú sankcie, obchodné obmedzenia alebo manipulácia s cenami surovín, a to s cieľom oslabenie ekonomiky protivníka.

Ekonomický tlak s použitím ekonomických nástrojov možno využiť na oslabenie ekonomiky protivníka a destabilizáciu jeho politického systému. Do tejto stratégie môžu byť začlenené sankcie za účelom obmedzenia prístupu k medzinárodným trhom, obchodné obmedzenia na narušenie dodávateľských reťazcov, ale aj manipulácie s cenami surovín, čoho výsledky môžu mať výrazný dopad na hospodárstvo cieľovej krajiny. Ekonomický tlak možno považovať za efektívny nástroj hybridnej vojny, a to z dôvodu, že môže spôsobiť hospodársku nestabilitu, zvýšiť nezamestnanosť, znížiť životnú úroveň a vyvolať sociálne nepokoje, čo môže potenciálne viesť k oslabeniu vládnej moci a zvýšeniu vnútropolitických konfliktov.¹⁴⁾

3. Politická destabilizácia

Podpora vnútorných politických konfliktov, etnických napätí alebo separatistických hnutí s cieľom oslabiť alebo rozložiť politickú stabilitu cieľovej krajiny.

Politickou destabilizáciou rozumieme jednu z možností využitia taktiky hybridnej vojny. Cieľom je na podporu zintenzívnenia vnútorných politických konfliktov, etnických napätí alebo separatistických hnutí v cieľovej krajine s úmyslom oslabiť jej politickú stabilitu.¹⁵⁾ Účelom je rozložiť vnútornú jednotu štátu, oslabiť dôveru občanov vo vládu a vytvoriť prostredie chaosu a neistoty. Na tento účel sú využívané nástroje vrátane vyššie spomenutých ako sú dezinformácie, propagan-

13) ROSÉN, F.: *Putin's Upper Hand : Cultural Domain Warfare*, 2024.

14) BALDWIN, D. A.: *Economic statecraft : Uses of economic power in international relations*, 1985.

15) THIELE, R. (ed.): *Hybrid Warfare: Future and Technologies*, 2021.

da, kyberútoky a financovanie opozičných skupín, čo môže viesť k vnútorným nepokojom, politickej polarizácii a oslabeniu schopnosti vlády účinne reagovať na vonkajšie hrozby.¹⁶⁾

4. Právne a diplomatické manévry

Je to používanie právnych nástrojov a diplomatických tlakov na ospravedlnenie agresie alebo na získanie medzinárodnej podpory pre svoje akcie.

V hybridnej vojne štáty využívajú právne argumenty na ospravedlnenie svojich agresívnych činov. Používajú medzinárodné právo selektívne vyberajúc si tie aspekty, ktoré podporujú ich akcie, zatiaľ čo ignorujú ostatné. Týmto spôsobom chcú legitimizovať svoje kroky na medzinárodnej scéne.¹⁷⁾ Hybridná vojna zahŕňa aj intenzívne diplomatické úsilie na získanie podpory alebo neutralizáciu opozície voči ich akciám. Štáty používajú diplomatické kanály na ovplyvňovanie medzinárodného spoločenstva, vyvíjajú tlak na spojencov a neutrálne krajiny, aby získali politickú a ekonomickú podporu. Právne a diplomatické manévry sú často sprevádzané šírením dezinformácií a propagandy. Dochádza aj k zneužívaniu médií a sociálnych sietí na manipuláciu verejnej mienky doma i v zahraničí, čo má za cieľ vytvoriť priaznivý obraz o ich akciách a diskreditovať oponentov.¹⁸⁾ V hybridnej vojne nie je neobvyklé, že štáty sa pokúšajú ovplyvniť medzinárodné organizácie ako je OSN, EÚ alebo NATO prostredníctvom právnych a diplomatických nástrojov. Snažia sa presadiť svoje záujmy a získať medzinárodné uznanie pre svoje kroky, čo môže zahŕňať aj manipuláciu s rezolúciami a hlasovaniami v týchto organizáciách.

5. Psychologické operácie (PSYOPS)

Tieto operácie znamenajú použitie psychologických techník na ovplyvnenie morálky a správania obyvateľstva a vojenských jednotiek protivníka.

PSYOPS používajú psychologické techniky na ovplyvnenie myslenia, morálky a správania obyvateľstva, politických lídrov a vojenských jednotiek protivníka. Ich hlavný cieľ smeruje k destabilizácii spoločnosti, čo znamená vytvoriť zmätok a šíriť dezinformácie. To má za následok oslabenie protivníkových schopností efektívne reagovať na hroziace hrozby.

PSYOPS sa používajú k rozširovaniu propagandy, falošných správ a na manipuláciu verejnej mienky prostredníctvom médií, sociálnych sietí a ďalších komunikačných kanálov. Tieto operácie môžu podkopať dôveru verejnosti v jej vlastnú vládu, oslabiť morálku vojenských síl a podporiť politickú nestabilitu. Okrem toho môžu byť PSYOPS zamerané na konkrétne skupiny alebo jednotlivcov s cieľom vyvolať strach, nedôveru a rozdelenie v rámci spoločnosti. Efektívne vykonávanie PSYOPS v hybridnej vojne vyžaduje dôkladné plánovanie, porozumenie kultúrnym a sociálnym špecifikám cieľového publika a využívanie moderných technológií na šírenie informácií. Výsledkom je schopnosť ovplyvniť protivníka bez priameho použitia vojenskej sily, čo robí z PSYOPS mocný nástroj v arzenáli hybridných vojen.

6. Skryté a asymetrické taktiky

Sú to taktiky, ktoré sú zamerané na využívanie slabých miest protivníka a asymetrické útoky, ktoré sú ťažko predvídateľné a odhaliteľné.

16) SCHMID, J.: Introduction to Hybrid Warfare..., 2021.

17) *Hybrid warfare : Legal arguments and justifications*, 2020.

18) Misinformation and propaganda in hybrid conflicts, 2019.

Tieto taktiky sa zameriavajú na využívanie slabých miest protivníka, často na nečakaných frontoch, čím je protivník zraniteľnejší a menej schopný efektívne reagovať. Asymetrické útoky sú často ťažko predvídateľné a odhaliteľné, čo z nich robí efektívne nástroje na destabilizáciu a demoralizáciu cieľových krajín a organizácií.¹⁹⁾

Hybridná vojna mnohokrát zahŕňa synchronizáciu rôznych metód a nástrojov na dosiahnutie strategických cieľov bez vyhlásenia otvoreného konfliktu. Identifikácia hybridnej vojny vyžaduje komplexnú analýzu a monitorovanie rôznych aspektov, od vojenských aktivít až po ekonomické a informačné operácie.

2.2 Identifikátory

V kontexte európskej koncepcie moderných konfliktov sa hybridná vojna chápe ako komplexný a multidimenzionálny spôsob vedenia boja. Na rozdiel od tradičných vojenských konfliktov, hybridná vojna zahŕňa využitie rôznorodých prostriedkov a taktík, ktoré často prekračujú rámec klasických vojenských operácií. Tento typ boja sa vyznačuje nielen kombináciou vojenských a nevojenských prostriedkov, ale aj sofistikovanou spoluprácou medzi štátnymi a neštátnymi aktérmi, čo vedie k vytvoreniu situácií s vysokou mierou neprehľadnosti a neistoty.

Aktéri – sú prvý charakteristický znak hybridnej vojny. Hoci pôvodcom týchto hrozieb môžu byť štátni aj neštátni aktéri, dominantnú úlohu v nich zohráva predovšetkým štát. Ako už bolo spomenuté, neštátni aktéri často pôsobia ako podporujúci prvok štátu. Štáty ich zapájajú najmä do aktivít, na ktoré nemajú dostatočné kapacity a táto spolupráca nie je na verejnosti otvorene prezentovaná. Z uvedeného teda možno vyvodiť, že prvým identifikujúcim znakom hybridného spôsobu boja je teda fakt, že:

- pôvodcom týchto činností je štát alebo neštátny aktér v spolupráci so štátnou mocou.

Ciele – podstatnou charakteristikou hybridného konfliktu je jeho cieľ. Odborníci na predmetnú problematiku sa viac-menej zhodujú na fakte, že hybridná vojna sa pri dosiahnutí cieľa spolieha predovšetkým na zraniteľné miesta oponenta, prostredníctvom ktorých sa ho snažia donútiť k aktivitám, ktoré sa nezhodujú s jeho obvyklým smerovaním alebo oficiálnou politikou. Európska komisia zhrnula spoločný rámec boja proti hybridným hrozbám ako „Snahu zneužívať zraniteľnosť cieľa a vytvárať neprehľadné situácie s cieľom narušiť rozhodovacie procesy“.²⁰⁾

V podmienkach Slovenskej republiky je hrozbou narúšanie hodnoty a jej pevného ukotvenia v štruktúrach EÚ a NATO. V tomto kontexte je za slabé stránky, využiteľné pri spochybňovaní týchto hodnôt, možné označiť predovšetkým polarizovanú spoločnosť alebo nedostatočnú legislatívu, prípadne nepripravenosť k boju s hybridnými hrozbami. Preto je možné za ďalší identifikátor hybridného spôsobu boja uviesť, že:

- zo strany činnosti vonkajšieho aktéra dochádza k polarizácii spoločnosti a následnej destabilizácii usporiadania štátu v otázkach napadania jeho hodnôt.

Prostriedky – spoločným znakom všetkých troch definícií pojmu „hybridná vojna“ je využitie kombinácie vojenských a nevojenských prostriedkov. Vzhľadom k všeobecnej znalosti vojenských

19) RENZ, B. - SMITH, H.: Russia and Hybrid Warfare – Going Beyond the Label, 2016.

20) *Spoločné oznámenie Európskemu parlamentu a rade...*, 2016.

prostriedkov sa budeme zaoberať nevojenskými prostriedkami. Ide o súbor politických, ekonomických, sociálnych a informačných prostriedkov²¹⁾, prípadne aj o činnosť spravodajských služieb spolu s kybernetickými a informačnými operáciami alebo využitím protestného potenciálu obyvateľstva.²²⁾ NATO sa pri definovaní pojmu opiera aj o politické, informačné či ekonomické zastrašovanie a manipuláciu“.²²⁾

Slovenská Koncepcia boja proti hybridným hrozbám uvádza nasledujúce identifikátory:

- externý alebo interný politický nátlak na najvyšších štátnych predstaviteľov a štátne inštitúcie;
- ekonomický alebo energetický nátlak ako rozšírenie politického nátlaku;
- rozsiahle sabotáže proti kľúčovej infraštruktúre;
- kybernetické útoky s potenciálom spôsobiť škody veľkého rozsahu;
- informačné a propagandistické operácie s cieľom podkopať dôveru v štátne inštitúcie, vyvolať spoločenské nepokoje a vážne destabilizovať politickú a bezpečnostnú situáciu;
- ovplyvňovanie etnických, náboženských a kultúrnych menšín a ich manipulácia na politické účely; hrozba použitia vojenskej sily.²³⁾

Posledným identifikátorom je:

- Neprehľadnosť situácie, čím sa znižuje schopnosť obeť adekvátne zareagovať

Ako bolo vyššie napísané už Gerasimov poukázal na to, že „hranice medzi mierom a vojnou sa stierajú a to, či vojna prebieha, nie je na prvý pohľad jasné“.²⁾ Podobný názor prebral aj Spoločný rámec pre boj proti hybridným hrozbám Európskej komisie. Poukazuje na hybridné hrozby, ktoré môžu rôzne štátne aj neštátne subjekty koordinovaným spôsobom využívať na to, aby dosiahli konkrétne ciele bez toho, aby formálne vyhlásili vojnu.²⁰⁾

3 REAKCIA A OBRANNÉ STRATÉGIE

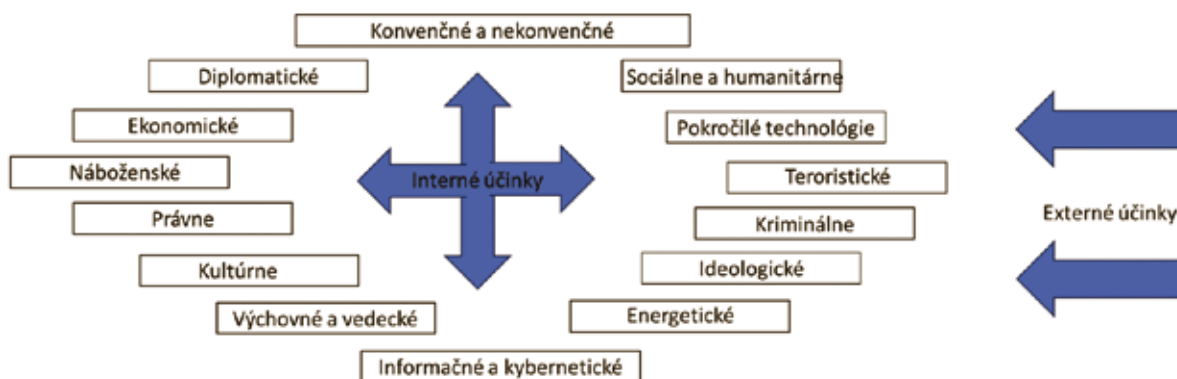
Z hľadiska obranných stratégií je dôležité vyvodit' aké sú sféry hybridnej vojny. Podstatným faktorom sú kroky agresora, ktorého cieľom je zvýšiť vnútornú nestabilitu v rôznych sférach hybridnej vojny. Očakávané dopady zahŕňajú nárast nedôvery voči inštitúciám, spoločným hodnotám, zníženie ekonomickej činnosti, ale aj obmedzenie dôvery, zmätok v objektivite, odbornosti, ideológii a ďalších zdrojoch sociálnej súdržnosti.

Za súčasných podmienok je pre štátnu obranu vysokou prioritou návrh a implementácia efektívnych systémov protiopatrení. Takéto systémy musia zahŕňať technologicky pokročilé formy spravodajstva, elektronického spravodajstva, informačných a psychologických operácií a kybernetických operácií, ktoré môžu byť koordinované na dosiahnutie spoločnej stratégie a zároveň schopné operovať samostatne aj ako súčasť integrovaných operácií. Kľúčovým komponentom tejto nezávislej operability v rámci spravodajstva, sledovania a prieskumu, ako aj bojových operácií je vývoj a využívanie bezpilotných vzdušných prostriedkov (UAV).

21) GLENN, R.: Thoughts on Hybrid Conflict, 2009.

22) *Hybrid warfare - Calha report NATO*, 2015.

23) *Koncepcia pre boj Slovenskej republiky proti hybridným hrozbám*, 2018.

Obrázok 2: Sféry hybridnej vojny

Rastúce využívanie dronov pre rôzne funkčné oblasti (spravodajstvo, elektronické protiopatrenia, priame útoky atď.) a rôzne operačné prostredia (zem, more, vzduch, obojživelné operácie) predstavuje zásadný faktor pre zaistenie flexibility v dynamických konfliktných situáciách.²⁴⁾

Nasadenie pokročilých spravodajských a reakčných schopností musí byť vyvíjané paralelne s adekvátnym výcvikom vojenského a civilného personálu, ktoré bude potrebné integrovať do týchto systémov. Efektívna implementácia technológií je podmienená prítomnosťou vysoko kvalifikovaného personálu, ktorý je schopný tieto komplexné systémy používať, udržiavať a ďalej rozvíjať, aby sa adaptovali na meniace sa podmienky bojového prostredia. Plná a efektívna kapacita môže byť dosiahnutá len vtedy, keď sú stratégie a technológie vyvíjané v súlade s profesionálnym výcvikom. Nedostatočná odbornosť pri používaní týchto technológií často vedie k ich neefektívnemu využitiu, ako je to v prípade, keď štandardné operačné postupy vo výcviku zohľadňujú zastarané koncepcie problémov (napríklad kybernetické prenikanie do informačných sietí je považované len za technický problém, namiesto jeho vnímania ako rizika pre národnú bezpečnosť).²⁵⁾

Štát nesie primárnu zodpovednosť za riadenie kariérneho rozvoja a výcviku obranného personálu. Preto by sa jednotlivé krajiny mali sústrediť na tvorbu a rozvoj technologických obranných systémov, ktoré integrujú výskum a experimentovanie s cieľom poskytovať primerané úrovne obrannej podpory. Tieto snahy by mali prekračovať rámec včasného varovania dostupného z centier pre hybridné hrozby, ktoré sú zriadené v niektorých krajinách NATO. Cieľom týchto centier je vyvíjať vhodné technológie a stratégie na riešenie budúcich hrozieb, ktoré budú schopné identifikovať.

Takéto centrum v kontexte hybridnej vojny by malo zahŕňať:

- **Systém vojenského výskumu** – tento systém by mal byť podporovaný správnu vedecou organizačnou štruktúrou, ktorá umožní efektívne riadenie a koordináciu výskumných projektov zameraných na obranu. Dôraz by mal byť kladený na interdisciplinárny prístup, ktorý zahŕňa rôzne oblasti technológie, vedy a inžinierstva na podporu vojenských potrieb.
- **Akademické zameranie na odborné znalosti v oblasti pokročilých technológií** – univerzity a akademické inštitúcie by mali byť orientované na rozvoj expertízy v pokročilých technológiách, ktoré sú relevantné pre obranu. Toto zahŕňa oblasti ako kybernetická bezpečnosť, umelá inteligencia, robotika a ďalšie moderné technológie, ktoré môžu byť integrované do vojenských systémov.

24) GRUMMAN, N.: *Survivability soars when the countermeasures are infrared and multispectral*, 2023.

25) DANYK, Y. - MALIARCHUK, T. - BRIGGS, Ch.: *Hybrid War : High-tech, Information and Cyber Conflicts*, 2023.

- **Vedecky založený výrobný komplex** – tento komplex by mal zahŕňať stacionárne a mobilné vzorky zbraní a vojenskej techniky, veliteľské stanice a laboratóriá. Výrobný komplex by mal byť navrhnutý tak, aby umožnil rýchlu adaptáciu a nasadenie nových technológií podľa potrieb ozbrojených síl. Taktiež by mal slúžiť ako centrum pre testovanie a hodnotenie nových zbraní a technológií.
- **Technologicky pokročilé experimentálne bojové jednotky** – tieto jednotky by mali byť vyvinuté s prihliadnutím na akademický a vedecký výskum realizovaný v rámci centra. Vybavené by mali byť najnovšími technológiami a mali by byť schopné vykonávať komplexné bojové operácie v rôznych prostrediach. Tieto jednotky by mali slúžiť ako model pre budúci vývoj a integráciu nových bojových systémov a techník.

Rozvoj týchto komponentov by mal byť kľúčový pre zabezpečenie národnej bezpečnosti a obranyschopnosti. Integrácia vedeckého výskumu, technologických inovácií a vojenského výcviku by tak vytvorila systém schopný reagovať na moderné ale aj budúce hrozby.

Praktický výcvik vojenského personálu, testovanie a implementácia nových technologických systémov zbraní a vojenskej techniky, ako aj tvorba nových jednotiek, musia byť založené na vývoji a inováciách realizovaných obranným technologickým centrom a aktívnymi vojenskými jednotkami.

V kontexte boja proti hybridným hrozbám je na Slovensku zriadené Centrum pre boj proti hybridným hrozbám, ktoré je v pôsobnosti Ministerstva vnútra Slovenskej republiky a má za úlohu identifikovať a reagovať na rôzne typy hybridných útokov, vrátane kybernetických útokov, dezinformácií a ďalších foriem nevojenských hrozieb.²⁶⁾ Preto z vojenského hľadiska a z pohľadu hybridnej vojny, hybridné hrozby často zahŕňajú komplexné vojenské prvky, ako sú kybernetické útoky na vojenskú infraštruktúru, elektronické rušenie, psychologické operácie a nepriame vojenské akcie. Rovnako vyžadujú efektívnu koordináciu medzi rôznymi zložkami ozbrojených síl, spravodajskými agentúrami a ďalšími bezpečnostnými zložkami. Ich efektívne riešenie často vyžaduje prístup k špecifickým vojenským zdrojom a informáciám, ako sú vojenské satelity, šifrované komunikačné systémy a špeciálne jednotky. Mnoho hybridných hrozieb má medzinárodný charakter a vyžaduje spoluprácu s medzinárodnými vojenskými alianciami, ako je NATO.

V súvislosti s obranou proti hybridným vojnám je potrebné zväžiť vytvorenie Vojenského vedecko-technického expertízneho centra v tejto oblasti, ktorého cieľom by bolo:

- **vyhnúť sa duplicitnej činnosti rôznych celkov** – takáto centralizácia výskumu a vývoja by umožnila efektívnejšie využívanie zdrojov a elimináciu prekrývajúcich sa funkcií, čo by malo za následok efektívnosť a znížilo by to náklady;
- **koncentrácia výskumného a vývojového úsilia** – sústreďovanie aktivít na jednom mieste by umožnilo lepšiu koordináciu a synergický efekt pri výskume, návrhu, tvorbe, testovaní a používaní pokročilých technologických systémov;
- **výcvik personálu v oblasti pokročilých technológií** – zabezpečenie odborného výcviku pre všetky zložky ozbrojených síl a ďalšie inštitúcie národného bezpečnostného a obranného sektora by prispelo k zvýšeniu kompetencií a pripravenosti personálu na nasadenie moderných technológií;

²⁶⁾ Základné informácie.

- **využitie vojenskej a priemyselnej základne** – integrácia vojenskej zložky s priemyselnou a výrobnou základňou by podporila rozvoj slovenskej ekonomiky a zabezpečila udržateľný rozvoj vojenskej technológie.

Praktickosť a opodstatnenosť takéhoto centra by mala byť podložená využitím skúseností vedúcich krajín sveta, ako napríklad Spojených štátov, kde Agentúra pre pokročilé výskumné projekty obrany (DARPA) zohráva kľúčovú úlohu pri hľadaní a implementácii inovatívnych technológií vo vojenskej oblasti. DARPA je známa svojím prístupom k rýchlej inovácii a spolupráci s akademickými, priemyselnými a vojenskými partnermi na vývoji prelomových technológií.²⁷⁾

Racionálna realizácia všetkých praktických aspektov takéhoto centra by musela byť vykonaná v úzkej koordinácii s centrálnym vojenským velením a riadiacimi organizáciami. Toto centrum by malo pracovať priamo so silami kooperujúcimi s centrálnymi riadiacimi orgánmi, ktoré by zabezpečili komunikáciu s vojenskými jednotkami a im podriadenými celkami, vrátane ich výcvikových základní a spolupracujúcich organizácií a štruktúr. To by zabezpečilo, že nové technologické systémy by boli efektívne integrované do existujúcich vojenských štruktúr a personál by bol adekvátne vyškolený na ich použitie, čím by sa zvýšila celková obranyschopnosť Slovenskej republiky.

Efektívna obrana proti hybridným hrozbám spočíva nielen v technologických inováciách, ale aj v komplexnom prístupe, ktorý zahŕňa výskum, vývoj, výcvik a medzinárodnú spoluprácu. Iba takto môže byť Slovensko pripravené čeliť súčasným aj budúcim výzvam a zabezpečiť stabilitu a bezpečnosť svojej krajiny a jej obyvateľov.

4 PRÍPADOVÉ ŠTÚDIE

4.1 Hybridná vojna na Ukrajine počas Ruského útoku (2022 – 2024)

Hybridná vojna na Ukrajine predstavuje kombináciu konvenčných vojenských operácií, nekonvenčných taktík, kybernetických útokov, dezinformačných kampaní a ekonomického nátlaku. Tento konflikt, ktorý vyeskaloval do otvorenej vojny v roku 2022, demonštruje komplexnosť a multifunkčnosť hybridnej vojny, ktorú Rusko využilo na dosiahnutie svojich cieľov.

Historické pozadie tejto vojny sa začalo po anexii Krymu v roku 2014 a vypuknutí konfliktu v Donbase, na základe ktorého sa napätie medzi Ukrajinou a Ruskom neustále zvyšovalo. V roku 2022 Rusko spustilo rozsiahlu vojenskú inváziu na Ukrajinu, ktorá kombinovala tradičné vojenské operácie s rôznymi hybridnými taktikami s cieľom destabilizovať Ukrajinu a oslabiť jej schopnosť odporovať.²⁸⁾ Príkladom takejto taktiky je dezinformačná kampaň, ktorú Ruská vláda rozširovala na sociálnych médiách, aby diskreditovala ukrajinskú vládu a prezentovala konflikt ako nevyhnutný krok na ochranu rusky hovoriaceho obyvateľstva na Ukrajine. Propagandistické články a príspevky na sociálnych sieťach boli šírené prostredníctvom trollov a botov, čo zvýšilo dosah a účinnosť týchto kampaní. Dezinformačné kampane sa zameriavali na podkopávanie morálky ukrajinských občanov a na získanie medzinárodnej podpory pre ruské akcie.

Reakciou Ukrajinskej vlády bolo rozvinutie stratégií na boj proti ruským dezinformačným kampaniam. Jednou z hlavných odpovedí bolo vytvorenie špecializovaných jednotiek na monitorovanie a odhaľovanie dezinformácií. Tieto jednotky analyzujú obsah na sociálnych médiách a verejne

27) Defense Advanced Research Projects Agency, 2024.

28) PLOKHY, S.: *The Russo-Ukrainian War: The Return of History*, 2023.

vyvracajú nepravdivé informácie prostredníctvom oficiálnych komunikačných kanálov.²⁹⁾ Okrem toho bola zvýšená spolupráca s medzinárodnými organizáciami a technologickými spoločnosťami, ako sú Facebook a Twitter, na odstraňovanie škodlivého obsahu a zatváranie účtov, ktoré šíрили propagandu. Ukrajinské médiá a neziskové organizácie, ako je napríklad StopFake, hrali kľúčovú úlohu v identifikovaní a odhaľovaní falošných správ a manipulácií.

Ukrajinská infraštruktúra čelí početným kybernetickým útokom, vrátane útokov na energetické siete, bankové systémy a vládne webové stránky. Tieto útoky majú za cieľ destabilizovať ukrajinskú ekonomiku a vytvoriť chaos v riadení štátu. Kybernetické útoky boli koordinované s vojenskými operáciami, čím sa zvyšoval ich dopad a účinnosť. Na základe toho Ukrajina výrazne investovala do posilnenia svojej kybernetickej obrany. Založila špecializované jednotky kybernetickej bezpečnosti v rámci ozbrojených síl a civilných inštitúcií. Tieto jednotky sú zodpovedné za monitorovanie, identifikáciu a neutralizáciu kybernetických hrozieb. Spolupracujú tiež s medzinárodnými partnermi a organizáciami, ako je NATO a Európska únia, aby získali potrebné technické znalosti a podporu.³⁰⁾

V reakcii na kybernetické útoky Ukrajina zlepšila svoje komunikačné a informačné systémy, aby zvýšila odolnosť voči útokom. Modernizovali infraštruktúru a implementovali pokročilé bezpečnostné protokoly, aby minimalizovali riziko úspešných útokov. Zároveň sa zamerali na decentralizáciu kľúčových systémov, čím znížili ich zraniteľnosť voči koordinovaným kybernetickým útokom. Ukrajinské ozbrojené sily koordinovali svoje vojenské operácie s obrannými opatreniami proti kybernetickým útokom. To zahŕňalo integráciu kybernetickej vojny do širšej vojenskej stratégie, čím bolo zabezpečené, že kybernetické a konvenčné operácie sa navzájom podporujú. Napríklad, keď boli energetické siete napadnuté, vojenské jednotky boli pripravené zabezpečiť fyzickú ochranu a rýchlu obnovu kritickej infraštruktúry.

Ukrajina tiež posilnila medzinárodnú spoluprácu v oblasti kybernetickej bezpečnosti. Vymieňala si informácie o kybernetických hrozbách a útokoch s medzinárodnými partnermi, čím získala cenné poznatky a podporu. Spolupracovala na spoločných cvičeniach a tréningoch zameraných na kybernetickú obranu, čo zlepšilo pripravenosť jej obranných síl. Okrem defenzívnych opatrení Ukrajina tiež vykonáva proaktívne kybernetické operácie proti ruským cieľom. Tieto operácie zahŕňajú narušenie ruských komunikačných sietí, zber spravodajských informácií a protiútoky na ruské kybernetické jednotky. Cieľom týchto operácií je nielen odraziť útoky, ale aj vytvoriť tlak na ruské operácie a znížiť ich schopnosť vykonávať ďalšie kybernetické útoky.

Rusko využilo aj právne a ekonomické nástroje na oslabenie Ukrajiny. Zavedenie sankcií proti ukrajinským firmám a jednotlivcom, ktorí podporovali odpor proti ruským silám, malo za cieľ ekonomicky oslabiť Ukrajinu. Zároveň Rusko prijalo opatrenia na legalizáciu svojich akcií na medzinárodnej scéne a ospravedlnenie invázie prostredníctvom medzinárodného práva.

Na okupovaných územiach sú používané tvrdé zásahy proti civilnému obyvateľstvu, vrátane zatýkania, výsluchov a násilia. Ruské bezpečnostné zložky sa zameriavajú na kľúčových ukrajinských aktivistov a lídrov odporu, čím sa snažia potlačiť akýkoľvek organizovaný odpor. Infiltrácia ukrajinských skupín odporu je tiež bežnou praxou, čo umožňuje získať informácie a efektívnejšie potlačiť povstanie.

29) JANKOWICZ, N.: *How To Lose the Information War : Russia, Fake News, and the Future of Conflict*, 2020.

30) GREENBERG, A.: *Sandworm : A New Era of Cyberwar and the Hunt for the Kremlin's Most Dangerous Hackers*, 2019.

Rusko využívalo médiá a vzdelávacie systémy na propagáciu pro-ruských názorov a potlačenie ukrajinských národných identít na okupovaných územiach. Propaganda bola zameraná na zmenu verejnej mienky a podporu ruskej prítomnosti. Vzdelávacie programy boli upravené tak, aby podporovali ruskú kultúru a jazyk, čím sa snažili dlhodobo integrovať tieto regióny do ruskej sféry vplyvu.

Hybridná vojna na Ukrajine demonštruje, ako efektívne môžu byť kombinované rôzne taktiky na dosiahnutie strategických cieľov. Ruská stratégia zahŕňa širokú škálu nástrojov od vojenských operácií až po kybernetické útoky a dezinformačné kampane. Tento konflikt poukazuje na nebezpečenstvo a komplexnosť hybridnej vojny v modernom svete.

4.2 Hybridná Vojna v Hongkongu (2019 – 2020)

Príkladom z histórie je tiež hybridná vojna v Hongkongu, ktorá predstavuje súbor taktík použitých Čínou na potlačenie protestov a udržanie politickej kontroly nad regiónom. Tento konflikt zahŕňal kombináciu dezinformačných kampaní, kybernetických útokov, právnych a ekonomických nástrojov a obmedzených fyzických zásahov.

Hongkong, ako bývalá britská kolónia, sa vrátil pod čínsku správu v roku 1997 s prísľubom zachovania vysokej miery autonómie a občianskych práv na 50 rokov podľa princípu „jedna krajina, dva systémy“. Avšak, od roku 2014 začali narastať obavy z erózie tejto autonómie, čo vyvrcholilo masovými protestmi v roku 2019 proti navrhovanému zákonu o extradícii, ktorý by umožňoval odosielanie obyvateľov Hongkongu na súdne konanie do Číny.

Čínska vláda využívala masívne dezinformačné kampane na sociálnych médiách, aby diskreditovala protestné hnutie v Hongkongu a prezentovala protesty ako násilné a riadené zahraničnými silami. Propagandistické články a príspevky na sociálnych sieťach boli šírené prostredníctvom trollův a botův, čo zvyšovalo dosah a účinnosť týchto dezinformačných kampaní. Hongkongskí aktivisti čelili častým kybernetickým útokom, vrátane hackingu ich osobných účtov a zariadení. Zaznamenané boli aj útoky na webové stránky a komunikačné platformy používané protestujúcimi, čo značne komplikovalo ich organizáciu a komunikáciu.³¹⁾

Čína prijala zákon o národnej bezpečnosti, ktorý dával širšie právomoci na stíhanie disidentov a umožňoval kontrolu nad Hongkongom. Tento zákon bol využitý na potlačenie opozície a vytvorenie právneho rámca pre tvrdé zásahy proti protestujúcim. Okrem toho hongkongské spoločnosti a jednotlivci, ktorí podporovali protesty, čelili ekonomickému tlaku, vrátane odvetných opatrení zo strany čínskych úradov. Proti protestujúcim bola použitá aj sila, vrátane slzotvorného plynu, gumových projektilov a masového zatýkania. Čínske bezpečnostné zložky tiež infiltrujú protestné skupiny a zhromažďujú spravodajské informácie na zameranie kľúčových aktivistov, čo zvyšuje efektivitu represívnych opatrení.³²⁾

Čína taktiež využívala médiá a vzdelávacie systémy na propagáciu pro-čínskych názorov a potlačenie opozičných hlasov. Pro-čínske organizácie a iniciatívy v Hongkongu boli podporované na zvýšenie ich vplyvu a legitimacy, čím sa posilňoval pro-čínsky sentiment medzi obyvateľmi Hongkongu. Tieto taktiky spoločne vytvorili komplexný a efektívny rámec hybridnej vojny, ktorým Čína dosiahla významné úspechy v udržaní kontroly nad Hongkongom.

31) MILANO, V.: *Chinese Disinformation Campaign Against the Hong Kong Protests*, 2019.

32) DAVIS, M. C.: *Making Hong Kong China...*, 2020.

5 ZÁVER

Hybridná vojna predstavuje komplexný a mnohovrstvový spôsob vedenia konfliktov, ktorý využíva kombináciu vojenských a nevojenských prostriedkov. Ako ukazuje tento článok, hybridná vojna môže zahŕňať široké spektrum taktík vrátane kybernetických útokov, dezinformačných kampaní, ekonomického tlaku, politickej destabilizácie a využívania neštátnych aktérov. Tento typ vojny sa vyznačuje vysokou mierou neprehľadnosti a často zahŕňa skryté operácie, ktoré môžu viesť k rýchlemu a neočakávanému zhoršeniu situácie.

Európske a americké ponímanie hybridnej vojny sa líši najmä v rozsahu a intenzite zapojenia vojenských prostriedkov. Zatiaľ čo európske prístupy kladú dôraz na politické, ekonomické a informačné aspekty, americká škola zdôrazňuje význam palebnej sily a vojenských operácií v hybridných konfliktoch.

Úspešná obrana proti hybridným hrozbám si vyžaduje koordinovanú a integrovanú stratégiu, ktorá zahŕňa technologicky pokročilé formy spravodajstva, informačné operácie, kybernetickú obranu a výcvik kvalifikovaného personálu. Významnú úlohu zohráva aj medzinárodná spolupráca a výmena informácií, čo zvyšuje schopnosť efektívne reagovať na hybridné útoky.

Ako ukazujú príklady hybridnej vojny na Ukrajine a v Hongkongu, moderné konflikty často prekračujú rámec tradičných vojenských operácií a zahŕňajú rôzne formy nátlaku a manipulácie. Tieto prípady zdôrazňujú potrebu neustálej inovácie a prispôsobenia obranných stratégií, aby sa efektívne čelilo novým výzvam hybridných hrozieb.

Na záver možno konštatovať, že hybridná vojna je dynamickým a komplexným javom, ktorý vyžaduje multidisciplinárny prístup a flexibilné stratégie na jeho zvládnutie. Efektívna reakcia na hybridné hrozby je kľúčová pre zachovanie národnej bezpečnosti a stability v súčasnom globálnom prostredí.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BALDWIN, D. A.: *Economic statecraft : Uses of economic power in international relations*. New Jersey : Princeton University Press, 1985. 409 s. ISBN 978-0691078524.

BILAL, A.: Hybrid Warfare – New Threats, Complexity, and ‘Trust’ as the Antidote. In: *NATO Review* [online]. 30. november 2021 [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <nato.int/docu/review/articles/2021/06/01/hybrid-warfare-new-threats-complexity-and-trust-as-the-antidote/index.html>.

Cultural Property : A Hybrid Threat Issue [online]. CHAC, 2021 [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <heritageconflict.org/blog/2021/3/8/cp-hybrid>.

Defense Advanced Research Projects Agency [online]. DARPA, 2024 [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <https://www.darpa.mil/>.

DANYK, Y. - MALIARCHUK, T. - BRIGGS, Ch.: Hybrid War : High-tech, Information and Cyber Conflicts. In: *Connections : The Quarterly Journal* [online]. 2023 [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <https://connections-qj.org/article/hybrid-war-high-tech-information-and-cyber-conflicts>.

DAVIS, M. C.: *Making Hong Kong China : The Rollback of Human Rights and the Rule of Law*. New York : Columbia University Press, 2020. 166 s. ISBN 9781952636141.

GERASIMOV, V. V.: *Cennosť nauky v predvidenii : Novyje vyzovy trebujut pereosmysliť formy i sposoby vedenija boevych dejstvij* [online]. 2013 [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <<https://moodle.znu.edu.ua/mod/assign/view.php?id=269845>>.

GLENN, R., W.: Thoughts on Hybrid Conflict. In: *Small Wars Journal* [online]. 3. 2. 2009 [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <<https://www.smallwarsjournal.com/blog/188-glenn.pdf>>.

GREENBERG, A.: *Sandworm : A New Era of Cyberwar and the Hunt for the Kremlin's Most Dangerous Hackers*. New York : Knopf Doubleday Publishing Group, 2019, s. 150. ISBN 978-0385544405.

GROHMANN, J.: *Hybridní války podle Valerije Gerasimova* [online], AN, 2015 [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <<http://www.armadninoviny.cz/hybridni-valky-podle-valerije-gerasimova.html>>.

GRUMMAN, N.: *Survivability soars when the countermeasures are infrared and multispectral* [online]. Breaking Defense, 2023 [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <<https://breakingdefense.com/2023/07/survivability-soars-when-the-countermeasures-are-infrared-and-multispectral/>>.

HOENBY, A. S.: *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. 3. vyd. Oxford : Oxford University Press, 1974, s. 425. ISBN 0-19-431445-6.

HOFFMAN, F. G.: *Conflict in the 21st Century : The Rise of Hybrid Wars* [online]. Potomac Institute, 2007 [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <www.potomacinstitute.org/images/stories/publications/potomac_hybrid_war_0108.pdf>.

HOFFMAN, F. G.: Hybrid vs. Compound War In: *Armed Forces Journal* [online]. 2009, october [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <<http://www.armedforcesjournal.com/hybrid-vs-compound-war/>>.

HOFFMAN, F. G.: Hybrid Warfare and Challenges. In: *Small Wars Journal* [online]. 2009, č. 52, s. 36. [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <smallwarsjournal.com/documents/jfqhoffman.pdf>.

HUGHES, H., C. - WAISMEL-MANOR, I.: The Macedonian fake news industry and the 2016 US election. In: *Political Science & Politics* [online]. 2021, roč. 54, č. 1, s. 19-23 [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <<https://www.cambridge.org/core/journals/ps-political-science-and-politics/article/macedonian-fake-news-industry-and-the-2016-us-election/79F67A4F23148D230F120A3BD7E3384F>>.

Hybrid warfare – Calha report NATO [online]. NATO Parliamentary Assembly, 2015 [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <<https://www.nato-pa.int/document/2015-166-dsc-15-e-bishybrid-warfare-calha-report>>.

Hybrid warfare : Legal arguments and justifications. In: *NATO StratCom Centre of Excellence Reports* [online]. 2020, roč. 34, č. 2, s. 56-60 [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <<https://www.osce.org/files/f/documents/2/1/424451.pdf>>.

JANKOWICZ, N.: *How To Lose the Information War: Russia, Fake News, and the Future of Conflict*. London : Bloomsbury/IBTauris, 2020. s. 113. ISBN 978-1838607685.

KILCULLEN, D.: *The Accidental Guerrilla : Fighting Small Wars in the Midst of a Big One*. 1. vyd. Oxford : Oxford University Press, 2009. 384 s. ISBN 9780199754090.

Koncepcia pre boj Slovenskej republiky proti hybridným hrozbám [online]. Vláda SR, 2018 [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <<https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23100/1>>.

Kremlin hybrid war against Ukraine and EU : Energy Component [online]. SGS, 2014 [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <<http://geostrategy.org.ua/en/analitika/item/585-/585->>.

MILANO, V.: *Chinese Disinformation Campaign Against the Hong Kong Protests*. Homeland Security Digital Library, 2019, s. 135. ISBN 978-0-123456-78-9.

Misinformation and propaganda in hybrid conflicts. In: *OSCE Annual Report*, 2019, s. 22-27.

PLOKHY, S.: *The Russo-Ukrainian War : The Return of History*. Cambridge : Harvard University Press, 2023, s. 425. ISBN 1324051191

RENZ, B.- SMITH, H.: Russia and Hybrid Warfare – Going Beyond the Label. In: *Aleksanteri Papers*, 2016, č. 1. ISSN 1457-9251.

ROSÉN, F.: *Putin's Upper Hand : Cultural Domain Warfare* [online]. JIA, 2024 [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <<https://jia.sipa.columbia.edu/news/putins-upper-hand-cultural-domain-warfare>>.

SCHMID, J.: Introduction to Hybrid Warfare – A Framework for Comprehensive Analysis. In: THIELE, R. (ed.): *Hybrid Warfare : Future and Technologies* [online]. Wiesbaden : Springer VS Wiesbaden, 2021, s. 11-32 [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1007/978-3-658-35109-0>>.

Spoločné oznámenie Európskemu parlamentu a rade : Spoločný rámec pre boj proti hybridným hrozbám – reakcia Európskej únie [online]. Európska komisia, 2016 [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0018&from=EN>>.

THIELE, R. (ed.): *Hybrid Warfare : Future and Technologies*. Wiesbaden : Springer VS Wiesbaden, 2021. 230 s. ISBN 978-3-658-35109-0.

Základné informácie [online]. Centrum boja proti hybridným hrozbám [cit. 2024-06-20]. Dostupné na internete: <<https://www.hybridnehrozby.sk/zakladne-informacie/>>.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Ako efektívne sú jednotlivé zložky hybridnej vojny (kybernetické útoky, dezinformačné kampane, ekonomický nátlak) v dosahovaní strategických cieľov? Ktoré z týchto metód sú najťažšie identifikovateľné a prečo?
2. Ako štáty využívajú spoluprácu s neštátnymi aktérmi (militantné skupiny, súkromné organizácie) na realizáciu hybridných operácií? Aké sú riziká a výhody tejto spolupráce?
3. Aké sú hlavné techniky a kanály používané na šírenie dezinformácií v rámci hybridnej vojny? Ako môžu cieľové krajiny efektívne bojovať proti dezinformačným kampaniam a chrániť svoju verejnosť pred ich vplyvom?
4. Akú úlohu hrajú moderné technológie (napr. umelá inteligencia, internet vecí) v identifikácii a reakcii na hybridné hrozby? Aké sú výzvy spojené s ich implementáciou v obrannej stratégii?
5. Aké právne a diplomatické opatrenia môžu štáty použiť na obranu proti hybridným hrozbám? Ako môžu medzinárodné organizácie ako OSN a NATO podporiť krajiny v ich boji proti hybridnej vojne?

Významné výročia v roku 2025

V roku 2025 si bude Slovenská republika pripomínať množstvo významných historických výročí. Slovensko ovplyvnili udalosti a osobnosti, ktoré je dobré poznať nielen vzhľadom na všeobecný rozhlád, ale aj preto, aby sme vedeli, aké silné historické dedičstvo máme.

Bratislavský mier – 220. výročie

27. novembra 1805 vstúpila časť francúzskej Napoleonovej „Veľkej armády“ do Bratislavy. Po doplnení zásob odišli napoleonské jednotky z mesta, aby sa presunuli k hlavným zoskupeniam vojsk umiestneným v priestore Slavkova. Francúzske jednotky 2. decembra 1805 v bitke troch cisárov porazili spojenecké vojská Františka I. a Alexandra I. Na dlhé obdobie tak Napoleon získal nadvládu nad týmto regiónom, čím sa mohol pripraviť na útok na Rusko. Na strane rakúskeho cisára sa do boja zapojili aj naši slovenskí predkovia. Mier, ktorý ukončil toto prvé vojenské ťaženie Napoleona ako cisára a ktorý znamenal porážku Rakúska bol podpísaný v Bratislave dňa 26. decembra 1805 v Primaciálnom paláci.

Ľudovít Štúr – 210. výročie narodenia

Ľudovít Štúr sa narodil 28. októbra 1815 v Uhrovci. Bol najvýznamnejším predstaviteľom slovenského národného života 19. storočia, kodifikátorom spisovnej slovenčiny, jazykovedcom, redaktorom, pedagógom, politikom i filozofom. Aktívne sa zapájal do politického diania a bojoval za práva Slovákov. Ľudovít Štúr patrí ku kľúčovým osobnostiam slovenského národného obrodzenia. Už za svojho života i krátko po smrti bol svojimi rovesníkmi a nasledovníkmi vysoko vyzdvihovaný. Jeho prínos k formovaniu slovenskej identity zostáva neoddeliteľnou súčasťou historického odkazu Slovenska.

Návrat legionárov – 105. výročie

V roku 1920 sa poslední česko-slovenskí legionári definitívne vrátili zo Sibíri, ktorá bola zmietaná ruskou občianskou vojnou, a tým zavŕšili svoju legionársku epopeju. Poslední československí vojaci sa nalodili na loď Heffron 2. septembra 1920. Z Vladivostoku sa plavili cez Panamu a Atlantický oceán do Európy. V prístave Terst zakotvili presne 11. novembra 1920, práve na druhé výročie skončenia 1. svetovej vojny. Tým bola evakuácia čs. vojska z Ruska oficiálne ukončená.

Koniec základnej vojenskej služby na Slovensku – 20. výročie

Všeobecná branná povinnosť, a s ňou spojená povinná vojenská služba, sa na Slovensku uplatňovala dlhých 137 rokov. Prechod na profesionálnu armádu nebol jednoduchý. Postupne sa základná vojenská služba skracovala z dvadsaťštyri na dvanásť mesiacov, neskôr na deväť, potom na šesť, až nakoniec došlo k jej ukončeniu. Posledných 214 vojakov odišlo do civilu v roku 2005 z útvarov v Kežmarku a z bratislavskej mestskej časti Vajnory tesne pred Vianocami. Povinná vojenská služba sa tak pred 20 rokmi definitívne skončila a od 1. januára 2006 má Slovensko profesionálne ozbrojené sily.

ISBN 978-80-89609-35-2

